

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Bastionforsvaret

*En nettvurdering av styrker, svakheter og implikasjoner for
norsk handlingsrom*

Eskil Solberg

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2021

Forord

Det har vært et privilegium å være student ved masterstudiet ved Forsvarets Høgskole i nesten to og et halvt år, og et høydepunkt i min 20-årige karriere som offiser. Å få lov å ta et steg tilbake fra en hektisk operativ hverdag for å få akademisk og faglig påfyll fra noen av landets ledende eksperter på forsvars- og sikkerhetspolitikk er ikke bare unikt, men et tilbud jeg er sikker på gir bedre forsvarsansatte, og økt kampkraft for hele organisasjonen.

Studiet har gitt meg anledning til å fordype meg i en av driverne for dagens norske forsvarspolitik: Det russiske bastionforsvaret, og hvilken effekt dette konseptet kan ha på norsk handlingsrom i hele konfliktskalaen. Under arbeidet med oppgaven har det vært motiverende å se at temaet har blitt aktualisert gjennom debatt, artikler og nyhetsoppslag. Et raskt blick på årstallene i litteraturlisten tilsier at denne oppgaven hadde blitt svært annerledes om den ble skrevet for kun få år tilbake.

En masteroppgave er et individuelt arbeid, men denne oppgaven ville ikke vært mulig å skrive uten mange gode hjelpere. En spesiell takk må rettes til Forsvarets Høgskole, som har vist stor fleksibilitet og vilje for tilrettelegging under den mest alvorlige pandemien som har rammet verdenssamfunnet på mange tiår. En stor takk må også rettes til min veileder, Dagfinn Selvaag, som har vist stor tålmodighet i det som har vært et krevende halvannet år for undertegnede. Takk for din ærlighet, dine gode råd og våre fruktbare diskusjoner.

Under arbeidet med masteroppgaven var jeg heldig nok til å få anledning til å intervju Svein Efstestad, Rolf Tamnes, Hans Ole Sandnes og nylig pensjonert forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen. Deres kunnskap og innsikt har bidratt til å løfte oppgaven, og deres ydmykhet og imøtekommenhet har vært en inspirasjon. Oppgavens styrker er i stor grad deres fortjeneste; dens svakheter ligger på mine skuldre alene.

En takk også til alle gode kolleger på NAOC for den interessen dere har vist og tilbakemeldinger og innspill dere har gitt. Sist, men ikke minst, en spesiell takk til Idunn, som har vist en umenneskelig tålmodighet i et krevende år.

Bodø, 30. september 2021

Eskil Solberg

Sammendrag

Siden Russlands invasjon av Ukraina i 2014, og spesielt siden publiseringen av rapporten «Et Felles Løft» fra Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge i 2015, har det russiske bastionforsvaret stått sentralt i norsk forsvarsdebatt. Tegninger av skraverte områder som strekker seg langs hele norskekysten og advarsler om faren for å havne «bak russiske linjer», har ikke bare vært forbeholdt forsvarsfaglige artikler og tidsskrifter, men har gjentatte ganger vært publisert i norsk offentlig media.

Denne studien søker å benytte en forskningsmessig tilnærming til bastionforsvarskonseptet, slik konseptet forstås i akademiske artikler og av forskere og militære ledere i Norge. Studiens mål er å nyansere debatten om bastionforsvaret ved å undersøke i hvilken grad dette konseptet påvirker norsk og alliert handlingsrom i ulike deler av konfliktspekteret. Graden av påvirkning på en motstander er et sentralt mål på en militær plans effektivitet, og en slik tilnærming vil derfor kunne si noe om bastionforsvarets effektivitet i ulike scenarier.

Studien vil benytte seg av en tilnæringsmetode som ligger nært opp til det som i forsvarsfaglig litteratur kalles «net assessment». En slik tilnærming vil primært undersøke militære problemstillinger ved å ta hensyn til så mange faktorer som mulig, herunder spesielt erfaringsbaserte kontekstuelle elementer og interaksjonen med en aktiv motstander. Studien vil derfor gjennomgå bastionforsvarets historikk fra starten av den kalde krigen til i dag, samt undersøke strategisk og taktisk effektivitet i relasjon til en aktiv motstander.

Studien konkluderer med at bastionforsvaret, slik konseptet foreligger og forstås i dag, er et konsept som innebærer betydelig strategisk og taktisk risiko for Russland. En rasjonell risiko/belønningsvurdering tilsier at konseptet primært vil være effektivt i de ekstreme endene av konfliktskalaen. I fredstid vil konseptet være effektivt for å fremheve konseptets styrker uten å måtte forholde seg til en aktiv motstander, noe som gjør risikoen neglisjerbar. I en eksistensiell krig vil belønningen, statens overlevelse, kunne være høy nok til å kompensere for den høye risikoen. I en konflikt som anses å ikke være av avgjørende betydning for Russlands overlevelse, som en bilateral konflikt med Norge, er det denne studiens konklusjon at en aktivisering av bastionforsvaret i liten grad virker å være en effektiv handlemåte, og kan sågar virke mot sin hensikt.

Summary

Since the Russian invasion of the Ukraine in 2014, Russian tactics and intents in the High North are once again a central part of the Norwegian defense and security discourse. Schematics of Russian zones of control and denial as part of the Russian Bastion Defense Concept have been published in numerous Norwegian academic articles, dissertations and public media.

This dissertation seeks to use a research based approach to the Bastion Defense Concept, as understood by scientists and senior officers in the Norwegian military. The aim is to add depth and definition to our understanding of the concept, by investigating how a Bastion Defense Concept could affect Norwegian and Allied freedom of action throughout all phases of conflict. This approach will allow a closer examination of the potential effectiveness of the Bastion Defense in different scenarios, since the degree to which a military plan affects the freedom of action of the opposing side is a central measure of its effectiveness.

This study will use a “Net Assessment”-based approach, by aiming to incorporate as many factors as feasible, particularly empirical contextual elements and the interaction with an active opponent. With that framework in mind, the study will review the history of the Bastion Defense Concept from the start of the Cold War to the present, and its potential strategic and tactical effectiveness in relation to an active opponent.

The dissertation finds that the activation of a Bastion Defense Concept, as presented and understood today, will entail significant strategic and tactical risk for Russia. A rational risk/reward assessment suggests that the concept will primarily be effective in the extreme ends of the scale of conflict. During peacetime, the concept will be effective due to the opportunity to highlight its strengths, without having to consider an active opponent, making the risk negligible. In an existential war the reward; the survival of the state; will plausibly be high enough to ignore the significant risks. In a conflict below the existential level, like a bilateral conflict with Norway, this study finds that an activation of a Bastion Defense Concept will be of limited effectiveness, and might even increase the Norwegian freedom of action.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	3
1.2 DISPOSISJON, METODE OG KILDER	6
1.3 OM SIKKERHETSGRADERING.....	10
2 Teoretisk rammeverk	12
2.1 SIKKERHETSPOLITIKK.....	12
2.1.1 Sikkerhetspolitiske allianser.....	13
2.2 NEKTELSE OG KONTROLL – A2/AD	15
2.3 MAKT, STRATEGI OG «NET ASSESSMENT»	19
2.3.1 Om makt og dets forhold til strategi.....	19
2.3.2 Om «Net Assessment»	21
3 Bastionforsvaret – historikk og utvikling	23
3.1 BASTIONFORSVARET UNDER DEN KALDE KRIGEN, 1945 – 1991.....	23
3.1.1 Det vestlige utgangspunktet	23
3.1.2 Nordflåtens unike fordeler	24
3.1.3 Ubåter i den nukleære triaden.....	26
3.1.4 GIUK-gapet	27
3.1.5 Bastionforsvarskonseptet	28
3.1.6 Vestlig respons	31
3.2 POST-SOVJETISK NEDGANGSTID, REORIENTERING, OG OFFISIELL OPPRETTELSE AV BASTIONFORSVARET, 1991 – 2014	33
3.3 NYTT FOKUS PÅ BASTIONFORSVARET, 2015 – 2021	37
3.4 VIDEREUTVIKLING OG FREMTIDSUTSIKTER	42
4 Analyse: Bastionforsvarets effektivitet og konsekvens for norsk handlingsrom	45
4.1 OM ANALYSEN	45
4.2 BASTIONFORSVARET OG RUSSLANDS STRATEGISKE MÅLSETTING	45
4.3 BASTIONFORSVARETS TAKTISKE MÅLSETTING.....	46
4.4 BASTIONFORSVARET I KRIG	48
4.4.1 Strategisk effektivitet i krig.....	48
4.4.2 Taktisk effektivitet i krig	52
4.5 BASTIONFORSVARET I EN BILATERAL KRISE	58
4.5.1 Strategisk effektivitet i krise	58
4.5.2 Taktisk effektivitet i krise.....	60
4.6 BASTIONFORSVARET I FREDSTID	61
4.6.1 Strategisk effektivitet i fredstid	61
4.6.2 Taktisk effektivitet i fredstid	63
4.7 KONSEKVENSER FOR NORSK HANDLINGSROM	65
4.7.1 I krig	65
4.7.2 I krise.....	67
4.7.3 I fredstid	68
5 Oppsummering og konklusjon	70
Litteraturliste	74
Vedlegg A – Informasjonskriv i forbindelse med intervju	1
Vedlegg B – Intervjuguide	4
Vedlegg C – Samtykkeerklæring	7
Vedlegg D – Respondentoversikt	8
Vedlegg E – Vurdering fra NSD	9
Vedlegg F – Tillatelse fra Forsvarets Forskningsnemnd	12

(...) no matter what forces the enemy has, no matter how well-developed his forces and means of armed conflict may be, forms and methods for overcoming them can be found. He will always have vulnerabilities and that means that adequate means of opposing him exists.

- Valery Gerasimov

---

1 Innledning

Syv år etter Russlands annektering av Krimhalvøya og påfølgende invasjon av Øst-Ukraina er det ingen tegn til bedring i den sikkerhetspolitiske situasjonen mellom Russland og Vesten. Advarsler om at den forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen representerer «den nye normalen»¹ har blitt bekreftet av utviklingen, og både Russland og USA anser seg igjen i en vedvarende konflikt² med hverandre (Beadle et al., 2019, s. 108; Etterretningstjenesten, 2020, s. 9; Mattis, 2018, s. 4). Denne utviklingen, kombinert med Russlands betydelige opprustning og styrking av operativ evne³ det siste tiåret, har medført en etter hvert godt dokumentert dreining i norsk sikkerhets- og forsvarspolitisk tenking. Potensialet for en militær konflikt mellom Norge og Russland, enten ved at en konflikt mellom Russland og Vesten spres seg til våre nærområder, eller gjennom en bilateral norsk-russisk konflikt, har siden 2014 igjen blitt et hovedtema i norsk forsvarsdebatt og forsvarsplanlegging (Diesen, 2018; Efstad, 2016, s. 65-66; Skjelland et al., 2019, s. 18-19).

En av de mest fremtredende bekymringene i en eventuell fremtidig konflikt med Russland er at en aktivering av det russiske *bastionforsvaret* skal medføre at Norge havner bak russiske forsvarslinjer. En slik aktivering vil, ifølge sluttrapporten «Et Felles Løft» fra Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge (Tamnes et al., 2015), medføre at Russland søker å etablere en *soner av kontroll* i Barentshavet, og en *soner av nektelse* i Norskehavet (se figur 1). Dette for å beskytte sin kjernefysiske andreslagsevne gjennom sine strategiske ubåter som opererer ut fra baser på Kolahalvøya, under en konfliktsituasjon med Vesten. Disse sonene vil, ifølge styrende dokumenter, både direkte og indirekte kunne true norsk territorium og i tillegg true nødvendige transatlantiske forsyningslinjer (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 23; Ulriksen, 2015).

Rolf Tamnes sier i intervju at Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge gjorde to hovedgrep i sin sluttrapport: Snakke om «den nye normalen», og utvikle en illustrasjon av bastionkonseptet for å «få det på netthinnen» (Tamnes, 2020).

---

¹ Beskrivelse av en forverret sikkerhetssituasjon som vedvarende har vært gjort av bl.a. tidligere og nåværende forsvarsministre Ine E. Søreide og Frank B. Jensen, tidligere forsvarssjef Haakon B. Hansen, tidligere sjef Etterretningstjenesten Morten H. Lunde og statsminister Erna Solberg.

² «Konflikt» brukes her med utgangspunkt i argumentasjonen fremsatt i Beehner og Collins (2020), som hevder at USA og Russlands forhold tilfredsstillende Mirriam-Websters definisjon av uttrykket «conflict» (Beehner & Collins, 2020, s. 5)

³ For en grundig gjennomgang av utviklingen i russisk operativ evne siden 2008, se Ravndal (2016).

Figur 1: Prinsippskisse bastionforsvaret (Tamnes et al., 2015)

Etter publiseringen av «Et felles løft» har bastionforsvarskonseptet også fått betydelig oppmerksomhet i norske akademiske verk⁴ og i offentlige dokumenter⁵.

Regjeringens siste langtidsplan for Forsvaret, som danner grunnlaget for Forsvarets utvikling, har tatt utgangspunkt i denne trusselen, og advarer mot at en aktivering kan få «...*alvorlige konsekvenser for norsk handlefrihet og sikkerhet, og begrense alliansens muligheter til å forsterke Norge*»

(Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32). Også i norsk offentlig media har prinsippskissen av konseptet blitt publisert⁶. Felles for behandlingen av bastionforsvaret i norsk offentlighet er imidlertid at konseptet har blitt behandlet svært overordnet, på prinsipp- eller konseptnivå. Tamnes kaller selv skissen en «*idealtipe*», og påpeker at «*virkeligheten er mye mer komplisert*» (Tamnes, 2020).

⁴ Se for eksempel Askvik (2015, s. 44-46), Ravndal (2016, kapittel 5) og Kvam (2018)

⁵ Se for eksempel St. Prop 151 S (2015) og St. Prop 62 S (2020)

⁶ Som for eksempel i Aftenposten (Hanssen, 2019), VG (Johnsen & Skarvøy, 2016) og TV2 (Persen & Østby, 2016).

Mens de fleste artikler, offentlige dokumenter og medieoppslag konkluderer med at bastionforsvaret utgjør en trussel for Norge, er det foreløpig få offentlige norske kilder som har vurdert konseptet i et funksjonelt praktisk perspektiv, som tar hensyn til faktisk tilgjengelige russiske ressurser og effektivitet, gitt en eller flere aktive motstandere⁷. Det er heller ingen som offentlig har behandlet mulige konsekvenser av øving av konseptet i fredstid.

Forsvarshistorien har ingen mangel på eksempler der et konsept, eller en forsvarsplan, har feilet det øyeblikket planen skulle settes ut i praksis, kanskje best sammenfattet i Helmut von Molke den eldre berømte sitat om at ingen plan overlever første kontakt med fienden⁸. I følge Iain King ved Modern War Institute ligger noe av årsaken til dette ikke kun i at en fiende ikke vil forholde seg passiv, men fordi fienden også vil søke å utnytte de antagelser man har gjort seg om hans handlingsmønster under planleggingen (King, 2020). Implisitt skulle dette imidlertid også bety at ingen av motstanderens planer vil overleve første kontakt med våre styrker.

Å behandle bastionforsvaret på konseptnivå, uten å skille mellom russisk ambisjon og praktisk effekt, har bidratt til å løfte problemstillingen inn i den offentlige forsvarsdebatten. Ved å ikke ta hensyn til teoretiske og praktiske effekter av selve gjennomføringen risikerer man imidlertid at debatten blir unyansert og krisemaksimerende. I verste fall risikerer man å fremme et villet strategisk budskap som politisk og militært vil kunne vanskeliggjøre mottiltak i en situasjon der bastionforsvaret aktiveres (Dalsjö et al., 2019, s. 20). Svein Efstad advarer mot å være fastlåst i at skissen representerer russisk handlemåte i tilfelle krig, og konstaterer at dette kan være en «*farlig feilslutning*» (Efstad, 2020). En nyansering av den offentlige debatten med utgangspunkt i en kritisk realisme- og risikovurdering av konseptet, vil således kunne bidra til å understøtte praktisk anvendelige konklusjoner til bruk for mulige norske risiko- og konsekvensreducerende tiltak.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Hensikten med denne studien er å bidra til økt kunnskap og forståelse for helheten i bastionforsvarskonseptet, herunder mulige konsekvenser og mulighetsrom for Norge i fred, krise og krig. Dette gjøres ved å analysere både iboende og empiriske styrker og svakheter ved konseptet, med spesiell vekt på interaksjonen med en eller flere aktive motstandere. Studien er gjennomført med bakgrunn i følgende problemstilling:

---

⁷ Her må imidlertid nevnes Kvam (2020), som kritisk behandler konseptet med utgangspunkt i nåværende og antatt fremtidig tilgjengelige russiske ressurser. Hennes artikkel vurderer imidlertid kun den russiske siden, uten å vurdere interaksjonen med en aktiv motstander.

⁸ Den vanligste forenklingen av «*Kein Operationsplan reicht mit einiger Sicherheit über das erste Zusammentreffen mit der feindlichen Hauptmacht hinaus*» (*Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*, H.13 (1890))

-
- *Hvilke implikasjoner medfører det russiske bastionforsvarskonseptet for Norges mulighets- og handlingsrom i en eventuell konflikt med Russland?*

Begrepet «konflikt» omfatter i denne sammenheng hele konfliktspekteret, som spenner fra fred via krise til væpnet konflikt (Forsvaret, 2019b, s. 38). Skillelinjene mellom fred, krise og væpnet konflikt har i stadig økende grad blitt uklare, og Norges sikkerhets- og forsvarspolitiske formål er å kunne håndtere utfordringer i **hele** konfliktspekteret (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 11, 17). Dette gjenspeiler seg i forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR) fra 2019, der «...Russlands samlede kapasitet til å ramme Norge og alliertes interesser gjennom episoder og hendelser i det daglige, ved sikkerhetspolitiske kriser og i væpnet konflikt» (egen understreking) er definert som den dimensjonerende sikkerhetsutfordringen for Norge og NATO (Forsvaret, 2019a, s. 15). Analysen i kapittel 4 vil ta for seg i hvilken grad den russiske Nordflåten, med sitt bastionforsvarskonsept, vil kunne spille en effektiv rolle i disse tre fasene av konfliktspekteret.

Forsvarsdepartementet(FD) og Utenriksdepartementet (UD) har, i kraft av sitt sektoransvar, ansvaret for å håndtere forsvars-, sikkerhets- og utenrikspolitiske forhold under sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt (Forsvarsdepartementet et al., 2018, s. 17). Selv om en alvorlig hendelse med Russland med stor sannsynlighet vil være sektorovergripende, og håndteres tverrsektorielt i rammen av Totalforsvaret (Forsvarsdepartementet et al., 2018, s. 15), vil studien vektlegge den militære dimensjonen av en slik krisehåndtering og legge til grunn at planleggingen for en slik håndtering vil følge sentrale prinsipper innen militær planlegging. Ett av disse sentrale prinsippene er at man skal søke å utvide sitt eget handlingsrom samtidig som man begrenser motstanderens (RisCassi, 1993, s. 24; Vego, 2015, s. 66). Tilgjengelig handlingsrom vil kunne diktere mulighetene for å kunne utnytte viktige militære operasjonsprinsipper⁹, herunder spesielt *fleksibilitet, initiativ og overraskelse* (Forsvaret, 2019b, s. 89; Vego, 2015, s. 62). Dette gjenspeiler seg også i regjeringens operative ambisjon for Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, der eneste likelydende oppdrag for alle tre er å «*bidra til å sikre handlefrihet for egne land-, sjø- og luftstyrker samtidig som en motstander skal nektes det samme*» (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 86, 88, 90).

Å danne seg et klart bilde av hvordan en motstanders plan påvirker egen og alliertes handlefrihet vil derfor kunne være et mål på planens potensielle effektivitet, og belyse områder der tiltak kan settes inn for å gjenopprette eller øke egen handlefrihet. For å realistisk kunne vurdere bastionforsvarets effekt på eget handlingsrom, og derav utlede praktisk anvendbare konklusjoner og tilhørende tiltak,

---

⁹ I Norge legges følgende militære operasjonsprinsipper til grunn: Enhetlig kommando, enhetlig innsats, utholdenhet, kraftsamling, styrkeøkonomisering, fleksibilitet, initiativ og offensiv opptreden, overraskelse, operasjonssikkerhet og enkelhet. NATO har i tillegg «Definition of objectives» og «Maintenance of morale» som egne prinsipper (Forsvaret, 2019b, s. 86-90; NATO, 2019, s. 1-9 - 1-12).

---

må startpunktet imidlertid være en realistisk og nøktern vurdering av bastionforsvarets styrker og svakheter. En slik vurdering vil kunne nærme seg det som i faglitteraturen kalles «Net Assessment» (nettovurdering). En nettovurdering er i denne sammenhengen

«...like the net profit of a business. Costs are subtracted from gross revenues to get net earnings. In the same way, net assessment takes into consideration both Red and Blue¹⁰ actions. It produces an overall “net” assessment of a competitive situation.» (Bracken, 2006, s. 93)

«Net Assessment»-teori er ingen vitenskapelig metode, men et analytisk rammeverk og teoretisk verktøy for militær planlegging (Selvaag, 2020, s. 4). En mer utdypende beskrivelse av nettovurdering vil derfor følge i kapittel 2 om teori.

Av bastionforsvarets konseptskisse (figur 1) fremgår det at den russiske «indre forsvarssonen» vil dekke to landområder innenfor norsk territorium: Finnmark og Svalbard. Ulikheter i tolkningen av Svalbardtraktaten, øygruppens strategiske plassering vest og nord av russisk territorium, mangelen på militær tilstedeværelse og kun delvis internasjonal anerkjennelse av den norske fiskevernssonen har medført at Svalbard trekkes frem som særlig utsatt i en eventuell konflikt mellom Russland og Norge og/eller NATO (Åtland, 2003, s. 34; Beadle et al., 2019, s. 177; Ravndal, 2016, s. 10; Tamnes et al., 2015, s. 21-22). På samme måte har begrenset norsk militær tilstedeværelse, nærheten til russiske baseområder og dagens anspente forhold mellom Russland og Vesten medført at et scenario der Finnmark besettes for å beskytte russiske styrker anses som en aktuell sikkerhetsutfordring (Beadle et al., 2019, s. 110; Bruøygaard, 2019; Tamnes et al., 2015, s. 52-53).

Begge disse geografiske områdene har vært utsatt for urovekkende russisk oppmerksomhet de seneste årene; for Svalbards del gjennom hard diplomatisk retorikk (Taraldsen, 2020), og for Finnmark gjennom simulerte angrep og GPS-jamming (Beadle et al., 2019, s. 228). Både Svalbard- og Finnmarksproblematikken har imidlertid allerede vært gjenstand for betydelig offentlig oppmerksomhet, og de militære problemstillingene har tidligere vært behandlet gjennom to masteroppgaver ved Forsvarets Høgskole av hhv. Christian Keyser-Amundsen (2015) og Øyvind Ravndal (2016). Bastionforsvarets primæroppgave er å beskytte Russlands strategiske ubåter i de sjøområdene hvor disse opererer (kontrollssonen), og, i følge figur 1, oppnå nektelse i havområdene vest av Norge (nektelsessionen). Landområdene i Finnmark og på Svalbard er derfor i denne studiens kontekst kun av interesse i den grad operasjoner der utfordrer denne evnen. Studien vil av disse årsakene primært fokusere på bastionforsvarets dekning av sjø- og luftområder.

---

¹⁰ Med «red» menes her motstanderens styrker, mens «blue» er egne og allierte styrker.

Gjennom å besvare problemstillingen er en sentral målsetting med studien å komme nærmere en vurdering av bastionforsvarskonseptets *effektivitet*. I den sammenheng er det nødvendig å skille mellom to typer militær effektivitet. Luftmaktteoretikeren Robert Pape skiller mellom *strategisk effektivitet* og *kampeffektivitet*, der kampeffektivitet er en beskrivelse på hvor effektivt en gitt militær styrke kan nøytralisere sine mål, mens strategisk effektivitet fokuserer på hvorvidt en slik nøytralisering av målene gir ønsket politisk effekt (Pape, 1996, s. 56-57). Studien vil ta utgangspunkt i Papes definisjoner, med noen justeringer: Siden denne studien vil vurdere bastionforsvarskonseptet i hele konfliktspekteret, vil Papes «kampeffektivitet» være noe snevert; studien vil derfor bruke begrepet *taktisk effektivitet*, som i denne sammenheng vil være et mål på hvor effektivt militære styrker kan løse sine tildelte oppgaver. Strategisk effektivitet, i denne studiens kontekst, vil derav defineres som hvorvidt disse oppgavene er egnet til å nå politiske målsettinger. Studien vil vurdere både bastionforsvarets strategiske effektivitet og taktiske effektivitet i kapittel 4.

1.2 Disposisjon, metode og kilder

Denne studien er delt inn i tre deler og fem kapitler. Del én omfatter kapitlene én og to, og tjener som studiens innledning. Del to omfatter kapittel tre, og tjener som bakgrunnsinformasjon for å kunne vurdere utvikling, trender, og styrkeforhold i en situasjon der bastionforsvaret blir aktivert. Denne delen vil utgjøre den empiriske bakgrunnen for den etterfølgende analysen. Del tre er analysedelen av studien, og består av kapittel fire. Analysen vil benytte seg av relevant teori, uttalte politiske og militære målsettinger, empirien fra del to, samt ekspertintervjuer.

Studiens kapittel én vil presentere bakgrunnen for studien, fremsetter problemstillingen, og behandler avgrensninger, disposisjon, metode og kilder for studien.

Kapittel to vil gjennomgå sentrale begreper og det teoretiske grunnlaget for studien, herunder sikkerhetspolitikens virkemidler, A2/AD (nektelse og kontroll), og «Net Assessment»-teori som analytisk rammeverk for strategisk analyse og i militær planlegging.

For å forstå helheten i bastionforsvarskonseptet og identifisere utviklingstrender vil studiens *kapittel tre* gjennomgå bastionforsvarets historikk og utvikling, fra slutten av den andre verdenskrig, gjennom den kalde krigen med den russiske anskaffelsen av strategiske ubåter med atomvåpenkapasitet på 1960-tallet, perioden etter kald krig, og perioden fra 2014 til i dag. Kapittelet vil primært benytte seg av norske og amerikanske sekundærkilder, både fra slutten av den kalde krigen og av nyere tid. Spesielt Michael A. Palmers bok «*Origins of the Maritime Strategy: The Development of American*

Naval Strategy 1945-1955» (1988), og Rolf Tamnes' bok «*The United States and the Cold War in the High North*» (1991) vil utgjøre viktige kilder for dette kapittelet. Dette vil, sammen med gjennomførte intervjuer, danne grunnlaget for analysen i neste kapittel.

Kapittel fire utgjør studiens analysedel og vil, med utgangspunkt i bakgrunnsinformasjon fra de foregående kapitlene, analysere bastionforsvarskonseptets effektivitet både i en krigssituasjon, en bilateral krise med Norge, og i fredstid. Kapittelet avsluttes med en vurdering av konsekvenser for norsk strategisk handlingsrom. Analysen bygger på et begrenset kildetilfang, siden det har blitt utgitt få ugraderte analyser vedrørende bastionforsvarets effektivitet fra vestlig eller russisk side. En sentral kilde her vil allikevel være den svenske rapporten «*Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications*» fra det svenske Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), som vurderer russisk kapasitet i Østersjøregionen. Rapporten er ikke direkte overførbart til forholdene i Barents- og Norskehavet siden tilgjengelige styrker, geografiske og sikkerhetspolitiske forhold er ulike, men metodikken og anbefaling om mulige tiltak har noe overføringsverdi. I tillegg vil Michael Kofmans artikkel «*It's Time to Talk About A2/AD: Rethinking the Russian Military Challenge*» fra 2019 benyttes, da denne følger et sentralt prinsipp i «Net Assessment»-teori (se kapittel 2.3.2) ved å forsøke å analysere og forstå det russiske perspektivet på egne konsepter og strategi. I hovedsak vil analysen basere seg på funnene fra kapittel tre, etablerte strategiske og taktiske prinsipper, vestlige sekundærkilder, og gjennomførte intervjuer.

Kapittel fem vil utgjøre studiens avsluttende del. Kapittelet vil fremheve studiens viktigste funn og trekke konklusjoner om bastionforsvarskonseptets implikasjoner for norsk handlingsrom.

Studien vil benytte seg av en *kvalitativ* metodisk tilnærming på bakgrunn av dens eksplorative problemstilling, i den hensikt å skape en nyansert analyse og gå i dybden på problemstillingen (Jacobsen, 2015/2018, s. 64). Det er forfatterens hensikt å benytte en metodisk tilnærming som i størst mulig grad følger prinsippene i «Net Assessment»-teori (se kapittel 2), herunder å ha en empirisk og induktiv innfallsvinkel til problemstillingen (Elefteriu, 2018, s. 32). En slik innfallsvinkel vil innebære å ta utgangspunkt i tilgjengelig og variert data, sette disse i sammenheng, for så å kunne slutte noe generelt om et fenomen – i dette tilfellet bastionforsvaret (Creswell & Creswell, 2018, s. 63-64).

Studien gjennomføres primært som en dokumentstudie, med individuelle, semistrukturerte intervjuer som utfyllende datainnsamlingsmetode. Dokumentstudiet vil i stor grad benytte seg av sekundærkilder som bøker, artikler og oppgaver som omhandler temaet, samt noen primærkilder som norske, amerikanske og russiske offentlige dokumenter, taler og avisartikler. Studiets viktigste

---

primærkilde utgjøres imidlertid av intervjuene som er gjennomført med norske forskere og eksperter innenfor bastionforsvaret.

En utfordring med å gjennomføre et dokumentstudie av et russisk konsept er at forfatteren ikke snakker russisk. Forfatterens forståelse av russiske dokumenter vil derfor avhenge av en tredjeparts(oversettets) forståelse, dersom det aktuelle dokumentet er oversatt i det hele tatt. Automatiske oversettelsestjenester kan benyttes i de tilfeller der det ikke finnes en oversettelse til engelsk eller norsk, men med en betydelig risiko for at oversettelsen er feil, eller i beste fall at språklige nyanser går tapt. For å minimere denne risikoen benytter studien seg av få dokumenter med russisk som eneste tilgjengelige språk, med bakgrunn i hypotesen om at det fra Russlands side vil være ønskelig å fremme bastionforsvarets styrker på internasjonalt tilgjengelige språk, mens dets svakheter neppe vil være offentlig tilgjengelig fra russiske kilder uavhengig av språk. Den omfattende bruken av vestlig litteratur, oversettere og intervjuobjekter representerer uansett en potensiell metodisk svakhet med studien.

Valget av en kvalitativ tilnærming der et bredt tilfang av dokumenter utfylles med intervjuer har imidlertid muliggjort en holistisk tilnærming som går i dybden av problemstillingen, samtidig som metoden åpner for uventede forhold eller nyanser som fremkommer underveis i prosessen.

Det eksisterer et begrenset utvalg av nyere teori om det russiske bastionforsvarskonseptet rundt Kolahalvøya, skrevet etter den kalde krigen. Konseptet med å opprette geografiske områder av nektelse og kontroll havner imidlertid inn under samlebegrepet «Anti-Access/Area Denial» (A2/AD), som har blitt spesielt aktualisert i amerikansk litteratur om kinesisk fremferd i Sør-Kina-havet (Lasconjarias & Marrone, 2016, s. 2). Det har også blitt gjennomført studier fra både svensk og britisk/amerikansk side om russisk A2/AD-kapasitet i Østersjøen (Dalsjö et al., 2019; Lanoszka & Hunzeker, 2016). Selv om de førnevnte studiene har en viss overføringsverdi til bastionforsvarskonseptet, finnes det få studier som tar inn over seg de særskilte kontekstuelle forholdene som eksisterer i Barents- og Norskehavet. Analysen i kapittel fire av studien har derfor som mål å bidra til ny kunnskap om temaet. De elementene fra tidligere gjennomførte A2/AD-studier som allikevel er relevante for bastionforsvarskonseptet vil behandles nærmere i kapittel to.

Det har blitt gjennomført fire intervjuer i arbeidet med studien. Forskningsprosjektet gjennomgikk derfor en vurderings- og godkjenningsprosess fra Norsk senter for forskningsdata AS (NSD) og Forsvarets høgskoles forskningsnemnd før intervjuene startet. Etter godkjenning av prosjektet ble informasjonsskriv (vedlegg A) tilsendt intervjuobjektene. Intervjuobjektene fikk også tilsendt en tilpasset av versjon av intervjuguiden (vedlegg B) noen dager før intervjuene skulle gjennomføres. Samtykkeerklæring (vedlegg C) ble signert av intervjuobjektene umiddelbart før intervjuene startet.

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervju som tok utgangspunkt i, uten å være bundet av, intervjuguiden. Dette for å sikre fleksibilitet i intervjuet, utnytte intervjuobjektens ulike bakgrunn og sikre at nyanser og relevant kunnskap som ikke ble dekket av intervjuguidens spørsmål, allikevel kunne fanges opp (Denscombe, 2017, s. 203-204).

Hensikten bak utvalget av intervjuobjekter var å finne personer som hadde dybdekunnskap om bastionforsvaret, samtidig som utvalget hadde tilstrekkelig bredde til å sikre nødvendig nyanserikdom (se respondentoversikt, vedlegg D). Siden studien i stort er avgrenset til luft- og sjødomenet var det ønskelig å finne intervjuobjekter med dybdekunnskap innenfor henholdsvis militær luft- og sjøvirksomhet, samtidig som de var på et tilstrekkelig høyt organisatorisk nivå til å vurdere russiske forsvarskonsepter. Det første intervjuet ble derfor gjennomført med sjef NAOC (Nasjonalt Luftoperasjonssenter), Brigadér Hans Ole «Sandy» Sandnes. Det var også ønskelig å intervju daværende Sjef Sjøforsvaret, Kontreadmiral¹¹ Nils Andreas Stensønes, men grunnet COVID-pandemien og hans endring i stilling til sjef for Etterretningstjenesten, lot dette seg ikke gjennomføre innenfor studiens rammer.

For å utfylle den militæroperative synsvinkelen, var det i tillegg ønskelig å få innspill fra fellesoperativt og politisk (departements-) nivå.

Tidligere forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen tiltrådte forsvarssjefstillingen samme år som Russlands annektering av Krim og invasjon av Øst-Ukraina, og året før Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge publiserte «Et Felles Løft». Hans tid som forsvarssjef har derfor i stor grad vært preget av dreiningen i sikkerhets- og forsvarspolitisk tenking som har fulgt etter 2014. Dette, kombinert med hans fellesoperative erfaring før tiltredelse som forsvarssjef, gjorde ham til et naturlig intervjuobjekt for det fellesoperative perspektivet. Bruun-Hanssens sjømilitære bakgrunn sørget også for å kompensere i noen grad for bortfallet av intervjuet med Stensønes.

Sikkerhetspolitisk direktør i Forsvarsdepartementets avdeling for sikkerhetspolitikk og operasjoner, Svein Efstad, har vært ansatt i Forsvarsdepartementet siden 1981. Med sin lange og brede erfaring fra departementsnivå representerte han et intervjuobjekt som både kunne belyse det nåværende politisk-strategiske perspektivet, men også bidra med historisk kontekst.

For å utfylle det militærfaglige perspektivet ble det i tillegg valgt å intervju en sivil forsker, riktignok ansatt i Forsvaret, med forskningsekspertise innenfor bastionforsvaret. Rolf Tamnes er forsker og professor ved Forsvarets høgskole, og ledet Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge i 2015. Samtlige

---

¹¹ Hans grad på tidspunktet. Stensønes er nå viseadmiral.

---

intervjuer ble tatt opp ved hjelp av smarttelefon og alle referanser til intervjuene er godkjent av respondentene før publisering av oppgaven.

Utvalget av informanter representerer ulike fagfelt og perspektiver som er relevante for studien. Intervjuene representerer imidlertid informantenes individuelle synspunkter på intervjutidspunktet, på bakgrunn av den enkeltes holdninger og oppfatninger. Selv om det har blitt gjennomført intervjuer av personer med fellesoperativ, sjøoperativ og luftoperativ *bakgrunn*, er ikke responsen nødvendigvis representativ for den fellesoperative, sjø-, eller luftoperative holdningen generelt (Jacobsen, 2015/2018, s. 146-147). Studiens forfatter, og intervjuer, er utdannet militær navigatør med 20 års erfaring i Forsvaret, noe som også kan ha relevans for undersøkereffekter (Denscombe, 2017, s. 209-210; Jacobsen, 2015/2018, s. 242) Forfatterens erfaring inkluderer sju års operativ erfaring som navigatør, taktisk koordinator og instruktør ved Luftforsvarets maritime overvåkningsskvadron, noe som har bidratt til innsikt og bakgrunnsforståelse for deler av studien. Det har vært en målsetting å forholde seg mest mulig objektiv til innsamlet data, for å redusere faren for eventuelle undersøkereffekter.

1.3 Om sikkerhetsgradering

Det har vært en gjennomgående ambisjon under arbeidet med denne studien å sikre at analysen i sin helhet kan anses som ugradert, for å kunne utgjøre et bidrag i den offentlige debatten om bastionforsvarskonseptet. Dette har vært søkt gjennomført ved å utelukkende benytte seg av ugraderte kilder, samt å understreke at alle intervjuer skulle holdes på ugradert nivå. Det har allikevel vært nødvendig å vurdere studiens graderingsnivå, av to årsaker:

1. En vurdering av om en studie utelukkende basert på ugraderte kilder vil ha tilstrekkelig metodisk verdi, gitt at temaet berører militære styrker og svakheter på begge sider som må antas ønskes skjult.
2. En vurdering av om sammenstillingen av ulike ugraderte kilder forsvare et høyere graderingsnivå.

Hva gjelder den metodiske verdien av en studie utelukkende basert på ugraderte kilder er det nærliggende å tro at det finnes styrker og svakheter innenfor det behandlede temaet som er graderte og derfor utilgjengelige. Spesielt antar forfatteren på bakgrunn av sin operative erfaring at

---

dette gjelder spesifikke ytelsestall for våpen og militære plattformer¹² i ulike sammenhenger. Analysen vil imidlertid primært omhandle hvorvidt etablerte og åpent tilgjengelige strategiske og taktiske prinsipper er mulig å følge, gitt styrkesammensetningen på begge sider og introduksjonen av en aktiv motstander. I den grad spesifikke ytelse blir diskutert er det et sentralt poeng at de våpen og plattformer som vil være tilgjengelig på begge sider i en eventuell konflikt, i stor grad er åpne for eksport til andre nasjoner. Produsentene må derfor finne en balanse mellom å presentere et bilde som motiverer for kjøp, samtidig som man ikke avslører graderte ytelsestall. Kritisk i denne sammenheng er at dette vil gjelde for *begge* sider, noe som kan redusere betydningen av feilkildene, gitt at tilsvarende feilkilder gjelder for begge sider.

Som tjenestegjørende offiser med sikkerhetsklarering ville det vært mulig for forfatteren å benytte seg av norske og allierte graderte kilder, for så å presentere en sikkerhetsgradert studie. Uten tilsvarende tilgang til russiske graderte kilder risikerer man imidlertid at studien ville behandlet de to sidene i en eventuell konflikt ulikt, med ulik nyanserikdom, og derfor sammenligner på feil grunnlag. Gjennom en kritisk utvelgelse av ugraderte kilder, der internasjonalt anerkjente organisasjoner som SIPRI og IISS, respekterte forskere og artikkelforfattere innenfor sitt fagfelt, og fagfellevurderte artikler blir benyttet, reduserer studien usikkerheten ved å ikke benytte seg av gradert materiale.

Hva gjelder sammenstillingen av ugraderte kilder tar studien utgangspunkt i sikkerhetslovens §5-3 om at *«En virksomhet som tilvirker informasjon, skal sikkerhetsgradere og merke informasjonen dersom det kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser om den blir kjent for uvedkommende ... Sikkerhetsgradering skal ikke brukes i større utstrekning eller for lengre tid enn nødvendig.»* (Sikkerhetsloven, 2019). Kapittel tre er en historisk gjennomgang av bastionforsvarskonseptet, som i hovedsak benytter allment tilgjengelig historisk informasjon. Analysen i kapittel fire legger til grunn prinsipper som er åpne og offentlig tilgjengelige, og omhandler i all hovedsak et russisk konsept, og mulig russisk ytelse i ulike deler av konfliktspekteret. Vestlig ytelse er unntaksvis vurdert, og da avgrenset til overordnede prinsipper eller offentlig tilgjengelige tall.

Studien kan derfor ikke ses å havne inn under bestemmelsen i sikkerhetslovens §5-3, og vurderes derfor å være ugradert i sin helhet.

---

¹² Med «plattformer» menes her fartøy eller enheter med våpenleveringskapasitet. Eksempler på plattformer kan være kampfly, overvåkingsfly, fregatter, hangarskip etc.

---

2 Teoretisk rammeverk

Siden det ikke finnes teori som overlapper absolutt med studiens tema og problemstilling er det benyttet elementer fra flere ulike teorier, herunder spesielt sikkerhetspolitisk teori og teori om A2/AD. Elementene fra sikkerhetspolitisk teori er brukt som et rammeverk for å kontekstualisere studiens premiss om at bastionforsvaret vil bli aktivert ved en konflikt mellom Russland og Vesten. Elementene fra A2/AD-teori er benyttet både for å kunne trekke på erfaringer med tilsvarende problematikk i andre geografiske områder, men også for å fremheve de særskilte kontekstuelle forhold i bastionforsvarets virkeområde.

Det overordnede analytiske rammeverket og tenkemåten for studien sett under ett hører imidlertid inn under «Net Assessment»-teori, som spesielt vil benyttes for å utlede bastionforsvarets effekt på norsk mulighets- og handlingsrom.

2.1 Sikkerhetspolitikk

Wilhelm von Humboldt (1767-1835), prøyssisk filosof, embetsmann og lingvist, skrev i sitt hovedverk fra 1792¹³ at å sørge for *individets sikkerhet* var statens viktigste oppgave, siden sikkerhet og personlig frihet er de eneste tingene et individ ikke kan erverve seg alene¹⁴ (Humboldt, 1792/1854, kapittel IV). Denne grunnsetningen har opprettholdt sin gyldighet, og er selv i dag å finne i Norges nåværende regjeringsplattform ("Granavolden-plattformen," 2019, kapittel 15).

Forståelsen for hva dette sikkerhetsansvaret innebærer har imidlertid utviklet seg vesentlig siden 1792. I dag legger Norges regjering til grunn at sikkerhetsbegrepet, i tillegg til å omfatte individets sikkerhet, også omfatter *statssikkerhet*¹⁵ og *samfunnsikkerhet*¹⁶. Av disse er det *statssikkerheten* som i dag er sikkerhetspolitikken sentrale formål (Forsvarsdepartementet et al., 2018, s. 12).

Så sentral har statssikkerheten blitt at det som nå kalles en *tradisjonell* forståelse for sikkerhetspolitikk tar utgangspunkt i en statssikkerhetsmessig tolkning, altså oppnåelsen av

---

¹³ «*Ideen zu einem Versuch, die Grenzen der Wirksamkeit des Staats zu bestimmen*» - løst oversatt «Ideer rundt et forsøk på å bestemme statsvirksomhetens begrensninger» (egen overs.)

¹⁴ Her refererer Humboldt til «Mirabeau sur l'Éducat. publique» s. 119 - et dokument som dessverre virker å ha gått tapt.

¹⁵ «*Ivaretagelse av sikkerhetsbehov knyttet til statens eksistens, suverenitet og integritet*» (Forsvarsdepartementet et al., 2018, s. 12)

¹⁶ «*Den evne samfunnet som sådan har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger*» (Justisdepartementet, 2002, s. 4).

«beskyttelse for eget land mot fysisk maktbruk og vold utenfra, i praksis oftest væpnet, militær maktbruk» (Skogan, 2011, s. 102). En slik tradisjonell forståelse av sikkerhetspolitikken legges også til grunn hos det norske Utenriksdepartementet, der hovedmålet til sikkerhetspolitikken fastsettes å være ivaretagelse av Norges *suverenitet, territoriale integritet og politiske handlefrihet* (Utenriksdepartementet, 2016).

Nye, sektorovergripende sikkerhetsutfordringer har imidlertid ført til en økt oppmerksomhet rundt behovet for i større grad å innlemme samfunnssikkerheten og individets sikkerhet i den sikkerhetspolitiske tenkingen (Forsvarsdepartementet et al., 2018, s. 13). Denne utvidelsen er en del av en prosess som har pågått siden den kalde krigens slutt, da «det utvidede sikkerhetsbegrep», som omfattet andre trusler enn de som tradisjonelt hørte inn under statsikkerheten¹⁷, ble et nøkkelord (Store Norske Leksikon: "Sikkerhetspolitikk," 2017). Som påfølgende kapitler vil vise utgjøres imidlertid bastionforsvaret av regulære russiske militære styrker, med et handlingsmønster som i en alvorlig konflikt trolig vil utgjøre en tydelig trussel mot norsk suverenitet. Slik bastionforsvarskonseptet har blitt offentlig presentert vil en slik disponering av bastionforsvaret derfor i svært liten grad i seg selv være sektorovergripende eller tvetydig, men innebære et behov for å iverksette militære tiltak mot en identifiserbar aggressor. Studien vil derfor i påfølgende kapitler legge en tradisjonell forståelse for sikkerhetspolitikk til grunn.

Problemstillingens fokus på bastionforsvaret medfører også at en *negativ definisjon* av sikkerhetspolitikken vil bli lagt til grunn. En slik negativ definisjon tar utgangspunkt i hva sikkerhetspolitikken skal beskytte *mot* (Skogan, 2011, s. 104), som for eksempel et væpnet angrep, politisk press, eller, i dette tilfellet, bastionforsvarets eventuelle påvirkning på norsk handlefrihet. Forståelsen av sikkerhetsbegrepet kan imidlertid utvides ved å legge en *positiv definisjon* til grunn. En slik definisjon vil angi *hva* sikkerhetspolitikken skal beskytte (Skogan, 2011, s. 104), som for eksempel Utenriksdepartementets nevnte vektlegging av suverenitet, territoriell integritet og politisk handlefrihet. En slik positiv definisjon kan imidlertid, ifølge John Kristen Skogan, medføre en avgrensingsproblematikk der man risikerer å inkludere politikkområder og beskyttelsestiltak som tradisjonelt sett faller langt utenfor den sikkerhetspolitiske sfæren (Skogan, 2011, s. 104).

2.1.1 Sikkerhetspolitiske allianser

En annen måte å utvide sikkerhetsbegrepet på er å betrakte sikkerhet i en *kollektiv* ramme, i stedet for å begrense sikkerhetspolitikken til å være et ansvar som kun ligger på den enkelte stat. Tar man utgangspunkt i et realpolitisk perspektiv, kanskje best sammenfattet av den greske historikeren

---

¹⁷ Som for eksempel økologisk, sosial, og økonomisk sikkerhet (Støre, 2012)

Thucydides' (c. 460 – c. 400 f. Kr) setning: «...den sterke gjør hva den vil, mens den svake lider som den må» (Thucydides, bok 5, kapittel XVII), vil kun en slik kollektivisering av sikkerhetspolitikken kunne bidra til å balansere maktfordelingen mellom Norge og Russland. Betydningen av allianser bekreftet regjeringen nylig ved å fastslå at «[d]en allierte dimensjonen er avgjørende for forsvaret av Norge» (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 13). Militært skjer denne balanseringen primært¹⁸ gjennom NATO, som utenriksminister Ine Marie Eriksen Sørreide i 2019 beskrev som «selve bærebjelken i Norges sikkerhetspolitikk gjennom 70 år» og «garantien for vår sikkerhet» (Sørreide, 2019).

Det bærende prinsippet i NATO finner man i Atlanterhavspaktens artikkel 5, som fastslår at «*The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all ...*» (NATO, 1949, artikkel 5). I konteksten av denne studien er det viktig å presisere at begrepet «*armed attack*» ikke begrenser seg til en invasjon av en medlemsstats territorium, men «...*is deemed to include an armed attack [...] on the forces, vessels, or aircraft of any of the Parties...*» (NATO, 1949, artikkel 6).

Ifølge professor Glenn H. Snyder (1924 – 2013) er enhver allianse preget av en dynamikk der hver aktør må avveie risikoen mellom det han kaller «*abandonment*» og «*entrapment*»¹⁹. «*Abandonment*» er i dette tilfellet risikoen for å bli forlatt, enten ved at en alliert går over til motstanderens side, forlater alliansen, eller ikke stiller med den forventede støtten i en situasjon der støtte er forventet. «*Entrapment*» er på den andre siden risikoen for å bli involvert i en konflikt på grunn av en alliertes interesser, som man ikke nødvendigvis deler (Snyder, 1984, s. 466 - 467).

Disse risikoene er omvendt proporsjonale; en strategi som søker å øke den gjensidige forpliktelsen i alliansen for å redusere risikoen for «*abandonment*», vil kunne lede til overdreven dristighet blant de allierte og øke risikoen for å dra alliansen inn i en uønsket konflikt. På samme måte vil en strategi som søker å redusere risikoen for «*entrapment*» kunne lede til usikkerhet rundt medlemmenes forpliktelse til alliansen, og tvil om de allierte vil stille med nødvendig støtte i en situasjon der dette vil være nødvendig (Snyder, 1984, s. 467). Denne dynamikken vil, som kapittel 4 vil vise, kunne få strategisk relevans for norsk handlingsrom i en situasjon der bastionforsvaret blir aktivert.

---

¹⁸ NATO har også i mange år fungert som en multilateral ramme for bilateralt samarbeid med sentrale allierte. Norge har gjennom hele etterkrigstiden hatt et tett samarbeid med USA og Storbritannia.

¹⁹ De norske oversettelsene «oppgivelse» og «inneslutning» anses mindre deskriptive; «*abandonment*» og «*entrapment*» vil derfor bli brukt.

2.2 Nektelse og kontroll – A2/AD

Selv om sluttrapporten til Ekspertgruppen av 2015 «Et felles løft» (re-)introduserte bastionforsvaret i norsk offentlig forsvarsdebatt, unnlot rapporten å definere de to kjernebegrepene som fremkom av prinsippskissen (figur 1); nektelse og kontroll. Siden prinsippskissen dekker store havområder kan det imidlertid være nyttig å ta utgangspunkt i definisjonene av *sjønektelse* og *sjøkontroll*, der sjønektelse er en *tilstand* avgrenset i tid og rom der motstanderen avstår fra å bruke et havområde på grunn for høy risiko for store tap, mens sjøkontroll er en *tilstand* der sjøstyrker bruker et havområde til egne formål for en gitt periode med en akseptert grad av risiko, og samtidig nekter motstanderen samme bruk (Kvam, 2020, s. 25).

I 1997 forutså imidlertid admiral Jay Johnson, US Navy, at sjønektelse og sjøkontroll ikke i tilstrekkelig grad ville beskrive det kommende århundrets militære trusler:

*«I anticipate that the next century will see those foes striving to target concentrations of troops and materiel ashore and attack our forces at sea and in the air. **This is more than a sea-denial threat or a Navy problem. It is an area-denial threat** whose defeat or negation will become the single most crucial element in projecting and sustaining US military power where it is needed» (Johnson i Krepinevich et al., 2003, s. 5, egen utheving)*

Her ser vi muligens opphavet til det engelske begrepet Anti-Access/Area Denial (A2/AD), som primært har blitt brukt for å beskrive kinesisk strategi i Sør- og Østkinahavet (Lasconjarias & Marrone, 2016, s. 2; Tangredi, 2019, s. 5), men også om mulige handlemåter fra Nord-Korea, Iran og Russland (Krepinevich et al., 2003, s. 93-94; Lacey, 2020). Selv om begrepet oppsto rundt årtusenskiftet, har A2/AD ingen omforent definisjon. NATO Defence College foreslo i en rapport fra 2016 å benytte Sam J. Tangredis definisjon fra 2013, der han definerte A2/AD som

«...warfighting strategies focused on preventing an opponent from operating military forces near, into, or within a contested region. [...] [T]he objective of an anti-access or area denial strategy is to prevent the attacker from bringing its operationally superior forces into the contested region or to prevent the attacker from freely operating within the region and maximizing its combat power» (Tangredi i Lasconjarias & Marrone, 2016, s. 3, egen understreking).

Bruken av ordene «attacker» og «warfighting» impliserer her en defensiv tilnærming, avgrenset til primært militære handlinger i krig. En mer utvidet definisjon finner vi hos det amerikanske Centre for Strategic Budgetary Assessment (CSBA), som i 2003 definerte Anti-Access til å inkludere *alle handlinger* som hindret amerikanske styrker å entre et område, herunder angrep på havner,

---

flyplasser og lagre, men også politisk press, informasjons-operasjoner og bedrag («*deception*») før utbruddet av en konflikt (Krepinevich et al., 2003, s. 4-7). Også Area Denial defineres bredt, og virker å inkludere alle militære handlinger som har som mål å hindre amerikanske styrker å operere fritt i operasjonsområdet, herunder bruk av luftstyrker, luftvern, artilleri, ballistiske missiler, og biologiske, kjemiske og radiologiske våpen (Krepinevich et al., 2003, s. 5). Begge disse definisjonene av A2/AD har betydelige likhetstrekk med definisjonen av sjønektelse og sjøkontroll, med unntak av at de omfatter alle domener, og beskriver en *ambisjon*, i stedet for å forutsette et *resultat*.

Mens de varierende definisjonene og usikkerheten på om A2/AD kan forstås som strategi, handlinger eller tilstand gjør begrepet utfordrende å bruke i en analytisk og metodisk kontekst, gjør fellestrekene det mulig å utlede en generell beskrivelse: A2/AD handler om å nekte en motstander adgang til operasjonsområdet (A2/nektelse), eller, dersom dette feiler, hindre motstanderen i å kunne operere fritt (AD/kontroll). Nektelsesområdene kan ha et større omfang enn der man søker å oppnå kontroll (U.S. Department of Defense, 2012, s. 6), slik prinsippskissen for bastionforsvaret (figur 1) illustrerer. Imidlertid kan områdene også overlappe (Dalsjö et al., 2019, s. 15), noe som vil gjøre at skillet mellom A2 og AD ikke vil være geografisk, men i tid. Konseptet er defensivt i sin natur, men kan også beskrive og muliggjøre offensive operasjoner (Lacey, 2020; Schmidt, 2016).

Ifølge Tangredi artikkel «*Anti-Access Strategies in the Pacific: The United States and China*», består et slikt konsept av fem grunnleggende elementer: 1) En strategisk overlegen motstander²⁰, 2) betydningsfull geografi, 3) maritim konflikt, 4) avgjørende informasjon og 5) eksogene hendelser (Tangredi, 2019, s. 8). For denne studien er det relevant å utdype punkt 1, 2 og 5:

A2/AD er defensivt i sin natur (selv om konseptet ikke utelukker offensive operasjoner), og implementeringen av et slikt konsept impliserer en forventning om å utkjempe en primært defensiv krig mot en militært overlegen motstander. Implementeringen er også avhengig av gunstig, kanaliserende geografi, for å unngå at en motstander kan flankere forsvarsverkene som konseptet innebærer. Det viktigste punktet er imidlertid, ifølge Tangredi, avhengigheten av eksogene hendelser: Å forsøke å nekte en motstander adgang til et område er en *forsinkelsesstrategi* som historisk sett ikke har lyktes med å endelig beseire en militært overlegen fiende. I følge Tangredi må derfor målet med en slik tilnærming forstås som et forsøk på å påføre en angriper store nok kostnader til at angriperen gir opp når andre hendelser av større interesse oppstår andre steder. Japans allianse med Tyskland under andre verdenskrig kan forstås i en slik ramme, der Japan håpet å

---

²⁰ Det han i sin tidligere definisjon kalte «operationally superior», men som nok mer nøyaktig kan betegnes taktisk(militært) overlegen. Denne studien vil ikke drøfte forvirringen mellom begrepene strategisk, operasjonelt og taktisk, men bruke begrepene som skissert i kapittel 1. For en drøfting av begrepsblandingen, se Hew Strachan (2005): *The Lost Meaning of Strategy*.

---

påføre USA så store kostnader i Stillehavet at når Tyskland vant eller hadde fremgang i Europa, ville USA trekke seg ut og heller fokusere på det europeiske krigsteateret (Tangredi, 2019, s. 8-10).

Hvordan oppnåelsen av nektelse og kontroll vil søkes i dag vil avhenge av tilgjengelige midler og operasjonsområde, men fellesnevnerer inkluderer normalt et lagdelt integrert luftforsvarssystem (IADS) med statiske og mobile luftvernssystemer i samarbeid med kampfly, langtrekkende presisjonsvåpen avfyrt fra land-, sjø-, luft- eller undervannsbaserte plattformer, sjøminer, cyber- og elektronisk krigføring, langtrekkende ISR-systemer²¹, ubåtbaserte ballistiske missiler, artilleri og spesialoperasjoner (Krepinevich et al., 2003, s. 4-7; Tol et al., 2010, s. 18-20).

Selv om A2/AD ofte benyttes for å beskrive russiske ambisjoner og kapabiliteter, finnes ikke begrepet i russiske militære plankonsepter eller doktriner, annet enn for å beskrive vestlige kapabiliteter (Giles & Boulegue, 2019, s. 23). Russland har ikke et eget begrep for A2/AD; den russiske terminologien for konseptet – «begrensning og nektelse av tilgang og manøver» (*ogranicheniye i vospreshcheniye dostupa i manyuvra*) - er en direkte oversettelse av den engelske forkortelsen, noe som ifølge seniorforsker Michael Kofman ved Center for Naval Analyses settes i sammenheng med at «*[t]his is not a concept in Russian military thought, and there is no Russian strategy bearing that name*» (Kofman, 2019).

De siste årene har det også blitt rettet betydelig kritikk mot forståelsen av konseptet. Mangelen på en omforent definisjon har, ifølge admiral John Richardson (daværende Chief of Naval Operations, US Navy), ledet til at noen bruker begrepet

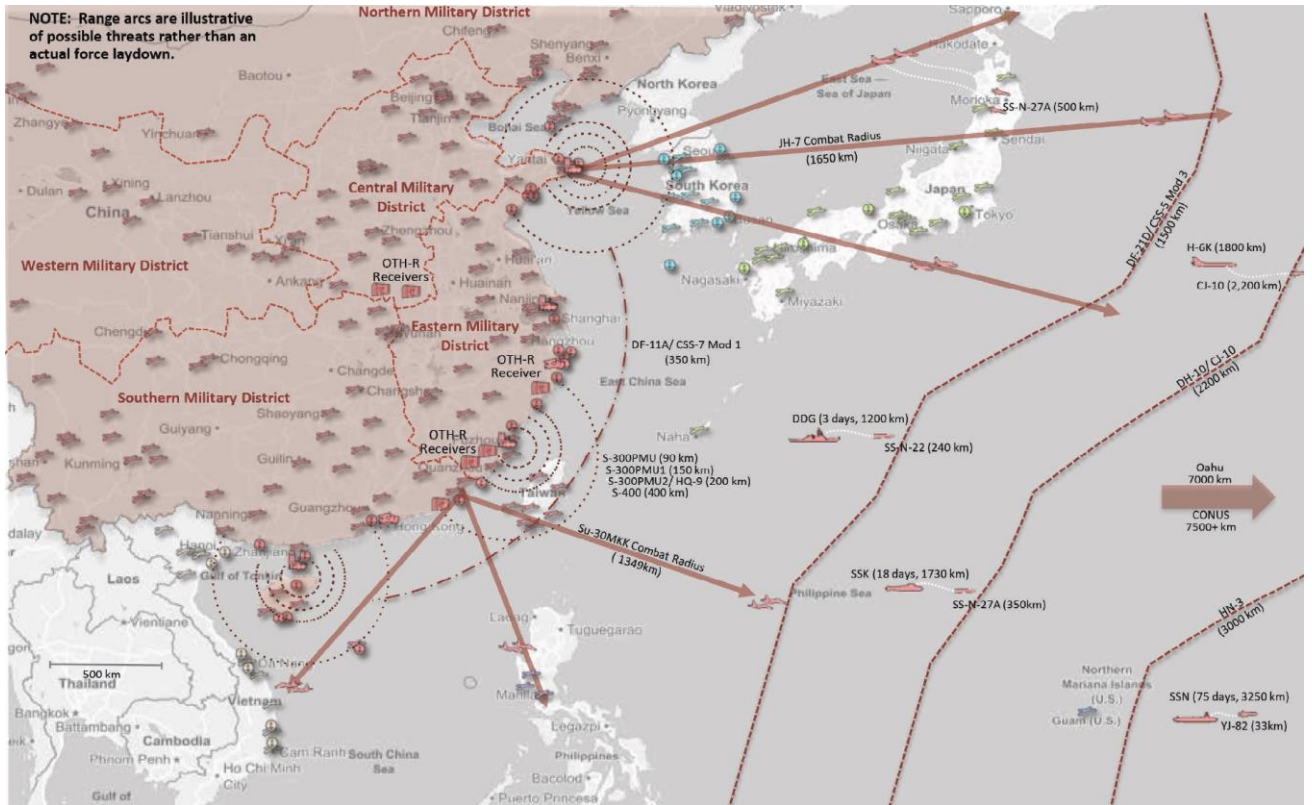
«...som et kodeord som antyder en ugjennomtrengelig «adgang forbudt»-sone som styrker kun kan entre ved å utsette seg selv for ekstrem fare. For andre refererer A2AD til en familie av teknologier. For andre igjen, en strategi». (Richardson, 2016, egen overs.)

På bakgrunn av dette, og med henvisning til at A2/AD er et for bredt og vagt konsept til å kunne benyttes ukritisk i flere operasjonsområder, valgte US Navy å avslutte bruken av forkortelsen i 2016 (Richardson, 2016).

---

²¹ «Intelligence, Surveillance & Reconnaissance» - etterretning og overvåkningskapasiteter

Figur 2: Amerikansk illustrasjon av Kinas A2/AD-konsept i Øst- og Sør-Kinahavet. Kilde: CSBA

Figur 3: Amerikansk illustrasjon av Russlands A2/AD-konsept i Østersjøen og Svartehavet. Kilde: CSBA

Konseptet med å hindre en motstander adgang til et område (Anti-Access), eller bekjempe motstanderen dersom dette ikke lykkes (Area-Denial), har også blitt kritisert for å ikke i betydelig grad skille seg fra enhver forsvarers handlingsplan gjennom hele krigshistorien (Lasconjarias & Marrone, 2016, s. 3; Richardson, 2016). Visualiseringen av konseptet (som sett i figur 1, 2 og 3) har også fått betydelig kritikk for å ikke tydeliggjøre at de representerer en ambisjon, og verken et *fait accompli* eller en realistisk representasjon av hvordan konseptet ville fungert i praksis (se bl.a. Dalsjö et al., 2019; Kofman, 2019; Raitasalo, 2017; Richardson, 2016)²². Spesielt stor er bekymringen for hvilke konsekvenser en slik feiloppfatning vil ha for militærstrategisk og politisk risikovilje i en konflikt (Dalsjö et al., 2019, s. 20; Giles & Boulegue, 2019, s. 21).

Andre, som professor Robert Farley, har imidlertid forsvart bruken av forkortelsen som en spesifikk manifestasjon av et komplekst og langvarig strategisk problem, kjennetegnet av nye metoder og ressurser, om enn ikke nye mål (Farley, 2016; Giles & Boulegue, 2019, s. 32-33).

2.3 Makt, strategi og «Net Assessment»

2.3.1 Om makt og dets forhold til strategi

Sun Tzu skrev i «Kunsten å krige»²³ at hvis man kjenner sin fiende, og kjenner seg selv, trenger man ikke frykte utfallet av hundre slag (Sun Tzu, 1963/1971, s. 84). Kunsten å *kjenne* sine med- og motspillere, samtidig som man kan vurdere seg selv i forhold til dem, kan være spesielt essensielt i et selvhjelpssystem som det internasjonale politiske systemet: For en stat kan det å feilvurdere hvor man står i forhold til en annen stat – en feilvurdering av *maktbalansen* – i verste fall få eksistensielle konsekvenser.

Maktbalansen er derfor, ifølge Michael Beckley, selve drivkraften i internasjonal politikk, og spiller en like sentral rolle i verdenspolitikken som energi gjør i fysikken, og penger i økonomien (Beckley, 2018, s. 7). *Makt* kan forstås som en evne til å nå et mål og skape en virkning (Østerud et al., 2003, s. 11), eller, i internasjonal politikk, forstås som en evne til å påvirke andre aktører mer enn andre påvirker en selv (Waltz, 1979/2010, s. 192). En ubalansert fordeling av makt blant internasjonale aktører kan derfor medføre en trussel om å bli ufordelaktig påvirket, noe som videre kan begrense ens mulige handlingsrom. Isolert sett utgjør imidlertid ikke en *evne* alene en slik trussel; aktørens *intensjon* avgjør, sammen med evnen, hvorvidt en trussel foreligger eller ei (Forsvarsdepartementet, 2009, s.

---

²² Illustrasjonene har, ifølge Kofman (2019), tidvis redusert militæranalyser av Russland til «*the study of angry looking red circles on a map*».

²³ Også kjent som Sun Zi's, eller Sunzi's, «The Art of War»

---

22). Siden det aldri vil være mulig å være helt sikker på at en annen stats intensjoner er utelukkende fredelige²⁴ (Snyder, 1984, s. 461), vil en vurdering av maktbalansen – ulike staters evner og kapasiteter relativt til en selv – allikevel være sentral i å bestemme hvilken trussel man i verste fall kan stå ovenfor (Elefteriu, 2018, s. 20-21).

En vedvarende utfordring ved å bestemme maktbalansen mellom stater er spørsmålet om hvordan makt skal måles²⁵. Den vanligste metoden er å måle en stats *ressurser* gjennom brutto nasjonalprodukt (BNP), forsvarsbudsjetter, eller varianter som kjøpskraftsparitet eller CINC²⁶ (Beckley, 2018, s. 8-9). Kenneth Waltz foreslo i «*Theory of International Politics*» å rangere stater på bakgrunn av populasjons- og landstørrelse, mengde naturressurser, økonomisk styrke, militær styrke, politisk stabilitet, og kompetanse (Waltz, 1979/2010, s. 131), mens Michael Beckley foreslår en målemetode som ganger BNP med BNP per capita²⁷ (Beckley, 2018, s. 20). Uavhengig av metode vil målinger som tar utgangspunkt i en stats ressursbeholdning representere det Barry Posen kaller *latent makt*. Militær evne – evnen til, gjennom krig eller konflikt, å påvirke en motstander til å gjøre som man vil – vil avhenge av hvor mye av denne latente makten det finnes vilje til å destillere til militære kapasiteter (Posen, 2009, s. 348).

I en sikkerhets- og forsvarspolitisk kontekst har sammenhengen mellom beregninger av makt og militær konflikt vært påviselig siden Thucydides hevdet at Atens økte makt og den frykt dette skapte i Sparta gjorde Peloponneskrigen (431 – 404 f.Kr) uunngåelig (Thucydides, bok 1, kapittel I). Gitt at maktbalansen oppfattes som avgjørende for ens eget handlingsrom, vil *persepsjonen av ens egen makt relativ til et ønsket utfall, eller en potensiell motstander*, være en uunngåelig faktor i beslutningen om hvilke veivalg en tar, eller hvilken *strategi* en velger å følge (Elefteriu, 2018, s. 20-21). *Beregning av makt* er derfor et sentralt grunnlag for utformingen av strategi, og *strategi* er redskapet man bruker for å oppnå et ønsket politisk utfall (Gray, 2010, s. 18)²⁸. I tilfeller der resultatet av en slik beregning av makt er et politisk ønske om å endre den relative maktbalansen til ens egen fordel risikerer man å havne i konkurranse med andre maktinnehavere. Slik konkurranse, mellom datidens stormakter, er generelt betraktet å ha vært roten til første verdenskrig, en betydelig

---

²⁴ For en grundig gjennomgang av utfordringene ved å fastsette andre staters intensjoner, se Robert Jervis' «Hypothesis on Misperception» (World Politics, Vol. 20, No. 3 (Apr., 1968))

²⁵ «*There is not anything among civil affairs more subject to error than the right valuation and true judgement concerning the power and forces of an estate*» – Francis Bacon (1561 – 1626).

²⁶ Composite Index of National Capability – se f.eks <https://correlatesofwar.org/data-sets/national-material-capabilities>

²⁷ En metode som har visse svakheter for nasjoner som har svært høy BNP per capita, som Norge. Beckleys målemetode indikerer at Norge er noe mektigere enn Sverige, og ca. dobbelt så mektige som Russland.

²⁸ Gray skiller mellom strategi generelt, storstrategi («grand strategy») og militær strategi. I denne konteksten er referansen til hans definisjon av storstrategi: «*The direction and use made of any or all the assets of a security community, including its military instrument, for the purposes of policy as decided by politics.*»

---

bidragsyter til starten av andre verdenskrig, og et kjerneelement i den kalde krigen (Dismukes, 2020, s. 33).

Kapasiteter, evne eller ressurser er imidlertid ikke i seg selv et ufeilbarlig mål på sannsynligheten for suksess i en konflikt. Selv Sun Tzu hadde, for 3000 år siden, et sentralt steg i sin 5-stegs militære metode for seier, som skulle utføres mellom steg 2, «estimering av kvantitet» (av begge siders styrker) og steg 4, «balansering av muligheter» (bestemme sannsynlighet for seier), nemlig steg 3: «kalkulering» (Sun Tzu, 1963/1971, s. 88). Sun Tzu forsto med andre ord at man ikke kunne gå direkte fra å måle begge siders ressurser til å beregne sannsynlighet for seier, uten å gjennomføre et kvalitativt analytisk mellomsteg. Denne innsikten er en sentral faktor i «Net Assessment».

2.3.2 Om «Net Assessment»

«Net Assessment» er et analytisk rammeverk utviklet i USA under den kalde krigen, for å bedre kunne vurdere hvordan USA sto i forhold til Sovjetunionen i den strategiske konkurransen om kjernevåpen. Pentagon opprettet «Office of Net Assessment» (ONA) i 1973, under ledelse av Andrew Walter Marshall, som forble ONAs leder i mer enn 40 år (Selvaag, 2020, s. 4).

Denne studien vil benytte «Net Assessment» som et egennavn på teorien, og «netto vurdering» for å omtale produktet av analysen. En analyse som gjennomføres på bakgrunn av «Net Assessment» teori vil derfor resultere i en netto vurdering. Netto vurderinger utviklet av ONA søkte å belyse både trender og asymmetrier i handlingsmåtene til USA med sine allierte, sammenlignet med Sovjet og deres allierte, med et mål om å gi et så godt bilde som mulig av nøkkelområdene for konkurranse og de respektive strategiene på begge sider. Spesiell oppmerksomhet ble gitt asymmetrier som favoriserte USA eller muligheter som USA kunne utnytte (Mahnken & Marshall, 2020, s. 2).

Behovet for å opprette en slik avdeling ved Pentagon lå i nødvendigheten av å integrere både den amerikanske og den sovjetiske strategien i analysene, på ett sted. Manglende integrering på bakgrunn av kompartmentalisering mellom ulike deler av den amerikanske forsvarsstrukturen, der noen vurderte det sovjetiske bildet, og noen det amerikanske, hadde tidligere ført til betydelige feilslutninger om faktisk sovjetisk evne (Bracken, 2006, s. 93).

Gabriel Elefteriu, forsknings- og strategidirektør ved den britiske tenketanken Policy Exchange, argumenterte gjennom en studie publisert i 2018 for å opprette en britisk versjon av ONA. I denne studien definerte han fem karakteristiske trekk ved «Net Assessment» (Elefteriu, 2018, s. 9-10):

1. **Makt** er en sentral faktor i «Net Assessment», og omhandler mer enn en ren komparativ studie av tall. I følge «Net Assessment»-teori er betydningen av «makt» meningsløs uten å analyseres i den konteksten makten skal brukes i. I en konflikt vil derfor maktbalansen ikke

---

bare avhenge av ressursbeholdningen på hver side, men også hvordan disse ressursene vil yte i det aktuelle operasjonsmiljøet, mot en aktiv motstander (Elefteriu, 2018, s. 9, 21).

2. **Assymetrier** – komparative forskjeller – mellom de ulike sidene er sentralt å identifisere for å kunne utnytte de respektive sidenes styrker og svakheter. (Elefteriu, 2018, s. 9)
3. **Effektiv bruk av økonomiske midler** over tid er en kritisk suksessfaktor for å få mest mulig strategisk effekt ut av ressursbruken. Andrew Marshall påpekte selv at de amerikanske forsvarsinvesteringene måtte anses som en tosidig konkurranse der den effektive bruken av midler over tid ville være en kritisk faktor (Elefteriu, 2018, s. 9, 26).
4. **Rødt (fiendtlig) perspektiv** – å forstå motstanderens syn på maktbalansen beskrives som det mest krevende og mest kritiske aspektet ved «Net Assessment», siden det krever en dyp innsikt i motstanderens strategiske kultur, militære tankegang og krigsfilosofi. Viktigheten av å forstå hvordan motstanderen selv anser sine egne styrker og svakheter er, i følge Elefteriu, av kritisk betydning (Elefteriu, 2018, s. 10).
5. **Alliert fokus** – integrering av nøye politisk analyse av alliertes makt for å finne den samlede maktbalansen er også et særtrekk ved «Net Assessment», med spesielt fokus på alliertes persepsjon og interne politikk, for å kunne vurdere samholdet i alliansen (Elefteriu, 2018, s. 10).

I tillegg til disse faktorene er et kjerneelement ved «Net Assessment» fokuset på langsiktige utviklingstrekk og trender (Elefteriu, 2018, s. 27-28). Normalt ville ONA se fem til ti år frem, og tjue år bakover, for å forstå langsiktige trender og endringer (Marshall, 2015, s. 74). Viktigheten av denne faktoren støttes også av Centre for Naval Analyses (CNA), etterretningsorganisasjonen i USA som var tidligst ute med å fange opp opprettelsen av et sovjetisk bastionforsvar under den kalde krigen (se kapittel 3) (Dismukes, 2018). For å kunne forstå en potensiell motstander er det, ifølge CNA, nødvendig med en dyp militærhistorisk forståelse av motstanderen som fanger vesentlig bredere enn kun den seneste krigen (Swartz & Connell, 2013, s. 44).

Det vil ikke være mulig innenfor denne studiens rammer å gjennomføre en full nettovurdering etter ONA-standard. Imidlertid vil studien trekke på kjerneelementer innenfor fagfeltet, herunder spesielt asymmetriske forhold, dynamikken mellom aktive motstandere, og langsiktige utviklingstrekk og trender. For å kunne identifisere sistnevnte, vil denne studien starte med bastionforsvarets opprinnelse.

3 Bastionforsvaret – historikk og utvikling

3.1 Bastionforsvaret under den kalde krigen, 1945 – 1991

Etter den andre verdenskrig sto verden igjen med to supermakter, USA og Sovjetunionen, som utgjorde hver sin pol i den internasjonale politiske orden. Selv om den latente makten, målt gjennom BNP, gjennomgående var sterkt i favør USA²⁹, gjorde den sovjetiske viljen til å destillere latent makt til militær evne at verdens maktbalanse ble ansett som bipolar (Posen, 2009, s. 348). Ideologiske og realpolitiske motsetninger, materialisert gjennom opprettelsen av NATO i 1949 og Warszawapakten i 1955, bidro til å krystallisere den bipolare fronten og dannet bakteppet for den kalde krigen.

3.1.1 Det vestlige utgangspunktet

Erfaringene fra andre verdenskrig bidro til at vesten, med USA i spissen, i de første etterkrigsårene primært anså Sovjetunionen som en *landmakt*, med begrenset evne til maritim tilstedeværelse (Palmer, 1988, s. 13).

Figur 4: «Jernteppet» under den kalde krigen. Kilde: globalsecurity.org

²⁹ Dette var gjeldende under hele den kalde krigen – Sovjetunionens BNP var, med unntak av en kort periode, vedvarende under halvparten av USAs (Posen, 2009, s. 348).

Militært sett gikk den strategiske frontlinjen – området der de store og avgjørende slagene ble antatt å ville stå ved en eventuell væpnet konflikt mellom øst og vest – sentralt på det europeiske landkontinent i de første tiårene av den kalde krigen, langs det såkalte «jernteppet» (figur 4). Den sovjetiske overtagelsen av øst-tyske ubåtdesign og ubåtverft etter andre verdenskrig, ble imidlertid ansett som en potensiell trussel for vestlige styrker. I en presentasjon til president Harry S. Truman fra viseadmiral Forrest Sherman³⁰ i 1947, ble sovjetiske ubåter trukket frem som de eneste effektive sovjetiske sjøstyrkene med offensive kapabiliteter (Sherman i Palmer, 1988, s. 95-96). US Navy forventet at disse ubåtene, i tilfelle krig, ville føre en taktikk som i hovedsak ville være sammenfallende med ubåttaktikken fra første og andre verdenskrig, gjennom angrep på transatlantiske forsyningslinjer og vestlige maritime styrker (Palmer, 1988, s. 33, 96, 98-100; Swartz & Connell, 2013, s. 9). En slik taktikk ble ansett som utfordrende, men håndterbar, for amerikanske maritime styrker (Palmer, 1988, s. 68).

De sovjetiske ubåtene i Europa var fordelt på tre geografiske områder: I Baltikum, sammen med Østersjøflåten, på Krim med Svartehavsflåten, og på Kolahalvøya/Kvitsjøen som del av Nordflåten³¹. I det første tiåret av den kalde krigen ble utviklingen rundt de sovjetiske basene på Kolahalvøya fulgt av norske og allierte overvåkningsressurser (Klevberg, 2012, s. 139-140), men NATOs og USAs fokus i Europa lå primært på maritime ressurser i Østersjøen og i Middelhavet, og landstyrkene på det europeiske kontinentet (Berdal, 2016, s. 9; Dyndal, 2011, s. 563; 566-569; Klevberg, 2012, s. 131; Palmer, 1988, s. 36; Tamnes, 1991, s. 52-53).

Nord-Atlanteren, Norskehavet og Barentshavet ble, av NATO og USA, ansett som en *taktisk nordlig flanke* til den sentrale landfronten i Europa, i stedet for et eget strategisk krigsteater, helt frem til slutten av 1960-tallet (Dyndal, 2011, s. 563; Tamnes, 1991, s. 53; 2016, s. 9). Sovjetunionen virker på den andre siden å ha prioritert Nordflåten, den yngste og minste av de sovjetiske flåtene, vesentlig høyere enn de vestlige vurderingene på tidspunktet skulle tilsi.

3.1.2 Nordflåtens unike fordeler

Allerede i år 1900 pekte Alfred Thayer Mahan på Russlands underliggende problem med de på tidspunktet tre eksisterende flåtene i sin marine: For å fritt kunne navigere på verdenshavene ville flåten i Østersjøen måtte forholde seg til de nordiske sjømaktene og være avgrenset av de danske stredene; Svartehavsflåten måtte først passere Dardanellene, og skulle de ut av Middelhavet måtte de passere enten Gibraltarstredet eller bruke Suezkanalen; Stillehavflåten, på sin side, lå for langt

---

³⁰ Deputy Chief of Naval Operations, US Navy – senere Chief of Naval Operations.

³¹ I tillegg til disse tre flåtene besto den sovjetiske marine av Stillehavflåten, og den kaspiske flotilje. Denne organiseringen tilsvarer dagens organisering av den russiske marine.

---

unna det russiske maktsenteret i Europa, og var underlegen de øvrige maritime styrkene i Stillehavet (Antrim, 2010, s. 16). En fjerde flåte, Nordflåten, ble formelt opprettet i 1937 (Tamnes, 1991, s. 55), og allerede i januar 1938 skrev Peter Smollett i *Foreign Affairs*, under pennnavnet H.P. Smolka³², om den unike fordelingen med Nordflåtens plassering, med utgangspunkt i en hypotetisk kommende krig mot Tyskland og Japan:

“Russia would thus be bottled up on three sides: west, south and east. But in the north – and there only – there is an independent, continuous and all-Russian coastline, unassailable by anyone” (Smolka, 1938, s. 273).

Videre skrev han:

“I had an opportunity to visit some of the new centers in Arctic Siberia not long ago. I saw Murmansk, where naval dockyards of considerable capacity are nearing completion. These, I am convinced, will soon become the main naval base for the Russian fleet in Europe.” (Smolka, 1938, s. 275).

Smolletts/Smolkas prediksjon om en «innflasking» av de sovjetiske maritime styrkene ble bekreftet kort tid etter, under den andre verdenskrig: Tysk minelegging av maritime transittpunkter i Østersjøen og fra Svartehavet, samt rask okkupasjon av sentrale marinebaser begge steder reduserte effektiviteten til Østersjø- og Svartehavsflåten betydelig. Den nyopprettede Nordflåten var imidlertid i stand til å opprettholde flyten av forsyninger til Murmansk gjennom hele krigen, riktignok uten en betydelig trussel, og med støtte av øvrige allierte styrker (Daniel, 1988, s. 45-48; Tamnes, 1991, s. 55)³³. Det er nærliggende å tro at disse erfaringene, sammen med flåtebasenes geografiske og klimatiske fordeler³⁴, bidro til at Kolahalvøya og Kvitsjøen ble det geografiske midtpunkt for sovjetisk ubåtutvikling etter andre verdenskrig.

Smolletts prediksjon om at Nordflåten etter hvert ville utgjøre den sovjetiske marines hovedstyrke var også riktig (Antrim, 2010, s. 19). På 1950-tallet var Østersjøflåten den klart største av Sovjets fire flåter, med en beholdning av 12 kryssere, 50 destroyere³⁵ og, i 1956, 147 ubåter. Allerede i 1959 hadde beholdningen av ubåter i Østersjøflåten blitt redusert til 103, mens antallet i Nordflåten hadde økt fra 74 til 109 (Grove, 2004, s. 212; Klevberg, 2012, s. 195; Tamnes, 1991, s. 106). Denne

---

³² Hans fødselsnavn. Smollett var sjef for sovjetiske relasjoner i det britiske informasjonsministeriet under andre verdenskrig. Han ble senere avslørt som sovjetisk agent.

³³ Den siste flåten - Stillehavsfåten - ble kun benyttet i én av de tre ukene Sovjetunionen var i krig med Japan

³⁴ Herunder isfrie havner, enkel adgang til Atlanterhavet og geografisk nærhet til potensielle mål på andre kontinenter (Åtland, 2007, s. 510)

³⁵ Fartøyklasser sorteres i størrelsesordenen hangarskip – krysser – destroyer – fregatt – korvett, ut fra deplasement og bevæpning. Mens overgangen mellom de ulike klassene er noe uklar, vil denne oppgaven benytte NATOs formelle klassifisering av det enkelte fartøy (Se f.eks https://snl.no/krysser_-_raskt_krigsskip)

---

forflytningen mot nord vedvarte, og i 1972 hadde Nordflåten 154 ubåter mot Østersjøflåten 54. Den samme tyngdeforskyvningen skjedde med større overflatefartøy, og i 1972 hadde Nordflåten flere fartøy av alle klasser enn Østersjøflåten, med unntak av små, hurtige angrepsbåter (Grove, 2004, s. 216-217).

Den sovjetiske dreiningen mot Nordflåten omfattet også militær forskning og utvikling. Verdens første avfiring av et sjøbasert ballistisk missil - *SLBM*³⁶ - utført fra en sovjetisk ubåt av «Zulu V»-klassen, skjedde utenfor byen Severodvinsk ved Kvitsjøen i september 1955. (Katorin, 2013, s. 40; Klevberg, 2012, s. 193; Tamnes, 1991, s. 105).

3.1.3 Ubåter i den nukleære triaden

Bruken av ubåter som utskyttingsplattformer for ballistiske missiler med mulighet for å bære atomstridshoder ble etter hvert en sentral del av den kalde krigens atomvåpenstrategi på begge sider (Stefanick, 1987, s. 103-104). Den avskrekkende verdien av å kunne sikre en *andreslagsevne* – evnen til å kunne svare militært selv etter å ha blitt utsatt for et kjernefysisk angrep – ble beskrevet av både analytikere fra RAND Corporation og militærteoretikere som Thomas Schelling på 1950- og 60-tallet (Klevberg, 2012, s. 192). Før utviklingen av SLBMer ble denne andreslagsevnen ivaretatt på to måter: Gjennom kjernefysiske interkontinentale ballistiske missiler (ICBM) plassert i forsterkede installasjoner på land, samt flybårne nukleære bomber og missiler. Utviklingen av *strategiske ubåter*³⁷ som kunne bære ballistiske missiler, tillot en nukleær andreslagsevne som var både *skjult* og *mobil* (Freedman & Michaels, 2019, s. 170, 235; Stefanick, 1987, s. 1). Selv om antallet sovjetiske atomstridshoder til sjøs gjennomgående var betydelig lavere enn antallet som tilhørte faste installasjoner på land (Woolf, 2020, s. 11 figur 2), utviklet den maritime andreslagsevnen seg derfor til en sentral tredje bestanddel av det som også i dag kalles den nukleære *triaden*³⁸ (Åtland, 2007, s. 503; Etterretningstjenesten, 2019, s. 25; Klevberg, 2012, s. 191).

For at den sovjetiske maritime andreslagsevnen skulle være troverdig, måtte imidlertid ubåtene kunne manøvreres til et sted der relevante mål, primært på det amerikanske fastland, var innenfor rekkevidde av ubåtens missiler. Missilet som ble skutt opp i 1955 hadde kun en rekkevidde på 110 nautiske mil (Tamnes, 1991, s. 106), noe som medførte at et slikt våpen måtte avfyres like utenfor kysten av USA for å kunne treffe amerikanske mål (se figur 6).

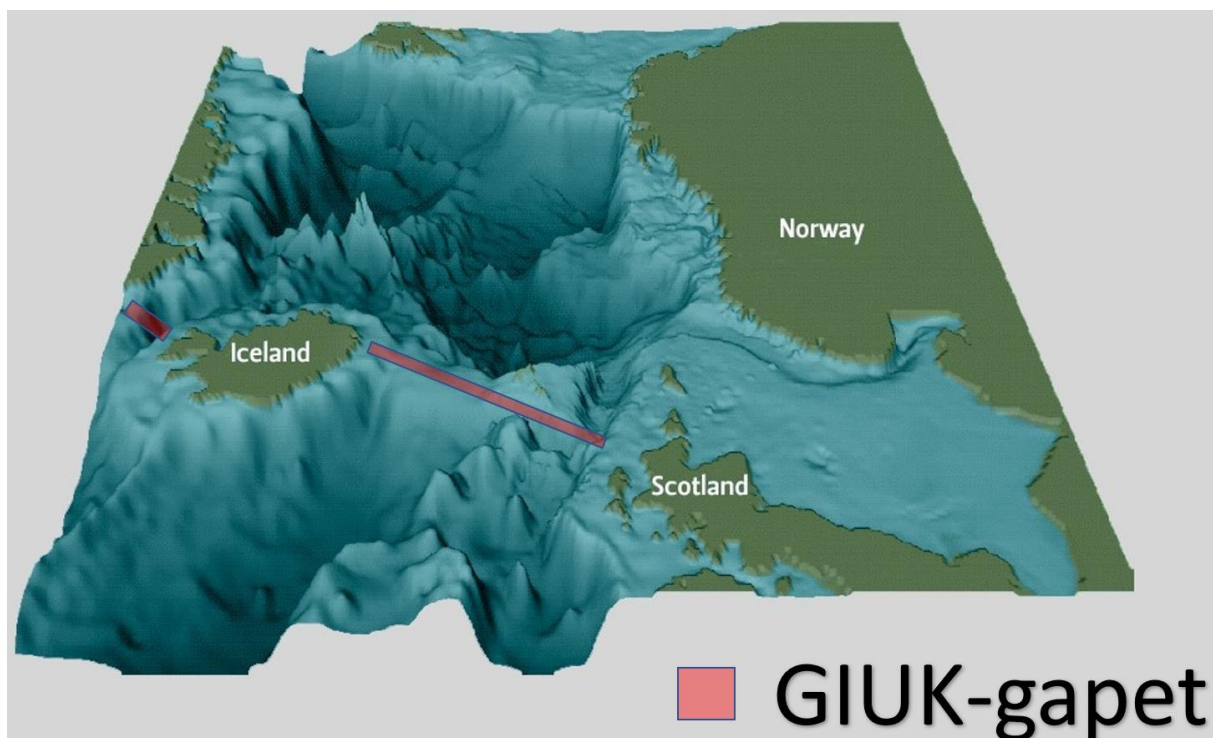
³⁶ Sea Launched Ballistic Missile

³⁷ Ubåter med evne til å bære strategiske våpen, i praksis missiler med atomstridshoder

³⁸ En sammenstilling av tre enheter eller størrelser

3.1.4 GIUK-gapet

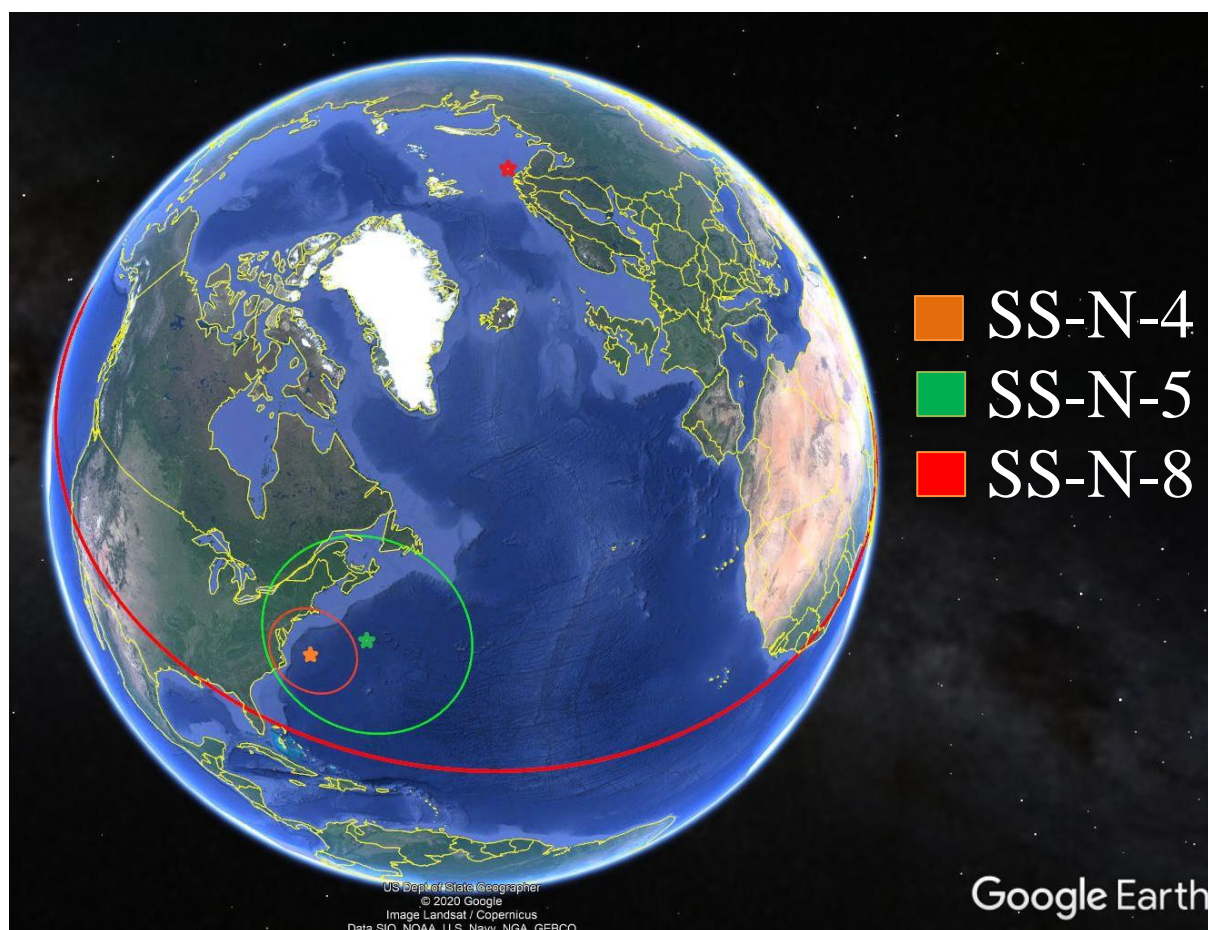
Selv om Nordflåtens ubåter hadde større manøvreringsfrihet enn flåtene i Østersjøen og Svartehavet, gjorde de første SLBM-enes korte rekkevidde det nødvendig å transittere Norskehavet og farvannet mellom Grønland, Island og Storbritannia – det såkalte GIUK-gapet (**G**reenland, **I**celand, **U**K – se figur 5) – for at missilene skulle kunne nå USA (Nordenman, 2016; Tamnes, 1991, s. 104). Dette relativt smale og grunne området utgjorde en naturlig flaskehals, der det kunne benyttes miner, og der vestlig undersjøisk lytteutstyr³⁹ ble installert på slutten av 1950-tallet (Tamnes, 1991, s. 119). Dersom NATO i en krigssituasjon lyktes med å sperre av dette området med anti-ubåtstyrker ville Sovjet enten måtte satse på å kunne passere uopdaget med sine strategiske ubåter, eller utfordre NATO-styrkene direkte før man kunne komme innenfor rekkevidde av USA med sine strategiske ubåter. Gapet måtte også passeres for å kunne ramme de vestlige forsyningslinjene i Atlanterhavet med overflatefartøy eller mindre angrepsubåter (se figur 7) (Nordenman, 2017, s. 25; Tamnes, 1991, s. 52). GIUK-gapet ble derfor ansett som et strategisk nøkkelpunkt under den kalde krigen, som det også ble under verdenskrigene (Nordenman, 2017, s. 24-25).

Figur 5: Undervannstopografi av «GIUK-gapet». Kilde: Universitetet i Oslo, 1995

³⁹ Lytteutstyret ble kalt SOSUS – Sonar Surveillance System.

Nødvendigheten av nærhet til den amerikanske kysten for å ramme amerikanske mål endret seg imidlertid mellom 1950- og 1970-tallet, med utviklingen av de sovjetiske ballistiske missiltypene SS-N-4 (rekkevidde på 300nm), SS-N-5 (rekkevidde på 600-700nm) og videre til SS-N-8 (rekkevidde på 4200nm) (Stefanick, 1987, s. 33; Tamnes, 1991, s. 106). Med sjøsettingen av ubåtklassen «Delta» i 1973, bestykket med SS-N-8 missiler, ble det for første gang mulig å nå det amerikanske fastland med ballistiske missiler avfyrt fra Barentshavet (Kreitler, 1988, s. 8; Tamnes, 1991, s. 228). En del av motivasjonen bak utviklingen av sovjetiske SLBM med stadig lengre rekkevidde var trolig nettopp et ønske om å kunne ivareta den maritime annenslagsevnen uten å måtte løpe risikoen ved å måtte transittere GIUK-gapet (Åtland, 2007, s. 500).

Figur 6: Rekkevidde for sovjetiske ballistiske missiler. Stjernen representerer avfyrringsposisjon og sirkelens midtpunkt. Sirklene har henholdsvis 300, 600 og 4200 NM radius.

3.1.5 Bastionforsvarskonseptet

Selv om utviklingen av ballistiske missiler etter hvert ikke lenger nødvendiggjorde transitt gjennom GIUK-gapet for de strategiske ubåtene i Nordflåten, ville ubåtene fortsatt måtte beskyttes mot

---

offensive fiendtlige anti-ubåtstyrker for å sikre en troverdig andreslagsevne (Kreitler, 1988, s. 8). Siden amerikanske ubåter støyet mindre og derav var betydelig vanskeligere å oppdage enn sovjetiske ubåter (Stefanick, 1987, s. 9, 72-73), utgjorde disse den primære trusselen mot sovjetiske strategiske ubåter (Stefanick, 1987, s. 7). Sovjetiske styrker med evne til anti-ubåtkrigføring, herunder Nordflåtens overflatefartøy og patruljefly med anti-ubåtvåpen, ble derfor besluttet benyttet til å forsvare Sovjets strategiske ubåter. I tillegg ville forsvaret bestå av angrepsubåter, betydelig mindre i størrelse enn de strategiske ubåtene, med evne til anti-overflate og anti-undervannskrigføring (Kreitler, 1988, s. 21-23). Et slikt lagdelt forsvar, der en betydelig andel av Nordflåtens over- og undervannsfartøyer ble holdt tilbake i Barentshavet for å forsvare de strategiske ubåtene, ble på 1970-tallet kjent som *bastionforsvarskonseptet* blant vestlige forsvarsanalytikere (Tamnes, 1991, s. 228)⁴⁰. En slik sovjetisk bastionforsvarstaktikk konsentrert rundt egne baser på Kolahalvøya ville, i tillegg til å utgjøre et kraftsamlende forsvar av egne områder, også sikre kort vei til egne etterforsyningsbaser og derved redusere logistiske operasjonsbegrensninger for sovjetiske maritime styrker (Stefanick, 1987, s. 83). Konseptet ble utviklet på tidlig 1970-tall under Sovjets lengstsittende sjef for marinestyrkene, admiral Sergei Gorshkov⁴¹. (Parnemo, 2019, s. 45; Zysk, 2012, s. 117).

Idéen om å utstyre og videreutvikle Nordflåtens overflatefartøy til en slik nærmest udelt defensiv rolle var imidlertid hverken ny eller utelukkende et resultat av utviklingen av strategiske ubåter med ballistiske missiler. Helt siden starten på gjenoppbyggingen av den sovjetiske marine i 1929⁴², hadde spørsmålet om hva sovjetisk sjømakt skulle være vært delt i to leire. På den ene siden hadde man tilhengerne av sjøkontroll – tradisjonelistene – som argumenterte for en balansert flåte med offensiv kraft, skikket til å møte og utfordre vestmaktens flåtestyrker direkte på verdenshavene. En slik «verdenshavsflåte» krever normalt store overflatefartøy, med forsyninger, våpen og mannskap nok til å operere langt unna egne hjemmehavner over lengre tid (Åtland, 2007, s. 518).

På den andre siden var tilhengerne av sjønektelse – modernistene - som heller ønsket en defensivt anlagt «geriljamarine» med hovedvekt på ubåter, og mindre fartøy egnet til kystnære operasjoner (Daniel, 1988, s. 43; Parnemo, 2019, s. 44). Sistnevnte gruppe var gjerne landmaktorienterte, og anså sjøstyrker primært som et støtteelement til landmakten, mens førstnevnte gruppe så sjøstyrker som et militært maktmiddel med egenverdi (Parnemo, 2019, s. 44; Zysk, 2012, s. 113-114). Admiral

---

⁴⁰ *Bastionen* refererte til de tungt forsvarte operasjonsområdene til sovjetiske strategiske ubåter, og begrepet ble brukt som en parallell til de krigshistorisk landbaserte bastions- og festningsområdene.

⁴¹ Gorshkov var sovjetisk marinesjef i 29 år, fra 1956 – 1985, og tjenestegjorde i denne stillingen under 5 statsledere av Sovjetunionen: Khrusjtsjov, Bresjnev, Andropov, Tsjernenko og Gorbatsjov (Huckabey, 2014).

⁴² Den russiske revolusjon la den russiske marinen i ruiner, og gjenoppbyggingen startet først med Sovjetunionens første 5-års plan i 1929 (Daniel, 1988, s. 42-43; Tsytkin, 2002, s. 3)

Gorshkov virker selv å ha manøvrert pragmatisk mellom disse synspunktene. Mannen som utpekte ham til sjef for marinen, Nikita Khrusjtsjov⁴³, så liten eller ingen nytteverdi i store overflateskip⁴⁴ (Daniel, 1988, s. 49-50; Tsyarkin, 2002, s. 3), men etter Khrusjtsjovs avgang i 1964 brukte Gorshkov store deler av sin karriere til å argumentere for en mer balansert sovjetisk sjømakt som også kunne operere på verdenshavene (Huckabey, 2014; Parnemo, 2019, s. 44-45; Tsyarkin, 2002, s. 3).

Spesielt opptatt var Gorshkov av den *psykologiske og ideologiske* effekten av å ha en verdenshavsflåte. I en artikkelserie fra 1974, senere utgitt som bok med den engelske tittelen «Red Star Rising at Sea», argumenterte Gorshkov for at en stor sovjetisk flåte ville kunne tjene som et kommunistisk motsvar til de imperialistiske britiske og amerikanske flåtene. I tillegg til prestisjen en slik flåte ville kommunisere, og den økonomiske og militære makten den ville demonstrere, ville en sovjetisk verdenshavsflåte, ifølge Gorshkov, kunne gi håp til det han anså som undertrykkede nasjoner under imperialistisk kontroll. Gorshkov påpekte i samme artikkelserie at nasjoner med sterke marineflåter historisk sett ble stormakter, mens nasjoner uten en sterk flåte sjeldent forble stormakter over tid (Beaird, 2019, s. 17-18; Huckabey, 2014). Mest oppsiktsvekkende, fra et vestlig perspektiv, var imidlertid at Gorshkov i sin artikkelserie virket å argumentere for en defensiv maritim strategi i krig, der flåtens primærfunksjon var å tjene som forebyggende avskrekking og fredsforhandlingskort etter krigens slutt. En slik «fleet-in-being» ville således ikke bli risikert i store, avgjørende slag til sjøs, men benyttet tilbakeholdent, for å oppnå Sovjets politisk-strategiske, heller enn militærstrategiske, mål (Dismukes, 2020, s. 6; Swartz & Connell, 2013, s. 12).

Det kan på overflaten virke paradoksalt å argumentere for en verdenshavsflåte dersom intensjonen i krig var å holde flåten nært egen kystlinje for å beskytte egne ubåter. Gorshkov virker imidlertid, gjennom sine artikler, å ha nedtonet flåtens rolle i krig til fordel for flåtens ideologiske og avskrekkende rolle **før og etter** krigen (Swartz & Connell, 2013, s. 14-15). Det er vanskelig å vite om dette var en strategi Gorshkov selv trodde på, eller hans pragmatiske måte å argumentere for en stor flåte uten å antagonisere hæren og det kommunistiske partiet, som anså at utfallet av en krig nesten utelukkende ville avhenge av de sovjetiske landstyrkene (Parnemo, 2019, s. 45).

Gorshkovs initiativ og ambisjon om en verdenshavsflåte kan på mange måter sies å ha vært vellykket. Under hans ledelse bygde Sovjetunionen opp verdens nest største maritime flåte, med evne til global maktprojeksjon og strategiske avstandsangrep (Åtland, 2007, s. 518; Huckabey, 2014; Tsyarkin, 2002, s. 1). Imidlertid ble store, havgående fartøy nedprioritert, og Nordflåtens hovedoppdrag forble

---

⁴³ Leder av Sovjetunionen mellom 1953 og 1964

⁴⁴ Gorshkovs forgjenger, admiral Nikolai Kuznetsov, ble sparket av Khrusjtsjov i 1956 nettopp for sin stahet i å promotere en marine som kunne operere på verdenshavene. Navnsettingen av Russlands eneste hangarskip – en skipstype som er selve symbolet på en slik verdenshavsmarine – er derfor velvalgt (Tsyarkin, 2002, s. 4).

---

forsvaret av Sovjetunionens strategiske ubåter. I følge Michael MccGwire virket selv de få store havgående fartøyene som ble bygd å være innrettet for en defensiv anti-ubåt rolle i stedet for en mer offensiv angrepsrolle (Kreitler, 1988, s. 21-22). Selv om denne defensive innretningen samsvarte med admiral Gorshkovs prinsipper fra «Red Star Rising at Sea», impliserte hans uttalelser på midten av 1980-tallet at hans ambisjon om en reell verdenshavsflåte ble motarbeidet av den sovjetiske hæren, og deres støttespillere i det kommunistiske partiet. Betegnende for denne obstruksjonen er det at kun ett fullverdig hangarskip – *Admiral Kuznetsov* – ble bygd under Gorshkovs ledelse, og er fortsatt det eneste hangarskipet i russisk tjeneste i dag (Parnemo, 2019, s. 45; Zysk, 2012, s. 117). Til tross for at Gorshkovs flåte hverken kunne eller var laget for å konkurrere direkte med USA på verdenshavene, var byggingen av den så kostbar at noen vestlige analytikere har pekt på den som en medvirkende årsak til Sovjetunionens kollaps på slutten av 1980-tallet (Huckabey, 2014; Tsyppin, 2002, s. 4).

3.1.6 Vestlig respons

Parallelt med utviklingen av sovjetiske ballistiske missiler med stadig lengre rekkevidde, skjedde en dreining i NATOs og USAs oppfatning av nordområdenes strategiske viktighet. Som Gjert Lage Dyndal (2011) har vist gjennom artikkelen «*How the High North became Central in NATO Strategy*» var årsakene til denne gradvise fokusdreiningen mot nord komplekse og sammensatte, men endringen i ubåttrusselen fra en trussel mot vestlige maritime forsyningslinjer, til en del av en eksistensiell atomtrussel var, ifølge Dyndal, avgjørende (Dyndal, 2011, s. 583). Imidlertid var det først med US Navy's «Maritime Strategy» fra midten av 1980-tallet⁴⁵ at USA offisielt⁴⁶ tok høyde for en defensiv bruk av Nordflåten i krig, selv om bastionforsvaret sannsynligvis ble offisiell sovjetisk strategi med sjøsettingen av Delta-klassen et tiår tidligere (Dismukes, 2020, s. 37). Bradford Dismukes, som jobbet for Center for Naval Analyses (CNA) i denne perioden, kaller dette for «*a decade of lost opportunity and misdirected effort*» (Dismukes, 2020, s. 34). Ifølge Dismukes lå årsaken til denne sendrektigheten i de åpenbare militærtaktiske svakhetene en slik defensiv bruk av Nordflåten ville medføre. En sovjetisk flåte bundet til en defensiv forsvarsrolle nord av GIUK-gapet ville bety en begrenset evne til å kunne angripe sjøforsyningsledene – SLOC-ene⁴⁷ - mellom USA og Europa, siden disse gikk sør av GIUK-gapet (se figur 7) (Dismukes, 2020, s. 37; Kreitler, 1988, s. 18; Nordenman, 2017, s. 25; Palmer, 1988, s. 2).

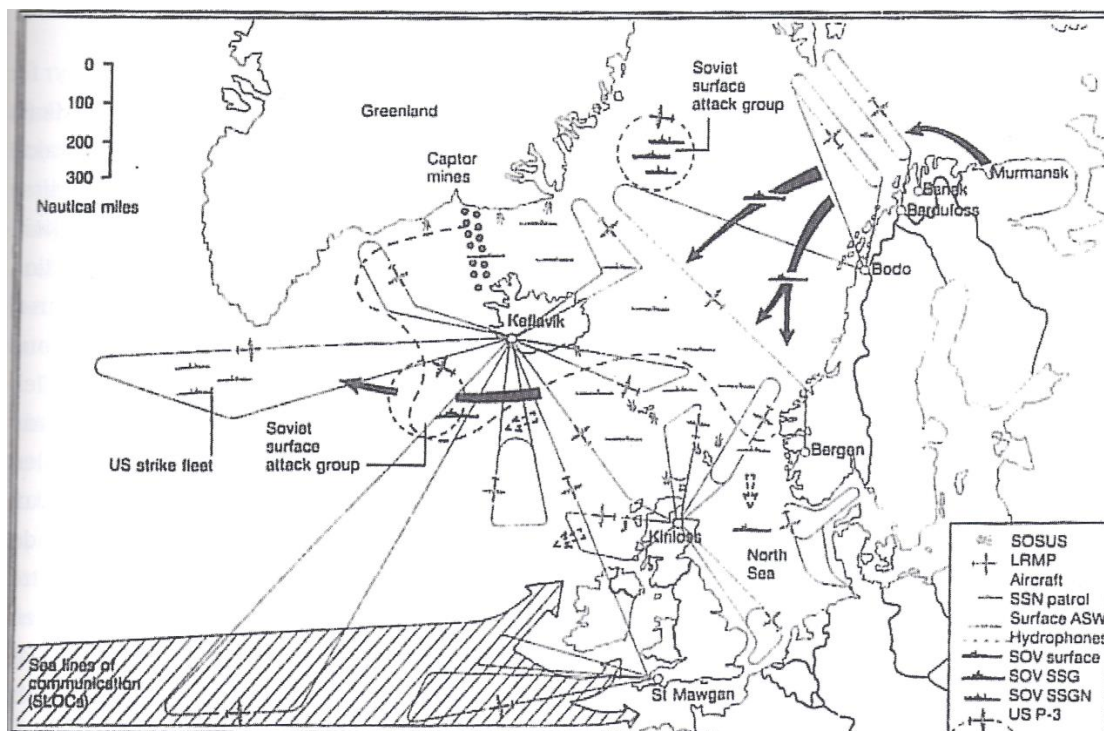
---

⁴⁵ Eksistensen av US Navy's «Maritime Strategy» ble gjort offentlig kjent i 1986, men hadde vært fremlagt internt i US Navy i 1984 og revidert i 1985 (Dismukes, 2020, s. 34, 50 fotnote 8)

⁴⁶ US Navy's operasjonsmønster virker å ha endret seg på starten av 1980-tallet, som beskrevet i John Lehman's «*Oceans Ventured*» (2018), men den offisielle strategien ble først oppdatert noen år senere.

⁴⁷ Sea Lines of Communication

Figur 7: Sovjetisk skisse av antatte vestlige tiltak for å hindre Nordflåtens styrker å komme ut av GIUK-gapet. Legg spesielt merke til minelegging og patruljering av det nordlige GIUK-gapet, og de vestlige sjøforsyningslinjene (SLOCs) helt i sør. Kilde: (Klevberg, 2012, s. 299)

Både Vesten og Sovjetunionen var godt kjent med at muligheten for å føre materiell, personell og etterforsyninger over Atlanterhavet, kombinert med vestlig ressuroverlegenhet, var blant de avgjørende faktorene for utfallet av den andre verdenskrig, og sannsynligvis ville bli like avgjørende for en eventuell tredje verdenskrig (Hudson & Roberts, 2016, s. 76-77; Kreitler, 1988, s. 18). At Sovjetunionens maritime hovedprioritet skulle være noe annet enn å angripe SLOC-ene ble derfor av amerikanske etterretningsorganisasjoner, med unntak av CNA⁴⁸, ansett som usannsynlig, inntil ny etterretning på begynnelsen av 1980-tallet bekreftet at å angripe SLOC-ene ikke var en sovjetisk prioritet (Dismukes, 2020, s. 37; Lundesgaard, 2016, s. 64). Så sent som i 1983 uttalte daværende Chief of Naval Operations i US Navy, Admiral James D. Watkins, at han i krigstid ville måtte konsentrere sine styrker sør av GIUK-gapet for å beskytte NATOs SLOC-er (Tamnes, 1991, s. 257). En medvirkende faktor til at amerikansk etterretning fastholdt antagelsen om at Nordflåten ville angripe SLOC-er dersom krig mellom vesten og Sovjetunionen brøt ut, var gjennomføringen av de sovjetiske øvelsene OKEAN 1970 og OKEAN 1975, som virket å øve på å kutte vestlige sjøforsyningsleder (Hattendorf i Swartz & Connell, 2013, s. 17). I ettertid viste det seg at disse øvelsene sannsynligvis ble brukt til å øve på å forsvare seg mot hangarskipgrupper, og ikke på å kutte

⁴⁸ CNA hadde allerede tidlig på 1970-tallet korrekt anslått at hovedoppdraget til sovjetiske maritime styrker var å beskytte sine strategiske ubåter, og ikke å angripe vestlige SLOC-er (Dismukes, 2018)

---

sjøforsyningsleder, men operasjonsmønsteret passet inn i de rådende vestlige antagelsene og bidro derav til å forsterke dem (Dismukes, 2020, s. 36, 51 fotnote 15).

Mot midten av 1980-tallet ble hypotesen om at en tredje verdenskrig ville innebære store sjøslag om kontroll av SLOC-ene mellom vestlige og sovjetiske overflatestyrker nært GIUK-gapet, som en videreføring av de to første verdenskrigene, endelig forkastet. Med utviklingen og implementeringen av US Navy's «Maritime Strategy» ble derfor beskyttelse av SLOC-ene og GIUK-gapet nedprioritert (Lundesgaard, 2016, s. 64). Den amerikanske taktikken ville fra nå av være å operere hangarskipgrupper, ubåter og mineleggere så nært sovjetiske ubåtbaser som mulig. Dette ville utgjøre første forsvarslinje. Den andre forsvarslinjen ville bestå av anti-ubåtsystemer som opererte nord av GIUK-gapet. Lyttesystemet SOSUS som dekket selve GIUK-gapet var, ifølge Michael A. Palmer, ment å være en tredje forsvarslinje for å oppdage ubåter som transitterte gapet før amerikanske styrker ankom området, eller ubåter som hadde klart å komme seg forbi de to første forsvarslinjene (Palmer, 1988, s. 92).

Kort tid etter implementeringen av US Navy's «Maritime Strategy» var imidlertid den kalde krigen over, og Nordflåten skulle gjennomgå vesentlige endringer.

3.2 Post-sovjetisk nedgangstid, reorientering, og offisiell opprettelse av bastionforsvaret, 1991 – 2014

I tillegg til bortfallet av kommunismen som ideologisk rammeverk for russisk politikk, medførte Sovjetunionens kollaps også tilsynelatende en endring i russisk strategisk kultur, der landets tradisjonelle stormaktsambisjoner og militærmaktens sentrale rolle i utenrikspolitikken mistet sin betydning (Zysk, 2015, s. 555). I det første tiåret etter slutten på den kalde krigen var de eneste reelle målsettingene til Russlands militære styrker, i følge Mikhail Tsypkin⁴⁹, å bevare Russlands uavhengighet og status som atommakt, håndtere de post-sovjetiske småkrisene i nærområdet, samt forsvare makthaverne i Kreml i tilfelle en politisk krise (Tsypkin, 2010, s. 331-332). En slik målsetting representerte en betydelig ambisjonsreduksjon fra den kalde krigen, noe som, sammenholdt med synkende politisk interesse for forsvaret og manglende ressurser og finansieringsevne, medførte betydelige økonomiske nedtrekk i tildelingene til russiske militære styrker (Zysk, 2015, s. 556).

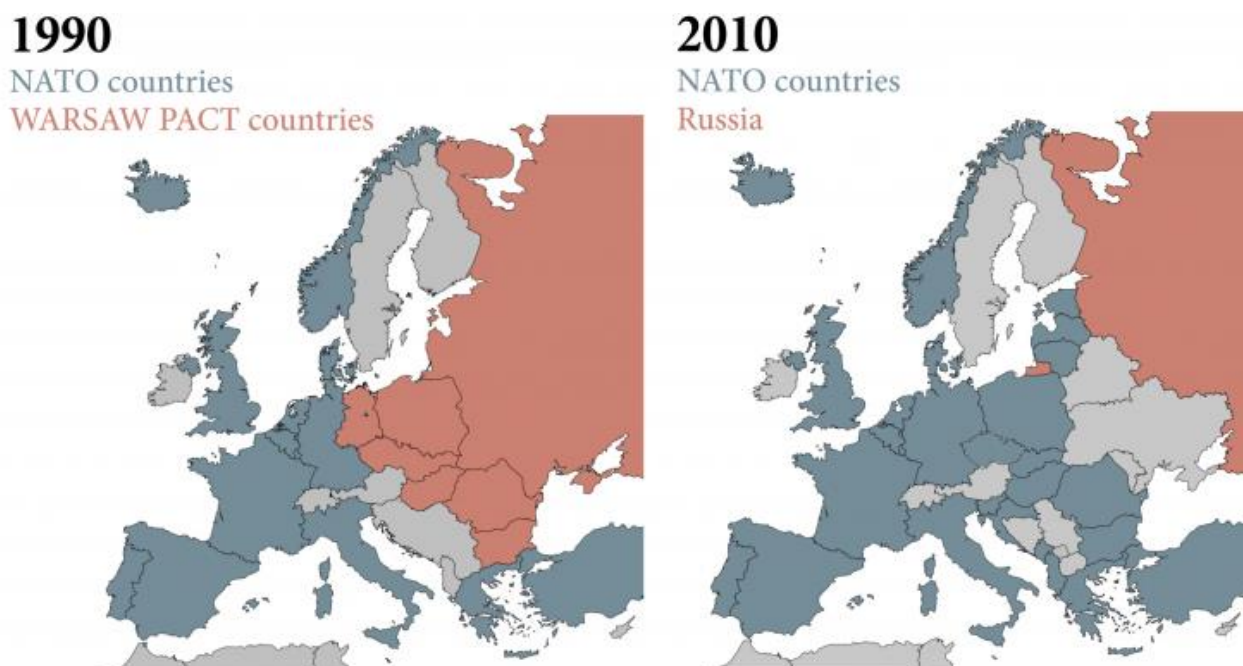
---

⁴⁹ Professor ved Naval Postgraduate School i California, USA

Nedtrekkene gikk betydelig ut over Nordflåtenes fartøysbeholdning. Oppdragene til Nordflåten var tett knyttet til den kalde krigens strategiske dynamikk, og de nye målsettingene krevde ikke en stor marine, langt mindre en fungerende verdenshavsmarine (Tsyarkin, 2002, s. 5; 2010, s. 332). Fra 1991 til 2013 ble antallet ubåter i Nordflåten redusert fra 140 til 39 (hvorav fra 36 til 8 strategiske ubåter), antallet overflatefartøy redusert fra 360 til 38, og antallet kampfly redusert fra 253 til 59 (Zysk, 2015, s. 556). Til sammenligning reduserte USA i samme periode sine ubåter fra 121 til 72 (hvorav fra 34 til 14 strategiske ubåter), og antall overflatefartøy fra 203 til 111 (NHHC, 2017). Russisk forsvarsindustri ble i denne perioden kun bevart gjennom utenlandske bestillinger, og utviklet i noen tilfeller kapabiliteter Russland selv ikke hadde råd til å kjøpe (Efjestad, 2016, s. 63).

På vestlig side utgjorde imidlertid oppløsningen av Sovjetunionen en mulighet for å knytte til seg tidligere østblokkland, utvide NATO østover, og inngå samarbeid med tidligere nøytrale land som Sverige og Finland (Matlary, 2011, s. 61-62, 66). Slik Tyrkias inntreden i NATO i 1955 betydde at den russiske Svartehavsflåten måtte kjempe seg ut av Svartehavet i en eventuell konflikt med NATO, gjorde NATOs ekspansjon mot øst etter den kalde krigens at også Østersjøflåten ble omringet av NATO-land (se figur 8). Selv med de kraftige materielle og økonomiske reduksjonene Russlands sjøstyrker gjennomgikk, beholdt derfor Nordflåten sin dominerende rolle, relativt til Russlands øvrige flåter (Åtland, 2007, s. 512; Zysk, 2015, s. 560).

Figur 8 - NATOs ekspansjon mellom 1990 og 2010. Kilde: <https://www.uttryckmagazine.com/the-new-nordic-nato-borders/>

Etter den kalde krigen gikk bastionforsvarskonseptet fra å være et konsept flere vestlige forsvars- og etterretningsanalytikere fortsatt uttrykte skepsis til⁵⁰, til offisiell russisk politikk, som beskrevet av Kristian Åtland i «The Introduction, Adoption and Implementation of Russia's "Northern Strategic Bastion" Concept, 1992–1999» (Åtland, 2007). Kjernen i «Northern Strategic Bastion» (NSB)-konseptet var, gjennom anskaffelser og strukturelle grep, å forme Nordflåten til en kosteffektiv flåte i stand til å beskytte russiske naturressurser og seilingsruter i Arktis, samt beskytte mot militære trusler mot den russiske stat (Åtland, 2007, s. 506, 524-525). Dette oppdraget skulle støttes av alle russiske militærstyrker i nordområdene, inkludert luftforsvarsstyrkene (Åtland, 2007, s. 506). Nye ubåter tildelt Nordflåten på 1990-tallet, som «Akula»-klassen og «Oscar II»-klassen⁵¹ ble integrert i NSB-konseptet i en defensiv rolle. Selv Nordflåtens flaggskip, atomkrysseren «Peter den Store» (*Petr Velikiy*) – ett av få fartøy i Nordflåten hvis størrelse tillater en «verdenshavsrolle» - skulle primært beskytte Nordflåtens strategiske ubåter (Åtland, 2007, s. 507). NSB ble offisielt erklært etablert av President Boris Jeltsin 21. august 1998 (Åtland, 2007, s. 508).

Offisielt hadde NSB-konseptet to funksjoner:

1. Å levere en troverdig nukleær avskrekkingsevne
2. Å danne en uavhengig marinestyrke med evne til å sikre Russlands interesser på verdenshavene (Åtland, 2007, s. 509).

Den offisielle ambisjonen om å opprettholde en verdenshavsmarine, selv om konseptet i sin natur virket å være konstruert utelukkende for å opprettholde dens første og primære funksjon, kan, ifølge Mikhail Tsytkin, ha vært et retorisk grep fra den russiske politiske ledelsen for å unngå beskyldninger om å redusere marinens offisielle rolle (Tsytkin, 2002, s. 6). Kun ett år etter opprettelsen, i august 1999, erkjente også sjefen for den russiske marinen, Admiral Vladimir Kuroyedov, at Russland manglet både nødvendige styrker, logistikkstøtte, og kommando- og kontrollsystemer for å operere på verdenshavene (Tsytkin, 2002, s. 7, 17 fotnote 42).

Etter at Vladimir Putin kom til makten i 2000 ble en gjenoppbygging av den russiske marinen en prioritet. Russlands bedrede økonomiske forhold sammenlignet med 1990-tallet tillot oppstarten av et omfattende militært moderniseringsprogram, og under Putin fikk den russiske marinen både økt politisk oppmerksomhet og finansiering (Parnemo, 2019, s. 46; Zysk, 2015, s. 559). Ifølge Mikhail Tsytkin hadde Putin vært en «venn av marinen» siden før hans første presidentperiode. Han hadde

---

⁵⁰ Se f.eks. Breemer (1989); (Kreitler, 1988, s. 17-18)

⁵¹ «Akula»: Multirolle angrepsubåtklasse (SSN), «Oscar II»: Missilbærende ubåtklasse (SSGN)

---

siden 1997 vært medlem av marinens militærråd⁵², han var den første sovjetiske eller russiske leder som overnattet i en russisk strategisk ubåt under en øvelse, og i en retorisk parallell til Admiral Gorshkov uttalte han i 2000 at Russland kun hadde vært en stormakt da de samtidig var en stor maritim makt (Tsyarkin, 2002, s. 9-10).

Til tross for Putins uttalte stormaktsambisjoner, omfattende moderniseringsprogram og ambisjoner om å gjenreise Russland som en maritim stormakt, fulgte utviklingen av den russiske flåten en mer modernistisk og defensiv linje enn retorikken skulle tilsi (Parnemo, 2019, s. 46-47). I perioden frem til 2015 ble den russiske marinen fornyet eller planlagt fornyet med strategiske ubåter⁵³ for å erstatte de eldre Delta III og IV-klassene, angrepsubåter⁵⁴, fregatter⁵⁵, korvetter⁵⁶, små missilbærende angrepsbåter⁵⁷ og amfibiske landgangsfartøy (Gorenburg, 2015, s. 1-2). Selv om det også ble lagt planer om å bygge fartøy av destroyerstørrelse⁵⁸, ble dette prosjektet rapportert stanset i april 2020 (Trevithick, 2020). Følgelig besto den russiske flåtemoderniseringen kun av små eller mellomstore fartøy opp til fregattstørrelse, og ikke større fartøy egnet til verdenshavsoperasjoner.

Til tross for den betydelige moderniseringen disse nye fartøyene representerer, fremstår derfor evnen til å operere som en global makt på verdenshavene å ha holdt seg stabil eller sågar blitt redusert i Putins to første presidentperioder, i kontrast med samtidige russiske offentlige uttaler.

Debatten om russiske hangarskip forsterker inntrykket om et gap mellom uttalte ambisjoner og reell finansieringsvilje: I perioden 2005-2009 ble behovet for russiske hangarskip drøftet offentlig, og sjefen for den russiske marine, Vladimir Vysotsky, uttalte i 2008 at Russland ville starte bygging av fem eller seks hangarskip i 2012-2013, noe som ble bekreftet av daværende president Dmitri Medvedev i oktober samme år. I juni 2009 ble imidlertid disse planene utsatt på ubestemt tid, og per 2021 disponerer den russiske marine fortsatt kun ett hangarskip (Tsyarkin, 2010, s. 336-338). Mens det er nærliggende å tro at finanskrisen i 2008 var årsaken til kanselleringen av disse planene, mener Mikhail Tsyarkin at krisen kun hadde den effekt at selv retorikken ble så urealistisk at den måtte stanse. Tilgang på skipsverft og arbeidskraft, uttaler fra russiske militære ledere, samt offisielle doktriner tilsier, ifølge Tsyarkin, at en reell plan for utvikling og anskaffelse av hangarskip sannsynligvis aldri ble utarbeidet, og langt mindre formelt godkjent, selv før finanskrisen (Tsyarkin, 2010, s. 338-339).

---

⁵² Et politisk rådgivende organ til den russiske marines øverste kommando.

⁵³ «Borei»-klasse ubåter, også kjent som Dolgorukiy-klasse

⁵⁴ «Yasen»-klasse, også kjent som Severodvinsk-klasse og «Kalina»-klasse (fortsatt under utvikling per 2021).

⁵⁵ «Admiral Gorshkov» og «Admiral Grigorovich»-klasse

⁵⁶ «Steregushchiy» og «Admiral Bykov»-klasse

⁵⁷ «Buyan-M»-klasse

⁵⁸ «Lider»-klasse

Retorikken som for alvor startet under Putins andre presidentperiode (2004-2008), der en ambisjon om å gjenopprette både russisk stormaktstatus og militærmakt sto sentralt, fortsatte allikevel tilsynelatende uavhengig av faktisk måloppnåelse etter at Putin ble valgt til sin tredje presidentperiode i 2012 (Zysk, 2015, s. 559, 564). Forholdet mellom Russland og vesten ble samtidig svekket av Russlands krig i Georgia i 2008, forverret gjennom det som ble oppfattet som vestlig stimulans av den arabiske våren og intervensjonen i Libya i 2011, og nådde sitt bunnpunkt med Russlands annektering av Krim i mars 2014 (Zysk, 2015, s. 564).

3.3 Nytt fokus på bastionforsvaret, 2015 – 2021

Den russiske invasjonen av Georgia i 2008 og spesielt Krim og Ukraina i 2014 medførte at den vestlige oppmerksomheten igjen ble rettet mot stormaktsrivalisering, og risikoen for mellomstatlig konflikt (Beehner & Collins, 2020, s. 5; Foggo & Fritz, 2018, s. 122-123). Invasjonene demonstrerte at bruk av statlig militærmakt for å endre mellomstatlige grenser fortsatt var et verktøy Russland var villig til å nyttiggjøre seg av.

De russiske handlingene medførte et vestlig behov for å kunne forklare, analysere og prognostisere de nye omstendighetene, og tvang dermed NATO til igjen å måtte forholde seg til en mulig krig på det europeiske kontinent, for første gang på 25 år. Gjeldende vestlige doktriner og militær tankegang, fokuserte som de var på «out-of-area»-operasjoner mot ressursmessig underlegne motstandere, virket lite formålstjenlige for en konflikt mot en relativt sett ressurssterk stat (Raitasalo, 2018). Ifølge Jyri Raitasalo, professor ved den finske Forsvarshøyskolen og militærrådgiver til den finske forsvarsministeren, ble den vestlige løsningen å projisere et allerede eksisterende militært konsept – A2/AD – som siden starten av 2000-tallet hadde blitt benyttet for å analysere kinesisk handlemåte i Stillehavet, på situasjonen i Europa (Deni, 2017, s. 28; Raitasalo, 2018). Som omtalt i kapittel 2.2 er ikke «A2/AD» et konsept man gjenfinner i russiske doktriner, men spesielt i det *maritime* domenet finnes visse prinsipielle likheter mellom den russiske bastionforsvarsinnretningen og antatt kinesisk operasjonskonsept i Stillehavet og Øst-Kinahavet (Kofman, 2019). Selv om Nordflåtens hovedfunksjon og overordnede målsetting i prinsippet ikke hadde vært endret siden 1970-tallet, som vist i de foregående kapitlene, var det først etter Ukrainakrisen, og i Norge spesielt etter publiseringen av «Et Felles Løft», at bastionforsvaret ble reintrodusert i den vestlige offentlige forsvarsdebatten (Bruun-Hanssen, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020), samtidig som konseptet ble satt inn i en «A2/AD-ramme».

Ukraina-krise medførte samtidig at USA, under Obama-administrasjonen, igangsatte en rekke avskrekkende tiltak i Nord-Europa, rettet mot Russland, som å øke sin tilstedeværelse, oppgradere og utvide infrastruktur, og forhåndslagde utstyr. Disse tiltakene, samlet under betegnelsen European Deterrence Initiative (EDI), ble ytterligere forsterket under Trump-administrasjonen. I 2018 var det satt av 4 milliarder USD til EDI, hvorav en stor andel skulle bidra til å støtte øvelser, amerikansk tilstedeværelse og forbedringer til infrastruktur i Nord-Europa (Vershbow & Nordenman, 2018, s. 101-102)⁵⁹

Med den økte spenningen mellom Russland og USA/NATO som følge av Ukraina-krise og det påfølgende vestlige fokuset på russisk atferd, kunne det vært nærliggende å tro at gapet mellom uttalte russiske ambisjoner og faktisk finansieringsvilje ble redusert. Tall fra Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) viser også at Russlands forsvarsbudsjett økte fra 3.25 til 4.65 billioner rubler⁶⁰ fra 2014 til 2016, men i 2018 var budsjettet redusert til 3.86 billioner rubler⁶¹. Mens budsjettet har hatt en økning siden 2018 har det fortsatt ikke nådd toppen fra 2016, og utgjør fortsatt kun cirka en tolvtedel av USAs forsvarsbudsjett og en attendedel av NATOs samlede forsvarsbudsjetter⁶² (SIPRI, 2021). Selv om man trekker fra USAs forsvarsbudsjett er nå de øvrige NATO-landenes samlede forsvarsbudsjetter over fem ganger så høyt som det russiske (se figur 9). I stedet for å utfordre NATO og USA direkte, virker russiske anskaffelser og utvikling av militærteknologi etter Ukrainakrisen imidlertid heller å ha fulgt en asymmetrisk tilnærming, med spesielt fokus på videreutvikling og anskaffelse av langtrekkende, hurtiggående presisjonsvåpen, herunder supersoniske og hypersoniske⁶³ kryssermissiler (Askvik, 2015; Dalsjö et al., 2019, s. 22; Kaushal, 2019, s. 39). Mens utviklingen av hurtiggående kryssermissiler har vært en del av Russlands våpenprogram siden 1980-tallet, og dermed ikke har noen direkte sammenheng med Ukraina-krise, har testing og implementering av slike våpen vært omfattende i perioden etter 2015 (Dalsjö et al., 2019, s. 32, 39-40; Sayler, 2021, s. 12-13). Rekkevidden tilsvare foreløpig ikke Russlands sjøbaserte ballistiske atomvåpen, men også disse våpnene vil kunne ramme vestlige mål på land og på sjøen, uten at det vil være nødvendig for utskyttningsplattformer å transittere GIUK-gapet (Askvik, 2015, s. 40-43).

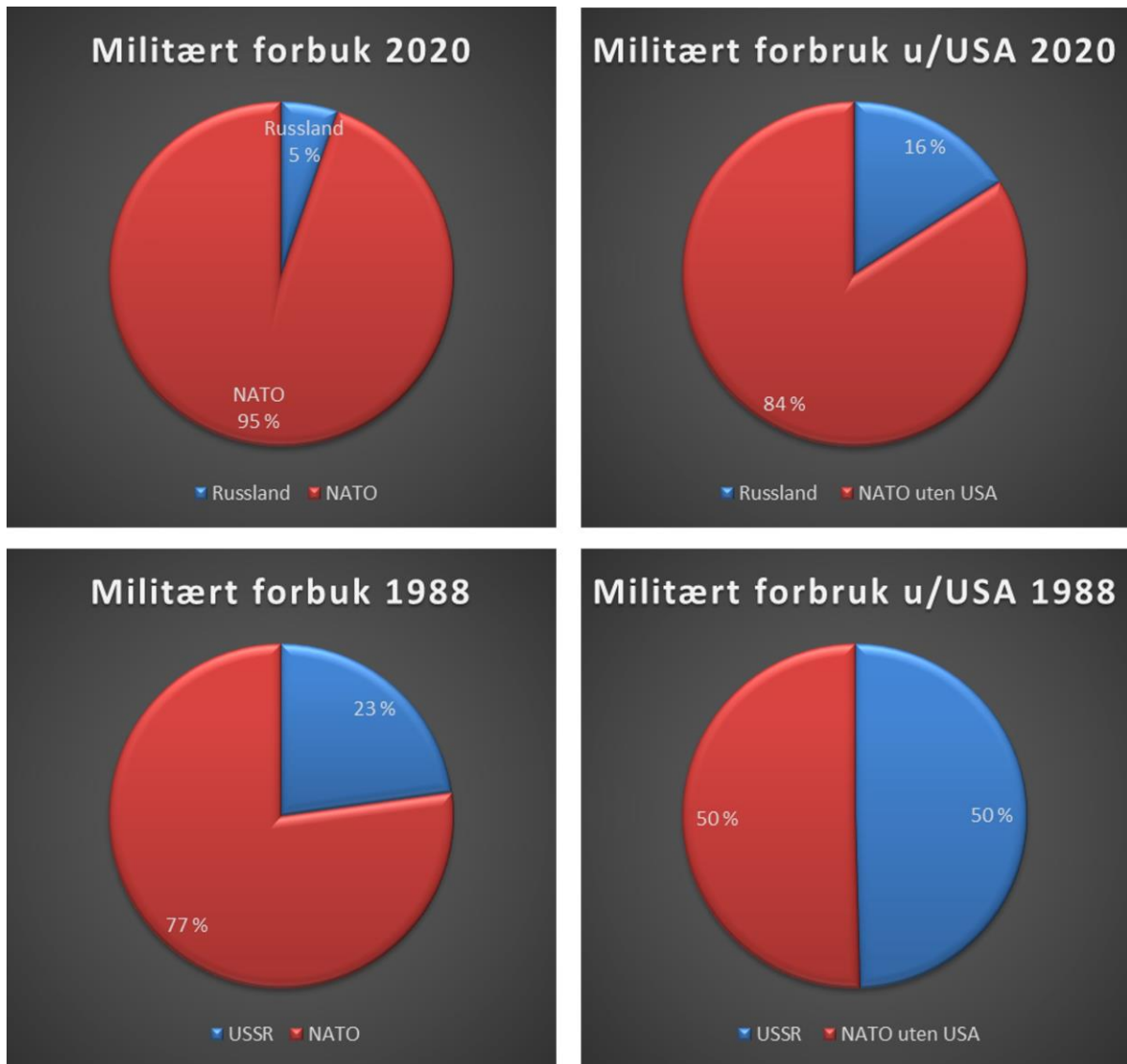
⁵⁹ Dette økte til 6 milliarder USD i 2020. For 2022 har det amerikanske forsvarsdepartementet budsjettert med 3.7 milliarder USD til EDI (U.S. Department of Defense, 2021).

⁶⁰ 1 billion = 1000 milliarder. Et budsjett på 4.65 billioner rubler tilsvare ca. 80 milliarder USD (SIPRI, 2021).

⁶¹ Dette medførte at president Putin i 2018 lakonisk observerte at Russland oppsiktsvekkende nok måtte være den eneste militære stormakten som for tiden kuttet i forsvarsbudsjettene (Beehner & Collins, 2020, s. 22)

⁶² Forholdstallene tar utgangspunkt i en konvertering av alle forsvarsbudsjetter til US Dollar, med gjeldende valutakurs på tidspunktet SIPRIs database ble publisert (SIPRI, 2021).

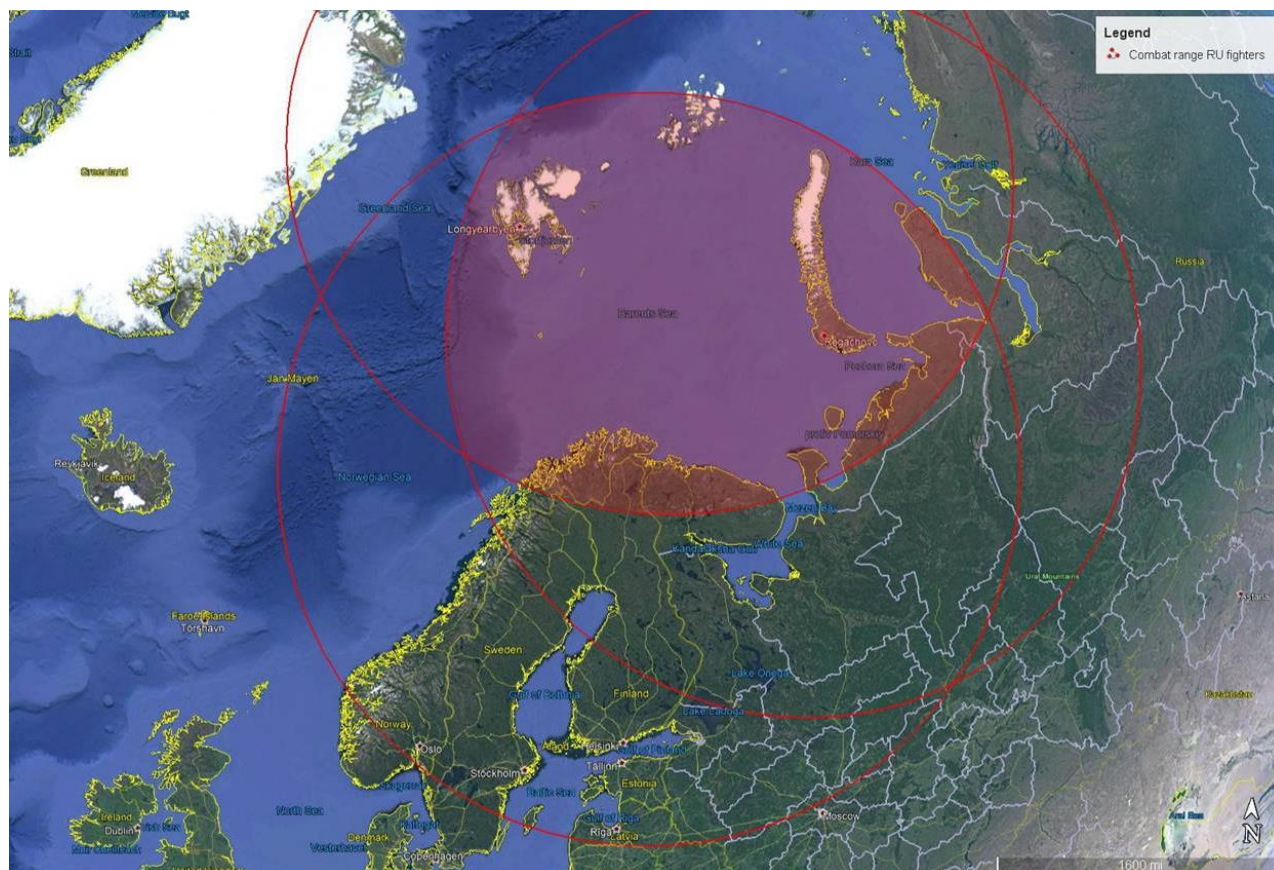
⁶³ Supersonisk: Over lydens hastighet. Hypersonisk: Mer enn fem ganger lydens hastighet (Askvik, 2015, s. 42)

Figur 9 – Sammenligning mellom Sovjetunionens/Russlands og NATOs samlede forsvarsbudsjetter for 1988 og 2020 (figurene til venstre). Til høyre er tilsvarende sammenligning, fratrukket USAs forsvarsbudsjett for de respektive år. Grunnlagsdata hentet fra SIPRI 2021.

Et annet militært utviklingstrekk hos Russland har vært anskaffelse og videreutvikling av lagdelt luftvern, der ulike systemer vil overlape og har som mål å kunne forsvare Russland mot vestlige lufttrusler i alle operasjonshøyder (Dalsjö et al., 2019, s. 27-32; Kofman, 2020). Michael Kofman påpeker at et slikt lagdelt luftvernsystem vil kunne bidra til måloppnåelse, nesten uavhengig av faktisk effektivitet: Så lenge tid og ammunisjon blir brukt på å bekjempe luftvernsystemene, vil systemene ha oppnådd deres hovedmål, som ikke er å beskytte seg selv, men å beskytte de strategisk viktige ressursene i operasjonsteateret (Kofman, 2020).

En tredje utvikling er etableringen av permanente flybaser for kamp- og tankfly på Novaja Zemlya og Franz Josefs Land (Bruun-Hanssen, 2020; Efjestad, 2016, s. 65; Etterretningstjenesten, 2021, s. 60). Etableringen av disse basene, kombinert med allerede etablerte kampflybaser på Kolahalvøya, tillater flystyrkene tilhørende Nordflåten å forsvare Barentshavsbasen og basene på Kola fra tre ulike retninger (se figur 10).

Figur 10 - Prinsippskisse av effektiv kamprekkevidde (røde sirkler) for kampfly basert på de russiske flybasene på Kola, Novaja Zemlya og Franz Josefs land. Det er tatt utgangspunkt i en kampradius på 1500 km, som tilsvarer ugraderte generiske tall for aktuelle russiske kampflytyper. Skravert område er der rekkevidden overlapper for alle 3 baseområdene – legg merke til den slående likheten med den indre forsvarssonen i figur 1. Kart: Google Earth.

Med bakgrunn i disse utviklingstrekkene synes fellesnevneren å være et russisk ønske om å opprettholde en asymmetrisk militær balanse, med et primært defensivt hovedfokus på Barentshavsbasen og mot Nordøstpassasjen. Luftvern er, som Michael Kofman påpeker, defensivt i sin natur, og selv om Etterretningstjenesten kaller den russiske flybasen på Franz Josefs land

---

Russlands «...vestligste arktiske flybase»⁶⁴ (Etterretningstjenesten, 2021, s. 60) fremstår ikke opprettelsen av de nye flybasene å utgjøre noen økt offensiv trussel mot europeiske kjerneområder (ref. figur 10). Også utviklingen av langtrekkende presisjonsvåpen, herunder spesielt hypersoniske våpen, har av president Putin blitt rettferdiggjort i en defensiv, balanserende ramme. I en tale til det russiske parlamentet i 2018 beskrev Putin disse våpnene som et tilsvar på vestlig anti-ballistisk missilforsvar, som truet med en total devaluering av Russlands eksisterende atomvåpen (Sayler, 2021, s. 12). Mens det offensive potensialet i Russlands langtrekkende presisjonsvåpen er uomtvistelig, som demonstrert i Syria i 2015 og 2017⁶⁵ (Dalsjö et al., 2019, s. 39; Foggo & Fritz, 2018, s. 124), virker Russlands militære utvikling å ha økt deres defensive potensiale i Nordområdene i minst like stor grad.

Utviklingen og moderniseringen av Nordflåtens fartøy virker også av nødvendighet å ha gått i en primært defensiv retning. Mens Russland i 2017 annonserte at Nordflåtens modernisering skulle «utfase» NATO i Arktis (Sputnik, 2017), har moderniseringen vært preget av betydelige utfordringer. Både den planlagte erstatningen til hangarskipet Admiral Kuznetsov og konstruksjonen av Lider-klasse destroyere har blitt utsatt til etter 2025, grunnet tekniske og økonomiske utfordringer (Sputnik, 2017; Zysk, 2018, s. 4), noe som bidrar til at antallet større havgående fartøy i den russiske marinen vil bli «*radikalt redusert*» i perioden frem til 2027 (Jones, 2020). Disse utfordringene har medført at analytikere fra både Carnegie Endowment for International Peace og Center for Naval Analyses anser det sannsynlig at Nordflåtens overflatefartøy i liten grad vil kunne operere på verdenshavene det neste tiåret, men vil være begrenset til å forsvare den russiske kystlinjen (Gorenburg, 2015, s. 7; Rumer et al., 2021, s. 9).

I tillegg har sanksjonene og stansen i det militære samarbeidet mellom NATO-landene og Russland som en konsekvens av Ukraina-krisen medført at Russland ikke lenger får importere kritiske komponenter til sine fartøy, samtidig som vestlig støtte til forskning og utvikling innenfor skipsbyggingsindustrien har blitt stanset (Gorenburg, 2015, s. 3). Konstruksjonen av Admiral Grigorovich-klasse fregatter ble stanset etter tre av seks fullførte skrog, siden disse fartøyene benyttet gassturbiner produsert i Ukraina (Gorenburg, 2015, s. 2, 5; Zysk, 2018, s. 4)⁶⁶. Noe ironisk kan det derfor virke som om tidspunktet da vestlig militær oppmerksomhet igjen ble rettet mot

---

⁶⁴ Noe som kun vil medføre riktighet dersom ingen av flybasene på Kolahalvøya, som alle ligger vest for flybasen Nagurskoje på Franz Josefs land, faller inn under «arktiske baser».

⁶⁵ I begge tilfeller ble *Kalibr*-kryssermissiler skutt fra henholdsvis det Kaspiske hav (2015) og øst i Middelhavet (2017).

⁶⁶ I ettertid har 2 av de 3 uferdige skrogene blitt solgt til India uten gassturbiner, mens det fortsatt er usikkert hva som vil skje med det siste skroget (TASS, 2021)

---

russisk evne til å true norske og vestlige interesser i nordområdene sammenfalt med en faktisk reduksjon i russisk evne til å virkeliggjøre en slik trussel.

Russiske anskaffelser, militærteknologiske utviklingstrekk, og ny basestruktur siden 2015 har i varierende grad medført en større russisk offensiv evne og mulighet for maktprojisering på verdenshavene. Imidlertid har alle disse prosessene bidratt til oppnåelsen av kjernen i NSB-konseptet, som formulert i 1998, nemlig å beskytte russiske naturressurser og seilingsruter i Arktis, samt beskytte mot militære trusler mot den russiske stat (se kapittel 3.2) Sett i et langsiktig historisk perspektiv virker derfor selve bastionforsvarskonseptet å ha gjennomgått få prinsipielle endringer siden utviklingen av «Delta»-klasse ubåt på 1970-tallet gjorde det mulig for Russland å utgjøre en maritim atomtrussel uten behov for å krysse GIUK-gapet. Selv med en omfattende modernisering av den russiske marinen, og selv om russisk retorikk har lagt nye oppdrag til Nordflåten både under president Jeltsin og president Putin, virker konseptet og prioriteringene å ligge fast.

Ubalansen i det økonomiske forholdet mellom Russland og vesten (se figur 9), forsterket av de vestlige sanksjonene etter Ukraina-krisen, virker å nærmest ha fremtvunget en defensiv modernistisk tilnærming for den russiske marinen, forankret i beskyttelse av Russlands strategiske ubåter og ubåtbaser som primæroppgaven til de russiske militære styrker i og rundt Kolahalvøya. Samtidig kan man gjenkjenne Admiral Ghorskovs vektlegging av en verdenshavsflåtes ideologiske og psykologiske effekt i russisk retorikk om Nordflåtens sammensetning og offisielle oppdrag.

3.4 Videreutvikling og fremtidsutsikter

Nordflåtens strategiske og geografiske fordeler vis-a-vis Russlands øvrige flåter, som påpekt av Mahan på starten av 1900-tallet og Smollett i 1938, er ikke bare fortsatt gjeldende, men sannsynligvis forsterket med tanke på de baltiske landenes NATO-medlemskap, Sverige og Finlands gradvise integrering med NATO, og den økte mobiliteten i polarområdet som følge av mindre polis.

I geostrategiske analyser har den arktiske isen historisk sett blitt ansett som den «fjerde vegg» som omringer og avgrenser russisk handlingsrom⁶⁷, men klimaendringer har medført at isdekket rundt Nordpolen har blitt gradvis redusert (Antrim, 2010, s. 18, 25, 26-27). Det økonomiske potensialet som ligger i tilbaketrekningen og reduksjonen av polisen, med muligheter for nye olje- og gassfelt, nye fiskefelt, og nye muligheter for maritim handel gjennom Nordøstpassasjen har vært et

---

⁶⁷ De øvrige kan i dag sies å være NATO og EU-statene i vest, vestlig orienterte tidligere sovjetstater i sørvest, og India, Kina og Japan i sør og øst (Antrim, 2010, s. 18)

---

kjerneelement i den russiske Arktispolitikken i hele Vladimir Putins presidentperiode (Antrim, 2010, s. 21, 30). Sanksjonene etter Ukraina-krise og det spente forholdet mellom Russland og vesten har også økt den mulige gevinsten av å kunne nå det asiatiske markedet gjennom Nordøstpassasjen, og gjennom det redusere avhengigheten av Europa som et kritisk marked for energiekspert (Rumer et al., 2021, s. 4). Imidlertid har gammel infrastruktur langs Russlands nordkyst, manglende statlig finansiering for oppgradering av havner, vei- og jernbanenett, samt fall i oljepriser medført at de russiske ambisjonene for utvikling i Arktis på langt nær er møtt (Kluge & Paul, 2020, s. 2; Rumer et al., 2021, s. 3, 12; Zysk, 2020, s. 6). Reduksjonen i etterspørselen etter olje og gass, spesielt på bakgrunn av COVID-19 pandemien, men også grunnet den europeiske dreiningen mot alternativer til fossilt brennstoff, har hatt en markant betydning for russisk økonomi, der 60% av eksportinntektene og 30% av det føderale budsjettet kommer fra inntekter fra olje- og gassseksporten (Rumer et al., 2021, s. 4, 12). Utviklingen og tempoet i gjenopprettingen av etterspørsel vil kunne få vesentlig innvirkning på Russlands økonomiske handlingsrom og den videre prioriteringen av prosjekter i Arktis. Samtidig medfører ismeltingen at Russland på mange måter får en ny grense som må forsvares, både mot militære trusler, men også mot andre trusler som smugling og terrorisme (Antrim, 2010, s. 33; Kluge & Paul, 2020, s. 2). I Russlands reviderte Arktiske Strategi fra 2020 har også trusseldimensjonen fått større plass enn i tidligere versjoner, noe som forsvaret økt prioritet og tilstedeværelse av Nordflåten i Arktis (Kluge & Paul, 2020, s. 1, 3). Som nevnt i kapittel 3.2 er ikke beskyttelse av russiske naturressurser og seilingsruter i Arktis et nytt oppdrag for Nordflåten, men har vært en sentral del av oppdragsporteføljen siden den formelle opprettelsen av Northern Strategic Bastion i 1998. På tross av usikkerheten i det videre tempoet av den kommersielle utviklingen av Arktis fremstår det derfor sannsynlig at Nordflåten vil opprettholde sin status som Russlands viktigste flåte i overskuelig fremtid, noe som underbygges av at Nordflåten i januar 2021 var den første og eneste russiske sjøflåten som fikk status som eget militærdistrikt (Rumer et al., 2021, s. 9; Zysk, 2020, s. 2-3).

Knivingen mellom ambisjonen om en «blue water»/verdenshavsmarine og en mer defensivt tilnærmet (og økonomisk realistisk) marine – et konstant kjennetegn ved den russiske og sovjetiske marinen de siste 100 år – virker også plausibelt å ville fortsette. Spliden mellom den tradisjonelle og modernistiske tilnærmingen – mellom ambisjon og gjennomføringskraft – illustreres av at den russiske marinedoktrinen fra 2017 tar utgangspunkt i oppdrag og utfordringer på *Мировом океане/океана* (verdenshavet/-havene), som nevnes 59 ganger i det 22 sider lange dokumentet (Den Russiske Presidenten, 2017), mens de finansierte våpenprogrammene fortsatt virker å vektlegge konstruksjon av fartøyer og våpen mer egnet til kystnær maktprojeksjon (Kvam, 2020, s. 23). Russland har ikke fullført konstruksjon av noen kampskip større enn fregattstørrelse siden 1990-

---

tallet, og forventes heller ikke å gjøre det før tidligst mot slutten av dette tiåret (Gorenburg, 2017). Russlands økonomiske realiteter, sammenstilt med det som fremstår som en sterk motstand mot å offisielt redusere ambisjonsnivået om en verdenshavsmarine i Gorshkovs bilde, kan også i tiden fremover medføre et gap mellom russiske uttalte ambisjoner og viljen til å finansiere den.

Bastionforsvarskonseptets alder og utbredte oppmerksomhet i vestlig militær forskning og media, samt kostnaden ved å utvikle ny teknologi, virker heller ikke å favorisere Russland generelt eller bastionforsvarskonseptet spesielt. Det amerikanske DARPA⁶⁸ «Mosaic Warfare»-konsept⁶⁹, for eksempel, utviklet nettopp for å vanskeliggjøre målutvelgelse for en motstander som benytter et lagdelt forsvar som bastionforsvaret, anses for tiden som ute av teknologisk og kostnadmessig rekkevidde for alle andre enn USA og Kina (Kaushal, 2019, s. 39-40).

Bastionforsvarskonseptets prinsipielle likhet med det kinesiske A2/AD-konseptet, der lagdelt forsvar har som mål å hindre en angriper adgang til et område, vil dessuten kunne sørge for at USAs fokusdreining mot Kina ikke nødvendigvis vil være udelt negativt i et norsk og europeisk perspektiv. Amerikanske forsvarskonsepter og teknologier utviklet for å overvinne kinesisk dominans i Sør-Kinahavet, vil også tenkes å kunne benyttes mot det russiske bastionforsvaret, noe både Svein Efstad og Rolf Tamnes påpeker i intervju, og Tamnes kaller en «refleksvirkning i vårt område» (Efstad, 2020; Tamnes, 2020). Ett eksempel på dette ser vi i det amerikanske *Marine Corps' expeditionary advanced base operations (EABO)*-konseptet, utviklet for å støtte amerikansk anti-ubåtkrigføring fra land med mobile sensorer, våpen og logistisk støtte. Ifølge sjefen for US Marine Corps, general David Berger, kan dette konseptet benyttes like effektivt rundt GIUK-gapet, der Norge nevnes som et spesielt aktuelt land for slike fremgrupperinger, som på øyene i det vestlige Stillehav (Berger, 2020; Hjort, 2020).

Tiden kan derfor virke å ikke være på bastionforsvarets side. Imidlertid vil den videre analysen ta utgangspunkt i dagens ressursituasjon og konsepter, gitt at en krise prinsipielt kan oppstå når som helst, og med kort varselingstid (Søreide, 2019).

---

⁶⁸ Defense Advanced Research Projects Agency – amerikansk statlig forsvarsfokusert forskningsinstitutt.

⁶⁹ Bruk av mengder av ubemannede eller valgfritt bemannede plattformer der kommando, kontroll og fordeling av ulike engasjementsroller (som for eksempel observatør eller skytter) avgjøres av kunstig intelligens på bakgrunn av tilgjengelige styrker og tilgjengelig informasjon (Kaushal, 2019, s. 39-40)

---

4 Analyse: Bastionforsvarets effektivitet og konsekvens for norsk handlingsrom

4.1 Om analysen

Luftmaktsteoretikeren John Warden argumenterte i sin artikkel «The Enemy as a System» fra 1995 for en deduktiv «top down»-tilnærming til strategisk tenking. Han skrev:

“We cannot think strategically if we start our thought process with individual aircraft, sorties, or weapons—or even with the enemy's entire military forces. Instead, we must focus on the totality of our enemy, then on our objectives, and next on what must happen to the enemy before our objectives become his objectives.” (Warden, 1995, s. 42)

Warden viderefører her idéer fra strategiske tenkere som Carl von Clausewitz, som også argumenterte for en komparativ analyse mellom politiske mål, militær styrke og styresmaktenes karakter og evne på begge sider (Clausewitz, 2007/2008, s. 230), Sun Tzu (se kapittel 2.3.1), og nettovurderingens «far» Andrew W. Marshall (se kapittel 2.3.2).

Med dette utgangspunktet fremstår det lite hensiktsmessig å analysere hva bastionforsvaret **kan** gjøre, uten samtidig å vurdere hvilke målsettinger som søkes oppnådd, hvordan de tilgjengelige ressursene kan bidra til å oppnå målsettingene, og hvordan tilstedeværelsen av en motstander kan hindre målsettingene fra å bli nådd. En analyse som kun tar utgangspunkt i et konsept, uten å hensynta potensielle svakheter i konseptet, vil ikke med noen grad av realisme kunne beskrive konseptets potensielle påvirkningskraft. Denne analysen vil derfor starte med en gjennomgang av Russlands strategiske og taktiske målsetting, før en gjennomgang av konseptets potensielle effektivitet i krig, i en bilateral krise, og i fredstid. Først når dette er analysert, vil bastionforsvarets konsekvenser for norsk handlingsrom kunne utledes, noe som også vil utgjøre siste del av analysen.

4.2 Bastionforsvaret og Russlands strategiske målsetting

Det er bred enighet blant vestlige analytikere om at Russlands strategiske målsetting under Vladimir Putin er å opprettholde regimets overlevelse, øke internasjonal innflytelse (spesielt i det som tidligere var sovjetisk innflytelsessfære), og oppnå status som en av verdens stormakter. Russland ønsker en stemme når store internasjonale avgjørelser skal tas, og jobber for en multipolar verden med Russland som en av polene (Beehner & Collins, 2020, s. 7; Efstad & Tamnes, 2019, s. 16; Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32; Zysk, 2018, s. 1).

Som behandlet i kapittel 2.3.1 er det ikke en enhetlig, omforent forståelse av hvordan makt skal måles, og derfor heller ingen universell definisjon av hvordan man definerer en stormakt⁷⁰. Ifølge Michael Beckley benytter imidlertid de fleste akademikere *rikdom* og *militær makt* i sine målemetoder (Beckley, 2018, s. 8). Det er derfor logisk å anta at Russland vil prioritere beskyttelse av sine inntektsbringende ressurser høyt, siden oppnåelse eller opprettholdelse av stormaktsstatus vanskelig vil la seg gjennomføre uten en robust økonomi. Ifølge Bradford Dismukes ligger mye av nøkkelen til russisk økonomisk vekst på sjøen; ikke kun gjennom oljeplattformer i Arktis som diskutert i kapittel 3.4, men gjennom innen- og utenriks skipstransport, kommersiell opprettholdelse av den russiske handelsflåten (den nest største i verden, etter Kina), gass- og korneksport og Russlands betydelige fiskeflåte (Dismukes, 2020, s. 44).

Det russiske lederskapet anser også opprettholdelse og utvidelse av militær styrke som en forutsetning for Russlands stormaktsstatus (Ravndal, 2016, s. 92). For Russland er Nordflåtens strategiske ubåter et kritisk element (Giles & Boulegue, 2019, s. 29; Zysk, 2020, s. 10, 11), men Nordflåtens samlede militære styrke, herunder både overflate-, luft- og landbaserte styrker, utgjør et viktig bidrag til narrativet om Russland som en militær stormakt i den ideologiske og psykologiske konteksten admiral Gorshkov foreskrev på 1970-tallet (se kapittel 3.1.5) (Parnemo, 2019, s. 52).

Nordflåtens samlede ressurser kan derfor sies å ha en dualistisk rolle i russisk strategisk måloppnåelse: Både som en beskytter av strategiske og økonomiske ressurser, og som en strategisk ressurs som må beskyttes. Dette er ikke unikt for Russland; Robert J. Art argumenterer i sin artikkel «American Foreign Policy and the Fungibility of Force» at militærmakt påvirker og informerer alle statsprosesser, og er derfor en viktig ressurs for alle stater, også i fredstid (Art, 1996). Russlands relative knapphet av disse ressursene, forsterket av den politiske og ideologiske rollen Nordflåten spiller i Gorshkovs ånd, gjør imidlertid denne dualismen til en viktig faktor i den videre analysen.

4.3 Bastionforsvarets taktiske målsetting

Som nevnt i kapittel 1.1 vil «taktisk effektivitet» i denne analysen ta utgangspunkt i en noe modifisert utgave av Robert Papes definisjon av *kampeffektivitet*⁷¹ (Pape, 1996, s. 56-57). Den underliggende forståelsen av «taktisk» tar utgangspunkt i NATOs definisjoner av taktisk kommando (TACOM) og taktisk kontroll (TACON): Den detaljerte, og normalt lokale, utførelsen av nødvendige militære

---

⁷⁰ Utfordringen med å definere makt har også ledet til en akademisk debatt om verden er *unipolar*, med USA som eneste supermakt, *bipolar*, med USA og Kina som de to polene, eller *multipolar* med flere ulike stormakter (se bl.a. Beckley (2018); Posen (2009) og Tunsjø (2018)).

⁷¹ Et mål på hvor effektivt en gitt militær styrke kan nøytralisere sine mål, ref. kapittel 1.1

---

handlinger for å løse et gitt oppdrag, i tråd med intensjonen fra en høyere myndighet (NATO, 2019, s. 1-41).

I motsetning til den strategiske målsettingen vil den taktiske målsettingen derfor være situasjonsavhengig, og vil for bastionforsvarets del kunne være ulik i fred, krise og krig. Imidlertid skal alle taktiske handlinger ideelt sett bidra til å oppnå et overordnet strategisk mål, som påpekt av både Sun Tzu (1963/1971, s. 66, 76-77), og Carl von Clausewitz, som påpekte at “...in war, the advantages and disadvantages of a single action could only be determined by the final balance” (Clausewitz, 2007/2008, s. 140).

Detaljerte og lokale taktiske planer for militære styrker er normalt høyt gradert materiale, og vil i få tilfeller bli tilgjengeliggjort for analyse. Offentlige russiske militære doktriner har tidligere gitt verdifulle signaler på endringer i russisk trusselforståelse og handlingsplaner for å adressere disse truslene (Massicot, 2019), men å utlede gjeldende taktiske målsettinger fra disse kompliseres av to årsaker: Den russiske fellesoperative doktrinen har ikke blitt oppdatert siden 2014, og har derfor ikke inkorporert noen av utviklingstrekkene siden den gang, herunder russiske operative erfaringer fra Syria og Ukraina (se også kapittel 3.3) (Massicot, 2019). Dessuten har den russiske sjømilitære doktrinen fra 2017 av analytikere blitt kalt en «nostalgisk ønskeliste» og mer et innspill i en budsjettprosess enn en reell doktrine (Gorenburg, 2017).

Det fremstår derfor sikrere å ta utgangspunkt i at relativt tidløse militære prinsipper basert på krigs- og militærhistoriske erfaringer, som de militære operasjonsprinsippene i Forsvarets Fellesoperative Doktrine (se kapittel 1.1, fotnote 9), også vil følges av Russland (Forsvaret, 2019b, s. 84). Analyser av den gjeldende russiske militærdoktrinen fra 2014 finner også at *fleksibilitet*, i form av å ikke være låst til én bestemt krigføringmodell, og *initiativ* utgjør viktige prinsipper for russiske militære styrker (Beehner & Collins, 2020, s. 25; Congressional Research Service, 2020, s. 1; Kofman, 2019; Zysk, 2018, s. 8). I tillegg utgjør *overraskelse*, som demonstrert i den russiske invasjonen av Ukraina, et sentralt, og trolig nødvendig⁷², prinsipp i russiske militære operasjoner (Beehner & Collins, 2020, s. 25; Meyer, 2021; Zysk, 2018, s. 5).

Mens detaljene i russiske taktiske målsettinger vil variere ut fra situasjonen, som den videre analysen vil vise, kan det derfor anses sannsynlig at fleksibilitet, initiativ og overraskelse vil utgjøre sentrale ambisjoner for russiske militære styrker, uavhengig av omkringliggende faktorer.

---

⁷² Christoph Meyer, professor ved Kings College i London, mener overraskelse nødvendigjgjøres av den økonomiske asymmetrien mellom Russland og vesten/NATO: “While Moscow has invested heavily in the armed forces since 2009, it still needs to keep people guessing about its plans.” (Meyer, 2021)

4.4 Bastionforsvaret i krig

4.4.1 Strategisk effektivitet i krig

Den økonomiske ubalansen mellom Russland og NATO (se figur 9) og reduksjonen i russiske operative styrker tilsier at det ikke vil være i russisk interesse å havne i krig med vesten. Den årlige trusselvurderingen fra USAs samlede etterretningsorganisasjoner fra april 2021 anslår også at Russland ikke ønsker en direkte konflikt med amerikanske styrker (Haines, 2021, s. 9). Dette understøttes av nåværende forsvarssjef, Eirik Kristoffersen, som i februar 2021 uttalte at en åpen konflikt mellom Russland og vesten er usannsynlig (Påsche & Cissé, 2021). En studie gjennomført av det svenske Totalforsvarets forskningsinstitut (FOI) i 2019 konkluderte med at:

“In sum, current development trends in defence spending, armament deliveries, and the Armed Forces and their fighting power are not conducive for Russia in regard to launching a large-scale war with conventional forces in the coming decade.” (Westerlund et al., 2019, s. 139-140)

Mens ingen av disse analysene fullstendig utelukker en åpen konflikt mellom Russland og NATO, peker alle i retning av at et slikt scenario vil medføre svært høy risiko for Russland. Gitt Russlands strategiske målsetting (se kapittel 4.2), følger det at Russland vil søke å minimere risikoen for at regimets overlevelse eller status som stormakt trues, dersom en slik åpen konflikt allikevel skulle bryte ut.

Det militære grunnlaget for russisk stormaktsstatus ligger i deres strategiske ressurser; herunder deres strategiske ubåter, men også flåtens samlede styrke. Selv om enkeltenhetene i Nordflåten har blitt moderniserte og mer kapable enn under den kalde krigen (se kapittel 3.3), er antallet enheter knapt sammenlignbart: Sovjetunionen disponerte i 1989 62 strategiske ubåter, 66 missilubåter og over 200 angrepsubåter, mens Russland i 2020 kun disponerte ti strategiske ubåter, sju missilubåter og 32 angrepsubåter (International Institute for Strategic Studies (IISS), 2020, s. 196-197; Kofman, 2019). Denne reduksjonen i antall enheter medfører en risiko for at hvert tap vil få større innvirkning på Nordflåtens totale strategiske verdi. Det fremstår derfor plausibelt at en defensiv beskyttelse av egne strategiske ressurser vil få høyest prioritet, foran en offensiv bruk av strategiske ressurser som vil medføre høyere risiko for tap, noe som også understøttes av Russlands militærteknologiske utvikling (se kapittel 3.3).

En slik defensiv tilnærming vil prinsipielt samsvare med deler av slik bastionforsvaret ble fremstilt i «Et Felles Løft» (se figur 1), gjennom opprettelsen av en indre forsvarssone rundt russiske strategiske ressurser i Barentshavet. Imidlertid tar både «Et Felles Løft» og regjeringens langtidsplan for

---

forsvarssektoren fra 2020 utgangspunkt i at Russland samtidig skal kunne opprette en ytre forsvarssone: En nektelsessone som strekker seg fra Norskehavet, vestover mot Storbritannia, Island og Grønland og sør til GIUK-gapet (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32; Tamnes et al., 2015, s. 20).

I prinsippet vil opprettelsen av en slik nektelsessone i Norskehavet ned mot GIUK-gapet kunne gi betydelige fordeler: Det vil kunne gi strategisk dybde mellom russiske maritime styrker og det de ønsker å beskytte, det vil kunne gi et relativt sikkert operasjonsområde for russiske ubåter med kryssermissiler i bakkant av flåtestyrken, det vil kunne vanskeliggjøre allierte forsterkninger til Norskehavet (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32), og vanskeliggjøre alliert bruk av maritime baser i Norge, Island og Storbritannia som er nødvendige for utøvelse av sjøkontroll (Efjestad, 2016, s. 67).

En slik nektelsessone settes også blant en rekke forsvarsanalytikere i sammenheng med en trussel mot de transatlantiske sjøforsyningsledene og de undersjøiske datakablene over Atlanterhavet⁷³. Som under den kalde krigen går imidlertid hovedmengden av de transatlantiske sjøforsyningsledene sør av GIUK-gapet, noe som også gjelder de transatlantiske datakablene (se figur 7, 11 og 12). Disse kablene kan derfor bare trues ved å krysse GIUK-gapet, enten med fartøy eller våpen.

Som redegjort for i kapittel 3 var det ikke en ambisjon for Sovjetunionens maritime styrker å angripe de transatlantiske SLOC-ene under den kalde krigen. En målsetting om å kjempe seg gjennom GIUK-gapet for å kunne angripe transatlantiske SLOC-er og datakabler vil derfor medføre en ambisjonsøking sammenholdt med den kalde krigen, og det med en betydelig mindre flåte. Mens det vil være mulig å benytte ubåter, uten støtte fra overflatestyrker, vil også dette medføre høy risiko for tap (se også neste kapittel). Uttaler fra både NATO og US Navy indikerer at beskyttelse av de transatlantiske forsyningslinjene vil ha høy prioritet i en konflikt med Russland (Foggo & Fritz, 2016; NATO, 2021b). I 2020 hadde NATO-landene 170 større overflatefartøy og 75 ubåter stasjonert i Europa⁷⁴, og den uttalte viktigheten av å beskytte SLOC-ene tilsier at Russland ville møtt en numerisk overlegen styrke, som ifølge FOI også virker å være teknologisk overlegen på de fleste områder (Aronsson et al., 2021, s. 86, 91). Denne ubalansen mellom nødvendige og tilgjengelige styrker for å kunne angripe sjøforsyningsledene har ledet Michael Kofman til å konkludere at “...*there is no prospective battle of the Atlantic to intercept U.S. shipping*” (Kofman, 2019).

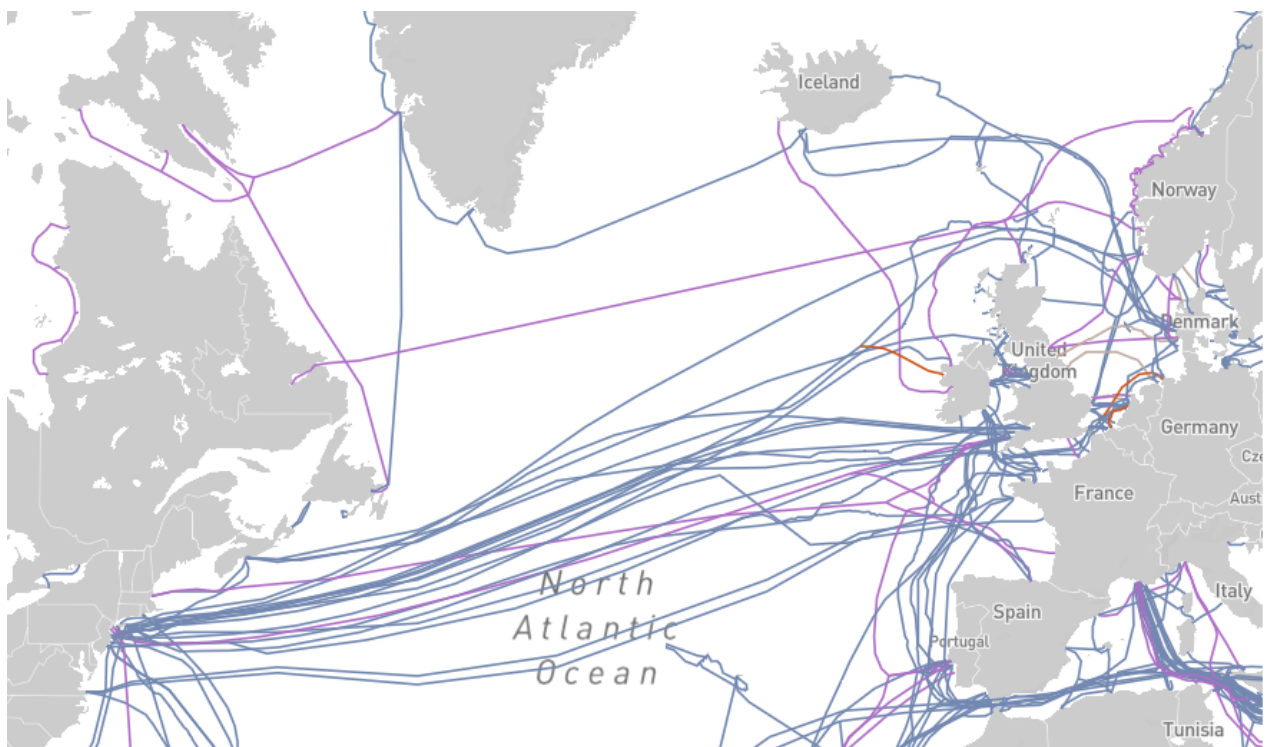
⁷³ Se for eksempel Foggo og Fritz (2018, s. 123); Forsvarsdepartementet (2020, s. 23); Nordenman (2017, s. 26); og Zysk (2020, s. 11).

⁷⁴ Inkludert stedlige amerikanske styrker

Figur 11: Tetthetskart over tunge transportskip (grønne) og containerskip (gule) i 2020. Mens det også er trafikk nord av GIUK-gapet illustrerer bildet tydelig at hovedmengden av transporten mellom USA og Europa går sør av GIUK. Kilde: www.marinetraffic.com (filter: Density Maps 2020, Capesize+ cargo vessels, Large container ships).

Figur 12: Oversikt over undersjøiske datakabler i det nordlige Atlanterhav. I likhet med skipstrafikken går hovedandelen av kablene mellom USA og Europa sør av GIUK-gapet. Kilde: www.infrapedia.com/app (filter brukt: Subsea cables).

Andre ruslandeksperter som Katarzyna Zysk og Bradford Dismukes kaller en slik handlingsmåte urealistisk, med mindre Russland aksepterer høy risiko for tap av egne styrker (Dismukes, 2020, s. 42-43; Zysk, 2020, s. 11). Gitt at den russiske flåtens samlede styrke utgjør et kjerneelement i russisk stormaktsstatus og hvert tap vil utgjøre en vesentlig større andel av flåtens samlede styrke enn under den kalde krigen, virker en slik risikoaksept å kunne true russiske strategiske målsettinger. Dersom vi i tillegg legger til grunn at Gorshkovs vektlegging av den russiske flåtestyrkens ideologiske og psykologiske verdi fortsatt har betydning for russiske beslutningstakere, vil det vanskelig kunne forsvares å risikere tap av disse fartøyene annet enn i en situasjon der en slik risiko anses tvingende nødvendig.

Selv uten en ambisjon om å krysse GIUK-gapet vil en fremskutt deployering av maritime styrker kunne medføre økt risiko, nettopp grunnet det store antallet vestlige ubåter (Efjestad, 2020; Kofman, 2019). Disse ubåtene vil ikke bare kunne true russiske overflatefartøy, men som nevnt i kapittel 3.1.5 utgjør vestlige ubåter den største trusselen for Russlands strategiske ubåter. Ethvert russisk fartøy som opererer i stor avstand fra operasjonsområdet til Russlands strategiske ubåter⁷⁵, vil ikke kunne fungere som nærforsvar mot den vestlige ubåttrusselen, noe som kan medføre økt risiko for Russlands primære strategiske militære ressurs.

Russiske beslutningstagere vil derfor stå overfor et betydelig dilemma angående den mest strategisk effektive bruken av de maritime styrkene som inngår i bastionforsvaret i en krigssituasjon mot NATO: En mulig handlemåte er å sende sine overflatestyrker mot eller forbi GIUK-gapet for å beskytte angrepsubåtene, og nekte allierte sjø- og luftstyrker bruk av Norskehavet. Dette vil øke risikoen for tap tidlig i en konflikt og dermed redusere evnen til å beskytte de strategiske ubåtene, øke lengden av forsyningslinjene (se kapittel 3.1), og sannsynligvis medføre et åpent engasjement med en presumtivist større og teknologisk bedre vestlig sjø- og luftstyrke. Dersom vestlige antagelser om sannsynlig sovjetisk handlemåte under den kalde krigen var riktige (se kapittel 3.1), vil en slik offensiv handlemåte også representere en ambisjonsøking fra russisk side, til tross for betydelig færre tilgjengelige ressurser enn det som var tilfelle under den kalde krigen.

En annen mulig handlemåte er å benytte angrepsubåter for å angripe forsyningslinjene sør av GIUK, og vestlige overflatestyrker. Manglende støtte fra russiske overflatefartøy vil imidlertid bety at russiske ubåter vil kunne være sårbare både for vestlige overflatestyrker og vestlige maritime patruljefly (Bruun-Hanssen, 2020; Sandnes, 2020). Gitt at både Norge og Storbritannia oppgraderer sine maritime patruljefly, samt at amerikanske patruljefly vil kunne operere fra både Norge,

---

⁷⁵ En tilnærming som ønsker å minimere risikoen skulle tilsi at dette operasjonsområdet vil være i kontrollsonen, der konsentrasjonen av russiske forsvarsmidler er tettest (Stefanick, 1987, s. 33)

Storbritannia og Island, vil dette være en handlemåte som medfører betydelig risiko for de russiske ubåtene (se neste kapittel).

En tredje handlemåte er å holde overflatestyrken nært egen hjemmehavn, og la angrepsubåter med kryssermissiler operere utelukkende nord av GIUK-gapet. En slik handlemåte vil kunne beskytte de strategiske ubåtene og vil kunne vedlikeholdes over tid, gitt kort forsyningsvei for overflatefartøyene, samtidig som utviklingen av langtrekkende presisjonsvåpen tillater angrep på faste installasjoner fra relativt trygt farvann. Risikoen for å bli oppdaget under kryssing av GIUK-gapet vil også fjernes, all den tid denne handlingsmåten ikke innebærer en slik kryssing. Som under den kalde krigen vil denne handlemåten imidlertid ikke påvirke de kritiske forsyningslinjene og datakablene mellom USA og Europa (ref. figur 7, 11 og 12), og vil derfor måtte antas å ha kortvarig effektivitet.

4.4.2 Taktisk effektivitet i krig

Med utgangspunkt at Russland i en krig med NATO vil ønske å opprette en indre forsvarssone med overflate-, land- og luftstyrker, og har en ambisjon om å operere overflate- og/eller undervannsstyrker fremskutt i Norskehavet, vil den taktiske effektiviteten avhenge av i hvilken grad nåværende russiske styrker vil kunne oppnå denne målsettingen.

Et viktig mål på en militær enhets taktiske effektivitet i krig er evnen til å engasjere og eliminere mål. Den militære prosedyren for å kunne engasjere og eliminere et mål kalles gjerne *målkjeden*⁷⁶. Mens det finnes ulike varianter av målkjeden vil analysen ta utgangspunkt i seks-steps versjonen som US Air Force utviklet på 1990-tallet. De seks stegene i denne målkjeden utgjøres av: *Find* (deteksjon av et potensielt mål), *Fix* («låse» målet ved å identifisere det og bestemme dets posisjon), *Track* (følge et identifisert og lokalisert mål, for å opprettholde en kontinuerlig posisjon, kurs og fart), *Target* (beslutter at et identifisert, gjenkjent, lokalisert og prioritert mål skal engasjeres, og hvilket våpen som skal benyttes), *Engage* (engasjere et bekreftet fiendtlig mål med valgt våpen) og *Assess* (vurdere om engasjementet var effektivt, for å kunne beslutte om det er nødvendig å angripe målet igjen)⁷⁷ (Benitez, 2017; U.S. Air Force, 2019, s. 45-47).

Opprettelsen av en indre forsvarssone – kontrollsonen i figur 1 – er bastionforsvarets raison d'être. Under samtlige intervjuer som ble gjennomført i forbindelse med denne oppgaven fremkom det at en av primærtruslene mot evnen til å opprette en slik sone var vestlig luftmakt, både fra vestlige maritime patruljefly med anti-ubåtkapasitet og moderne kampfly med stealth-kapasitet (Bruun-

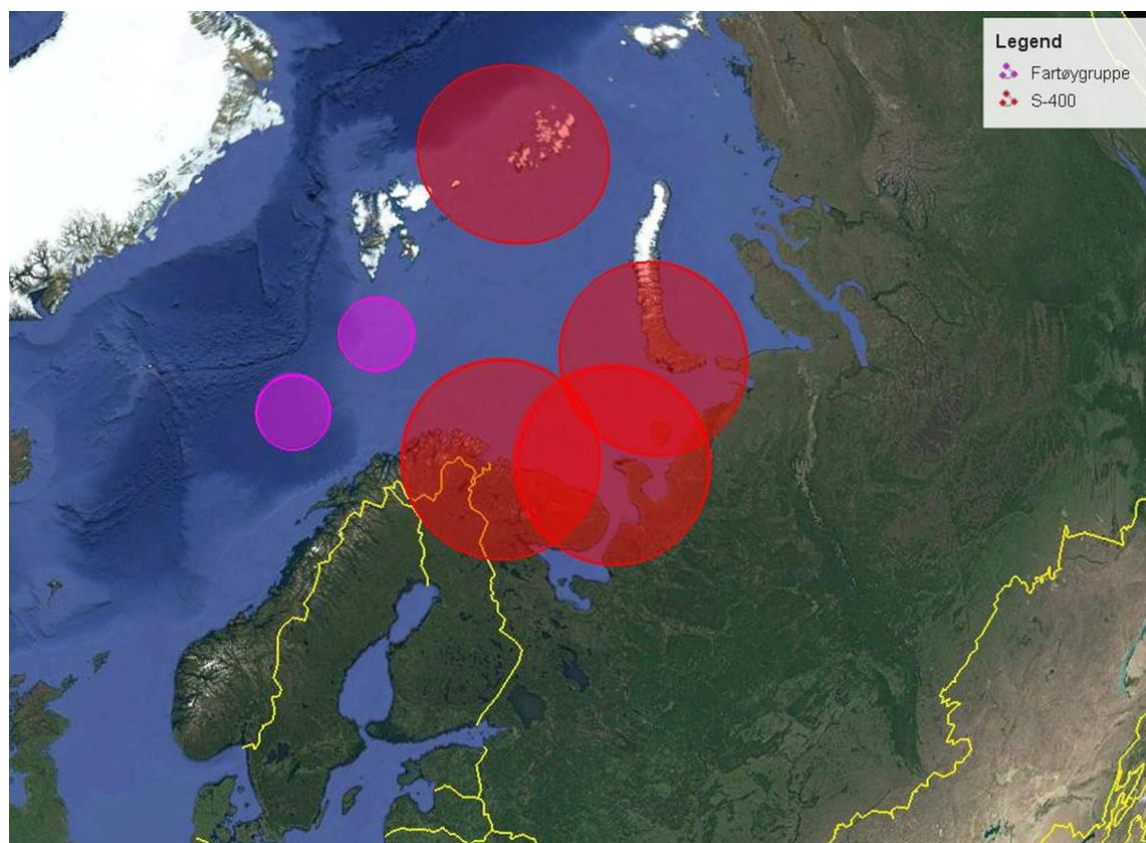
---

⁷⁶ På engelsk: «*Kill chain*»

⁷⁷ Find, Fix, Track, Target, Engage, Assess blir oftest forkortet F2T2EA

Hanssen, 2020; Ejfestad, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020). Anskaffelse og videreutvikling av lagdelt luftvern nettopp for å kunne forsvare seg mot slike vestlige lufttrusler har som nevnt i kapittel 3.3 vært et sentralt utviklingstrekk i Russland. Det russiske luftvernsystemet med lengst rekkevidde, som også har fått betydelig oppmerksomhet i vestlige analyser, er det landbaserte S-400-systemet, med en offisiell rekkevidde på 400 km (Dalsjö et al., 2019, s. 10; Giles & Boulegue, 2019, s. 25, 30; Selvaag, 2020, s. 11).

For å utvide luftverndekningen vil Russland kunne fremdeployere sine maritime overflatefartøy, der Nordflåtens to operative kryssere «Slava» og «Kirov» er bestykket med luftvernsystemene med lengst rekkevidde⁷⁸, noe som i følge ugraderte kilder vil kunne gi en luftverndekning med radius på rundt 150 kilometer rundt hver fartøygruppe (International Institute for Strategic Studies (IISS), 2020, s. 197, 203). En prinsipiell fremstilling av den russiske luftverndekningen i en krigssituasjon vil derfor kunne se slik ut⁷⁹:

Figur 13: Prinsippskisse av russisk luftverndekning med to fartøygrupper i Norskehavet, og S-400 plassert på Fiskerhalvøya, Kapp Kanin, Novaja Zemlya og Franz Josefs land (merk: plasseringene er fiktive, og illustrerer kun en mulig utplassering for å gi dekning i Barentshavet). Skissen illustrerer maksimal teoretisk rekkevidde for systemene. Kart: Google Earth

⁷⁸ Både «Slava» og «Kirov» er bestykket med den maritime versjonen av S-300

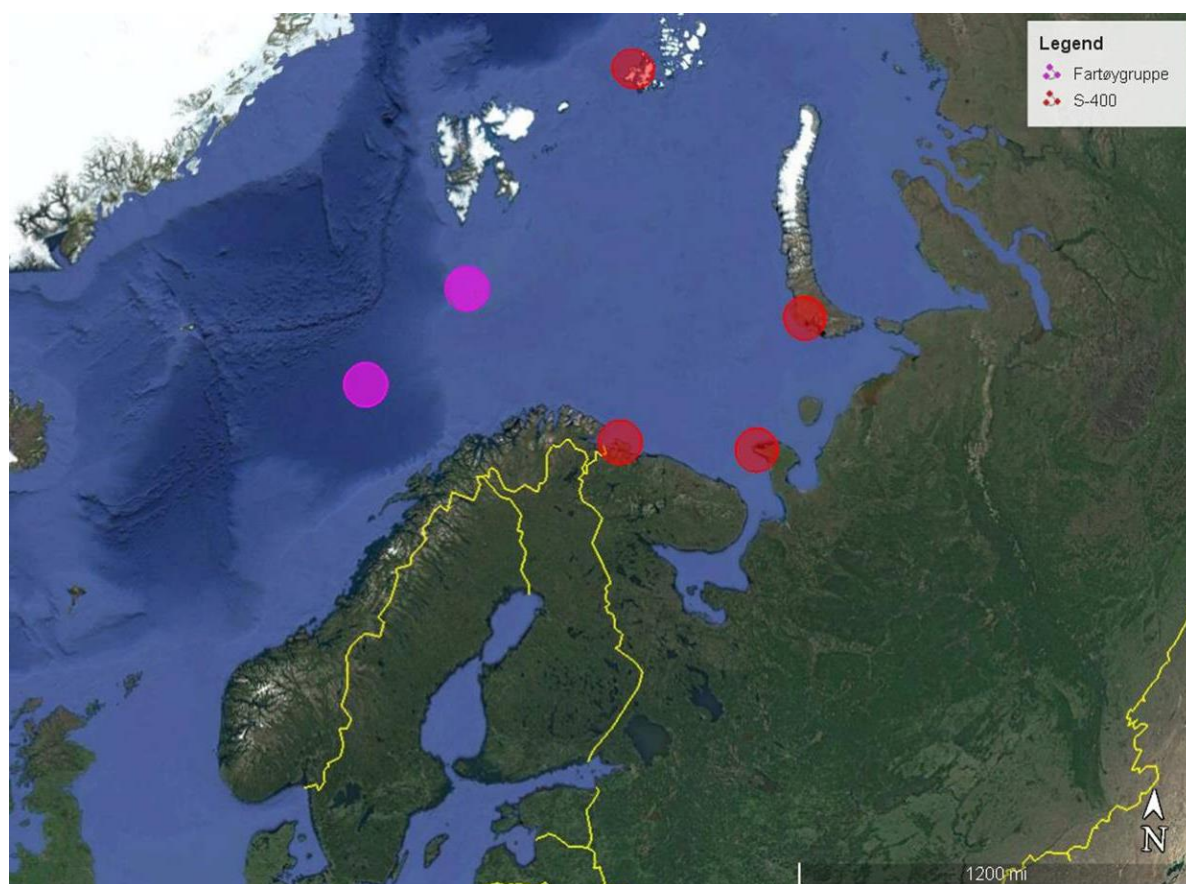
⁷⁹ Her er forutsetningen at Russland vil operere to fartøygrupper, ledet av hver sin operative krysser. Mens det er teoretisk mulig å utvide luftverndekningen ved å spre de russiske fartøyene med luftvernsystemer, vil dette gi liten effekt, og medføre svært forhøyet risiko for det enkelte fartøy (Kvam, 2020, s. 32).

Som skissen illustrerer vil det selv med maksimal teoretisk rekkevidde være store områder, spesielt i Norskehavet, som ikke vil være dekket av luftvern i en krigssituasjon.

Det svenske forskningsinstituttet FOI peker i tillegg på tre svakheter med tidligere forskning på disse systemene: Å likestille systemets maksimale rekkevidde med dets effektive rekkevidde, å se bort fra utfordringen med å finne og treffe bevegelige mål på stor avstand, og å undervurdere potensialet for effektive mottiltak (Dalsjö et al., 2019, s. 10). Ved å ta hensyn til disse faktorene finner FOI at den effektive rekkevidden for et S-400 luftvernssystem kan være så lite som 20 kilometer mot et lite og manøvrerbart mål, som et kampfly, i lav høyde (Dalsjö et al., 2019, s. 17).

Grunnet jordkrumningen vil slike systemer uansett være avhengig av sensorer som kan gi og dele måldata for mål som er under radarhorisonten. Maksimal deteksjonsrekkevidde for et radarmål kan regnes ut ved bruk av formelen $(nm) = 1.23 (\sqrt{\text{radarhøyde}(fot)} + \sqrt{\text{målhøyde}(fot)})$. Det vil si at et radarmål der summen av radarens og egen høyde er 1000 fot, maksimalt vil kunne oppdages på 38.9 nautiske mil, eller ca. 72 kilometer uten bruk av andre sensorer. I et slikt tilfelle vil luftvernrekkevidden til systemene i figur 13 se slik ut:

Figur 14: Prinsippskisse av russisk luftverndekning mot mål der summen av radar- og målhøyde er 1000 fot. Denne rekkevidden avhenger av at det ikke finnes eleverte plattformer som kan dele måldata. Skissen er ment som illustrasjon, og tar ikke hensyn til andre faktorer som stealth, vær, jamming og øvrige faktorer som kan påvirke rekkevidden. Kart: Google Earth

---

Begrensningen i radarrekkevidde som følge av jordkrumningen kan kompenseres ved bruk av eleverte eller fremskutte sensorer som finner mål og deler måldata (*Find, Fix og Track* i målkjeden) med luftvernssystemene, såkalt «Cooperative Engagement». Det er imidlertid ingen indikasjoner på at Russland på nåværende tidspunkt har en slik kapasitet (Dalsjö et al., 2019, s. 19; Kofman, 2019). I følge Rolf Tamnes er kommunikasjon og integrasjon mellom ulike systemer en vedvarende utfordring for Russland, noe som også ble synliggjort under øvelse Ocean Shield i 2019 (Tamnes, 2020). Manglende luftverndekning i Barentshavet og Norskehavet kunne vært kompensert ved å bruke kampfly fra Russlands hangarskip, Admiral Kuznetsov, men forsinkelser på det planlagte vedlikeholdet av skipet har medført at det har vært ute av drift siden 2018, og nå er tidligst forventet tilbake i drift i 2023. (White, 2021).

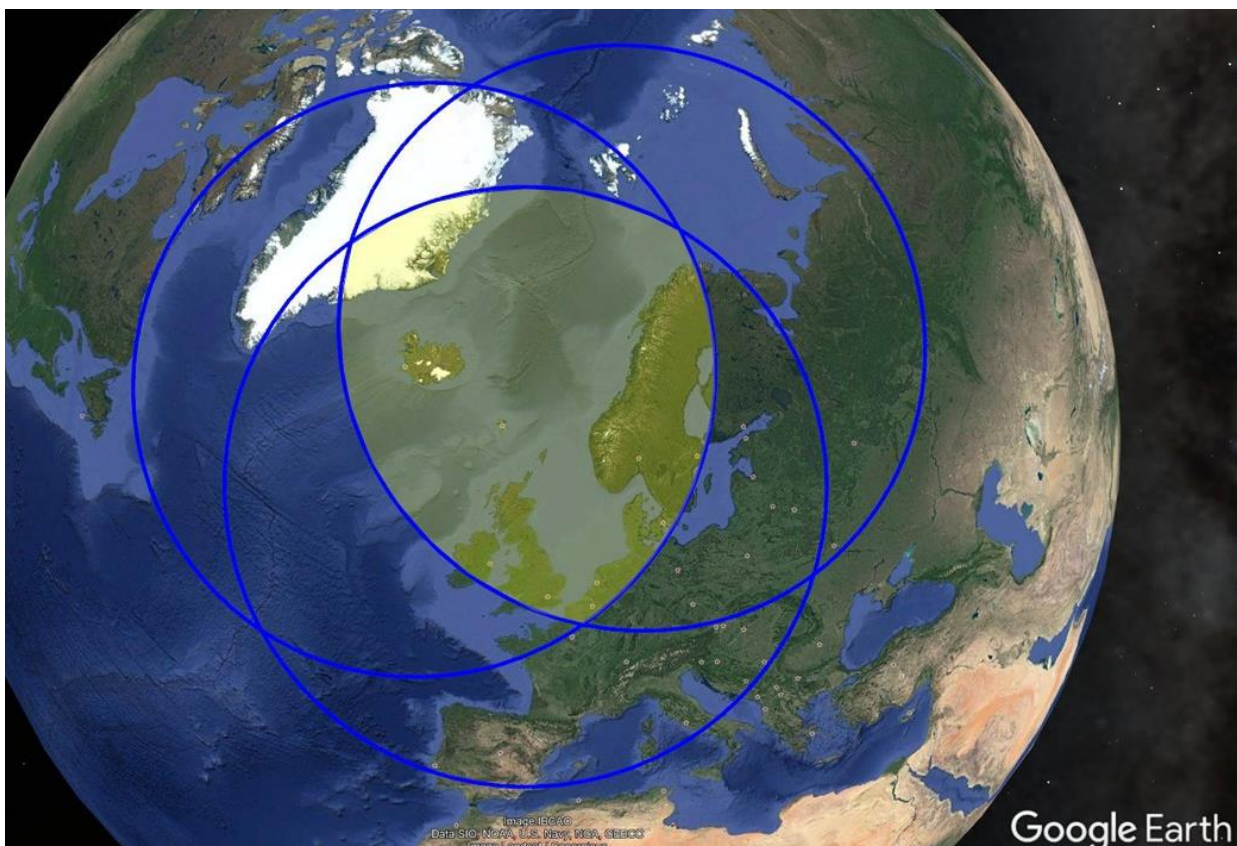
Mens den effektive rekkevidden av russiske luftvernssystemer er gjenstand for debatt, og vil være avhengig av en rekke, også graderte, faktorer illustrerer forskningen at utstrekningen av den russiske kontroll- og nektelsessonen mot en av bastionforsvarets primære trusler har begrensninger. Mens FOI har påpekt disse svakhetene i et Østersjøperspektiv i forskningsrapporten «Bursting the Bubble» (Dalsjö et al., 2019), spissformulerer Michael Kofman det som at «*there is no bubble to burst*» (Kofman, 2019).

Uten tilstrekkelig luftverndekning, eller luftkontroll, vil russiske fartøy som forsøker å oppnå nektelse i Norskehavet, eller gjennomføre anti-SLOC operasjoner sør for GIUK, være utsatt for betydelig risiko. Moderne kampfly som F-35, bestykket med land- og sjømålsmissiler som JSM, som i følge ugraderte kilder har en rekkevidde på over hundre nautiske mil, kan utgjøre en betydelig trussel for russiske overflatestyrker i områder der vestlige styrker har luftkontroll (Bruun-Hanssen, 2020; Efstad, 2020; Kongsberg, 2021). Brigadér Hans Ole Sandnes, sjef for Norsk luftoperasjonssenter (NAOC), påpeker i intervju at Norge, Danmark, Nederland og Storbritannia, som alle er land i umiddelbar nærhet av de transatlantiske SLOC-ene, går til anskaffelse av 5. generasjons kampfly i form av F-35. Disse vil, i følge Sandnes, sammen med amerikanske utplasserte kampfly, utgjøre en betydelig luftmaktfaktor i området rundt GIUK og SLOC-ene, og vil, gjennom oppnåelse av luftoverlegenhet, kunne gi arbeidsrom for både maritime patruljefly med antiubåtkapasitet og maritime overflatestyrker (Sandnes, 2020).

Nettopp vestlige maritime patruljefly ble under intervjuene trukket frem av samtlige som en primærtrussel mot russiske ubåter (Bruun-Hanssen, 2020; Efstad, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020). US Navy har nylig investert i hangarer for sine P-8 Poseidon patruljefly på den islandske basen

Keflavik (Beardsley, 2016), mens britene har stasjonert sine nye P-8 på Lossiemouth i Skottland (Royal Air Force, 2021). Med den norske anskaffelsen av P-8, stasjonert på Evenes, kombinert med tilsvarende fra amerikansk og britisk side, vil Norskehavet kunne dekkes av maritime patruljefly fra 3 sider (se figur 15).

Uten russisk luftoverlegenhet i Norskehavet vil russiske maritime patruljefly ikke kunne utgjøre den samme trusselen mot allierte ubåter, som vil kunne være både numerisk og teknologisk overlegen den russiske ubåtflåten i krig, som allerede dekket i kapittel 4.4.1.

Figur 15: Prinsippskisse av effektiv kamprekkevidde (blå sirkler) for P-8 maritime patruljefly basert på flybasene på Evenes, Keflavik og Lossiemouth. Det er tatt utgangspunkt i en kampradius på 2200 km, som tilsvarer ugraderte generiske tall for P-8. Kampradius er i dette tilfellet definert som radiusen de kan fly, operere i 4 timer, for så å returnere til utgangspunktet. Skravert (gult) område er der rekkevidden overlapper for alle 3 baseområdene. Kart: Google Earth.

Som demonstrert i Syria i 2015 og 2017 (se kapittel 3.3) behøver imidlertid ikke russiske ubåter å operere langt sør i Norskehavet for å utgjøre en trussel mot sentrale norske og europeiske mål. *Kalibr*-missilet som er installert på russiske angrepsubåter har en rekkevidde på inntil 2500

---

kilometer⁸⁰ og vil derfor kunne true store deler av Norge allerede før de har forlatt Kolahalvøya (Askvik, 2015, s. 43, figur 3; Efjestad, 2020; Ulriksen, 2015, s. 2). Slike våpen vil kunne benyttes til å angripe både vestlige overflatefartøy på sjøen, og statiske mål på land (Westerlund et al., 2019, s. 36-37).

Mens en ubåt vil kunne gjennomføre hele målkjeden selvstendig innenfor rekkevidde av egne sensorer, vil de i likhet med luftvernssystemene være avhengig av eksterne sensorer som kan detektere, følge og gi oppdaterte måldata for bevegelige mål ut over egen deteksjonsrekkevidde (Dalsjö et al., 2019, s. 40, 93). Selv om Russland skulle utviklet en slik evne, ville bruken av eleverte plattformer medføre svært høy risiko i områder uten luftherredømme. Det kan derfor stilles spørsmål ved den russiske evnen til å engasjere bevegelige mål på lang avstand (Dalsjö et al., 2019, s. 43-44; Kofman, 2019).

Mot statiske landmål behøver missilet imidlertid kun et sett med koordinater, som ikke behøver å oppdateres underveis (Dalsjö et al., 2019, s. 92). For slike mål vil de 4 første elementene av målkjeden (*Find, Fix, Track, Target*) kunne utføres allerede før ubåten legger fra kai. Imidlertid vil en fullbyrding av målkjeden på lang avstand på ny kreve sensorer med betydelig rekkevidde: Inntil man kan utføre en vurdering av målet etter angrepet (*Assess*), vil man ikke vite om angrepet var effektivt, hvilke deler av målet som ble truffet og således om man må sende en ny salve, eller om man kan gå til neste mål på listen (U.S. Air Force, 2019, s. 47).

Dersom man ikke kan slutføre målkjeden vil et angrep med langtrekkende presisjonsvåpen kunne ha begrenset militær effekt. Dette vil imidlertid ikke si at et slikt angrep ikke vil kunne utgjøre en betydelig utfordring for norske og vestlige styrker, spesielt for plattformer og enheter som er avhengig av faste, stasjonære installasjoner. Dette gjelder spesielt luftplattformer, som er avhengig av kontinuerlig operative rullebaner, taxebaner og hangarer, spesielt dersom disse elementene ikke har luftvern for beskyttelse mot slike missiler (Dragsnes, 2018, s. 6-7). Angrep på havner og mottaksområder for allierte kan også kompensere for manglende evne til å angripe sjøtransportledene direkte og fungere som en form for fremskutt anti-SLOC operasjon (Tamnes, 2020).

Imidlertid kan man ikke utelukke at utfordringene med å slutføre målkjeden medfører at trusselen om bruk av slike våpen kan ha større psykologisk og politisk avskrekkende effekt enn den militære effekten av å faktisk benytte våpnene. Tidligere forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen påpeker i sitt intervju at de russiske angrepene mot Syria «ikke [var] noe effektivt angrep – det var en

---

⁸⁰ Estimerer av rekkevidden på Kalibr-missilet varierer mellom 300 og 2500km. Tallet i teksten må derfor anses som et «worst case»-scenario (Askvik, 2015, s. 41)

---

demonstrasjon av hva Russland evner å gjøre. En melding til alle i vesten: Denne typen trusler er reelle – de er gjennomførbare.» (Bruun-Hanssen, 2020). Som Thomas Schelling skrev i «Arms and Influence», under kapittelet “The Diplomacy of Violence”: *“The bomb that hit Hiroshima was a threat aimed at all of Japan. The political target of the bomb was not the dead of Hiroshima or the factories they worked in, but the survivors in Tokyo”* (Schelling, 1966/2008, s. 17). På samme måte kan et angrep mot Ørland eller Ramsund, selv uten evne til å vurdere hvor mye av infrastrukturen som er skadd, eller om det er behov for et nytt angrep, være et kraftig signal til beslutningstakere i Oslo, London eller Brussel.

Gjennomføringen av et slikt angrep er imidlertid ikke risikofritt. En utskytning av et missil fra en ubåt vil gi en kraftig akustisk signatur i vannet, samtidig som sensorer kan oppdage varmen fra missilets rakettmotor, missilets radarsignatur, og eksos- og dampskyen bak missilet (Stefanick, 1987, s. 22). En utskytning innenfor et område som er dekket av vestlige ubåter og/eller maritime patruljefly (se figur 15) vil derfor medføre høy risiko for oppdagelse og motangrep. Det kan derfor stilles spørsmål ved nytteverdien i å operere ubåter med langtrekkende presisjonsvåpen utenfor bastionforsvarets kontrollsoner, der sannsynligheten for beskyttelse vil være større.

Oppsummert virker Nordflåten i krig å ha en begrenset evne til å opprette en nektelsessone i Norskehavet uten å ta betydelig risiko for de enheter som stasjoneres der. Også evnen til å opprette en indre kontrollsoner virker å ha store begrensninger, gitt utfordringene med å treffe bevegelige mål på stor avstand. Russlands langtrekkende presisjonsvåpen utgjør en betydelig trussel, men nåværende vurderinger tilsier at denne trusselen primært vil være knyttet til angrep mot statiske mål, og ikke bevegelige militære styrker. Dette, kombinert med utfordringene ved å slutføre målkjeden, og gjøre en vurdering for behovet av et nytt angrep, tilsier at primæreffekten virker å være politisk avskrekking, mer enn militærtaktisk måloppnåelse.

4.5 Bastionforsvaret i en bilateral krise

4.5.1 Strategisk effektivitet i krise

Gitt Russlands teknologiske og økonomiske underlegenhet sammenlignet med NATO-landene, herunder spesielt USA, anses en åpen konflikt mellom NATO og Russland lite sannsynlig. Flere forskere og offiserer har derfor pekt på at en bilateral konflikt mellom Norge og Russland, som blir

---

«for liten for NATO, men for stor for Norge», utgjør den største trusselen for norske sikkerhetspolitiske interesser⁸¹.

Med bakgrunn i Russlands strategiske målsettinger (se kapittel 4.2) må det tas utgangspunkt i at Russland i et slikt scenario vil søke å unngå å havne i en situasjon der deres strategiske ressurser risikerer å bli truet. Siden Norge alene har begrenset evne til å true disse ressursene, er det rimelig å anta at Russland vil søke å unngå å eskalere situasjonen, nettopp for å holde konflikten bilateral. Bruk av ikke-militære og hybride virkemidler som ikke kan spores direkte tilbake til Russland⁸² anses som et relevant virkemiddel for Russland i en slik krisesituasjon (Efstad & Tamnes, 2019, s. 18).

Dersom det skulle oppstå en bilateral krise mellom Norge og Russland kan det imidlertid vanskelig ses, på bakgrunn av Russlands strategiske målsettinger, at bastionforsvaret vil spille en sentral rolle, av flere årsaker.

Tidligere forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen anser det urealistisk at Norge overhodet vil havne i en bilateral konflikt med Russland der det brukes militær makt, nettopp fordi «*et angrep på Norge er et angrep på NATO, som er et angrep på USA*», og har «*ingen tro på*» en konflikt som er for liten for NATO og for stor for Norge (Bruun-Hanssen, 2020). Han påpeker at Russland i en slik situasjon på forhånd måtte ha vært sikre på både at NATO-traktaten ikke vil bli respektert og at garantiene vi har fra USA ikke vil bli fulgt opp av USA. Han påpeker videre at hele Norges strategiske forsvarsarbeid bygger på å unngå at en konfliktsituasjon med Russland kan bilateraliseres (Bruun-Hanssen, 2020).

Gitt Russlands strategiske målsetting om å opprettholde regimets overlevelse fremstår det også kontraproduktivt å risikere en direkte konflikt mellom NATO og Russland på bakgrunn av en bilateral konflikt med Norge. Dette vil bryte med mønsteret president Putin har demonstrert så langt, der han nøye har unngått risikoen for en direkte konfrontasjon med NATO (Beehner & Collins, 2020, s. 8).

Lionel Beehner og Liam Collins ved Modern War Institute setter Putins omfavning av hybride virkemidler i sammenheng med denne aktsomheten, og finner at «*... Putin harasses and provocatively challenges countries he perceives as enemies of Moscow. Yet he is cautious, always stepping back from the brink before hostilities escalate.* » (Beehner & Collins, 2020, s. 21).

I en konflikt med Norge der Russland ønsker å holde konflikten bilateral, er det naturlig å anta at Russland i minst mulig grad ønsker å påvirke andre nasjoners sjø- og lufttrafikk. Ved en full aktivering av bastionforsvaret langs norsk territorium er det imidlertid stor sannsynlighet for at kommersiell trafikk vil bli påvirket (Bruun-Hanssen, 2020; Tamnes, 2020). Selv om Norskehavet foreløpig primært trafikkeres av norsk skipstrafikk (Bruun-Hanssen, 2020), vil opprettelsen av militære forbudsområder

---

⁸¹ se f. eks. Heier (2018, s. 119) Stoa (2021) og Friis (2016)

⁸² Såkalt «ikke-attribuerbare» virkemidler

---

i internasjonalt farvann kunne oppfattes provoserende (Efjestad, 2020). Ved å aktivere et fremskutt bastionforsvar, og spesielt en nektelsessone langs norsk territorium eller i Norskehavet, vil Russland ikke bare risikere en militær eskalering, men også økonomiske sanksjoner som vil kunne ramme den kritiske olje- og gassseksperten til vesten (Efjestad, 2020).

I tillegg vil risikoen for militær eskalering være til stede. Selv under den historiske lave spenningen mellom NATO og Russland på 1990-tallet, ble det gjennomført kontinuerlige patruljer av amerikanske, britiske og franske ubåter i Barents- og Atlanterhavet (Åtland, 2007, s. 510-511, 522). I løpet av de første seks månedene av 2021 har det også blant annet vært tilstedeværelse av amerikanske ubåter (Forsvaret, 2021a), amerikanske bombefly (Forsvaret, 2021b), og franske maritime patruljefly (Forsvaret, 2021c) på norske baser. I en periode med relativt høyere spenning mellom Russland og et NATO-land som Norge, kan det derfor ikke utelukkes at allierte ressurser vil være til stede i en tidlig fase, og vil måtte være en faktor i russisk risikovurdering. En aggressiv fremtoning av Nordflåten vil således kunne øke risikoen for utilsiktet eskalering, eller involvering av en tredjepart.

4.5.2 Taktisk effektivitet i krise

Gitt at det strategiske målet for Russland i en bilateral krise vil være å unngå eskalering, og med utgangspunkt i at taktiske handlinger skal understøtte strategiske mål, vil den taktiske målsettingen til bastionforsvaret i en slik kontekst nødvendigvis måtte være svært annerledes enn i krig.

Selv om Sam J. Tangreidis fem definerende elementer ved A2/AD har noen svakheter (se kapittel 2.2), er det relevant å peke på konseptets defensive natur, og forventning om en militært overlegen motstander. Det er bred enighet om at Norge alene ikke vil være i stand til å utgjøre noen eksistensiell trussel for Russland (Bruun-Hanssen, 2020; Efjestad, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020). Behovet for å etablere en kontrollsoner i Barentshavet for å beskytte basekompleksene på Kola og Russlands strategiske ubåter i en ren bilateral krise mellom Norge og Russland synes derfor ikke å være til stede.

Mer sannsynlig fremstår det at Russlands overordnede taktiske mål og middel i en bilateral krise vil ligge nærmere det Alexander George kalte «Coercive Diplomacy», tilskrekkende⁸³ diplomati, som kombinerer trusler om maktbruk og, om nødvendig, begrenset og kontrollert bruk av makt.

---

⁸³ Tilskrekking» er i dette tilfellet evnen til å få en motpart til å utføre en handling hen ellers ikke ville gjort (engelsk: *Compellence/coercion*). Dette i motsetning til «avskrekking» som er evnen til å få en motpart til å avstå fra en handling han ellers ville gjort.

Målsettingen er å få en motstander til å gjøre innrømmelser, eller forhandle frem et gunstig kompromiss, samtidig som man unngår unødvendig militær eskalasjon (Levy, 2008, s. 539). Robert J. Art fremhever militærmaktens evne til å true frem innrømmelser uten nødvendigvis å forårsake fysisk skade som en av militærmaktens fire hovedfunksjoner⁸⁴ (Art, 2015, s. 166). Å benytte Nordflåtens ressurser til å true Norge i en slik situasjon kan derfor isolert sett fremstå som taktisk klokt, men vil, som nevnt i forrige kapittel, kunne kompromittere Russlands strategiske målsettinger. Dersom målet er å gjennomføre påvirkningsoperasjoner uten at disse skal kunne attribueres til Russland, vil enhver aggressiv handling fra Russlands konvensjonelle styrker, som Nordflåten, kunne settes i sammenheng med påvirkningsoperasjonene og medføre risiko for attribusjon. Å aktivere bastionforsvaret vil i tillegg, som vist, kunne medføre internasjonal interesse og øke risikoen for en eskalering. Det er derfor vanskelig å se noen umiddelbar gevinst med å øke aktivitetsnivået til Nordflåten, eller å aktivere et bastionforsvar i en slik kontekst. Mer logisk fremstår det å redusere aktivitetsnivået, nettopp for å redusere sannsynligheten for attribusjon og risikoen for eskalering gjennom å involvere eller påvirke en tredjepart.

Risikoen for å eskalere krisen og derved havne i en konflikt som kan true Russlands strategiske ressurser og målsettinger vil derfor måtte veies opp mot den mulige gevinsten av å bruke militære midler i en tilskrekkende rolle. En bilateral krise vil således kunne sette russiske beslutningstakere i et dilemma, der ønsket om implisitte trusler og signalisering tilsier at bastionforsvaret bør ha en aggressiv fremtoning, samtidig som en slik fremtoning vil kunne medføre eskalering og involvering av NATO.

4.6 Bastionforsvaret i fredstid

4.6.1 Strategisk effektivitet i fredstid

Tar man utgangspunkt i CSBAs utvidede definisjon av Anti-Access/nektelse (se kapittel 2.2), kan man argumentere for at fredstidsbruken av bastionforsvaret er en reell og pågående nektelsesoperasjon, som har som mål å redusere risikoen for amerikansk og alliert tilstedeværelse i Nordområdene. Dette oppnås ikke ved bruk av skarpe våpen eller fiendtlige handlinger, men ved å skape et inntrykk av et velfungerende konsept som vil medføre høy risiko for tap dersom man skulle entre

---

⁸⁴ Arts «four functions of force» er: Forsvar, Avskrekking, Tilskrekking og «Swaggering» (demonstrasjon av militærmakt for nasjonalromantiske eller, for landets ledere, personlige årsaker) (Art, 2015, s. 164-169).

---

operasjonsområdet i et krise- eller krigsscenario. Som Keir Giles og Mathieu Boulegue fra Chatham House i London formulerte det: “[But] Russian A2/AD systems will not prevent NATO forces from getting to frontline states. They could, however, prevent NATO from trying at all.” (Giles & Boulegue, 2019)

Evnen til å hindre en motstander i å forsøke i det hele tatt, havner inn under to av de fire kjernefunksjonene til militærmakten som beskrevet av Robert J. Art: «*Defense*» - forsvar, presenterer for motstanderen en militærmakt som ikke kan overvinnes, mens «*Deterrence*» - avskrekking, er hos Art løftet om et gjengjeldelsesangrep mot en motstanders befolkning eller territorium (Art, 2015, s. 165-166). Russlands evne til å gjengjelde et angrep, andreslagsevnen, går i kjernen av bastionforsvarskonseptet, som dekket i kapittel 3, mens dets evne til å presentere en militærmakt som ikke kan overvinnes er behandlet i kapittel 4.4. Arts tredje kjernefunksjon, «*Compellence*» er dekket i forrige kapittel om en bilateral krise, mens Arts beskrivelse av den siste funksjonen, «*Swaggering*» er relevant i en fredstidsdiskusjon. I følge Art kommer «*Swaggering*»; bruken av militærmakt for nasjonalromantiske eller personlige målsettinger; til uttrykk gjennom å demonstrere militærmakt på øvelser eller militærparader, samt å kjøpe eller bygge prestisjefylte militære enheter. Viktig i denne sammenhengen er at slik bruk avgrenser seg til fredstidsbruk, og vil nesten aldri involvere fysisk utøvelse av makt (Art, 2015, s. 168, 171). Målsettingen for en slik bruk av militærmakt er, i følge Art, å bli tatt alvorlig i internasjonale fora, samt øke nasjonens status, respekt, og prestisje (Art, 2015, s. 168-169). Sammenligner man dette med Russlands strategiske målsettinger (kapittel 4.2), fremstår slik bruk av militær makt å kunne bidra til effektiv måloppnåelse. Utnyttelsen av Nordflåten for å skape et narrativ om Russland som en stormakt og en betydningsfull aktør i Nordområdene har, som tidligere beskrevet, røtter tilbake til Gorshkov (se kapittel 3.1.5). Overbevisningen om at demonstrasjon og persepsjon av militær makt kan være like betydningsfull som faktisk maktbruk, står, i følge Katarzyna Zysk, fortsatt sterkt blant russiske ledere og deres forståelse av marinens rolle i dag (Zysk, 2012, s. 126). Liv Karin Parnemo skriver at Putins popularitet avhenger av en allmenn oppfatning av at han urokkelig vil forsvare Russlands interesser, spesielt med henseende til USA. Narrativet om at Russland utgjør en mektig aktør på sjøen muliggjør denne oppfatningen, og er, i følge Parnemo, ment like mye for det russiske publikum som det internasjonale (Parnemo, 2019, s. 51-52).

En slik «*swaggering*» bruk av militærmakt, der man kan demonstrere makt uten å måtte forholde seg til en aktiv motstander, kan i seg selv også bidra til avskrekking dersom en potensiell motstander ukritisk aksepterer budskapet som ønskes fremmet (Art, 2015, s. 169). Ved å skape tvil, i fredstid, om

---

Russlands militære beskaffenhet og NATOs evne til å overvinne den kan dette få konsekvenser for den politiske risikoviljen i tilfelle konflikt (Dalsjö et al., 2019, s. 20; Giles & Boulegue, 2019, s. 25). Dette prinsippet er blant de eldste i militær tankegang, gjengitt i Sun Tzus kanskje mest kjente grunnsetning: «*For to win one hundred victories in one hundred battles is not the acme of skill. To subdue the enemy without fighting is the acme of skill.*» (Sun Tzu, 1963/1971, s. 77).

Imidlertid kan det stilles spørsmål ved hvor effektiv den russiske handlemåten har vært i et avskrekkingøyemed. Invasjonen av Ukraina, utviklingen av langtrekkende presisjonsvåpen og gjennomføringen av store maritime øvelser har sammenfalt med en økt, ikke redusert, alliert tilstedeværelse i Nordområdene (Efjestad, 2020; Sandnes, 2020). Både USA, Storbritannia, Frankrike og Tyskland har nå prioritert å bygge opp en anti-ubåtkapasitet, og NATO opprettet i årsskiftet 2017-2018 et fellesoperativt hovedkvarter i Norfolk, Virginia, tett integrert med den amerikanske 2nd Fleet, med et særlig ansvar for Nord-Atlanteren (Bruun-Hanssen, 2020; NATO, 2021a). Selv om russisk handlemåte ikke virker å ha hatt en avskrekkende effekt, kan den allikevel ha bidratt til å oppnå andre russiske strategiske målsettinger, noe som vil drøftes i kapittel 4.7.3.

4.6.2 Taktisk effektivitet i fredstid

I fredstid, dersom man tar utgangspunkt i et ønske om å demonstrere militærmakt, og øke russisk prestisje både for et nasjonalt og internasjonalt publikum, vil Nordflåtens enheter kunne spille en betydelig rolle, ved tilstedeværelse, deployeringer og gjennomføring av øvelser. Slik aktivitet har økt i hyppighet de seneste årene (Etterretningstjenesten, 2019, s. 25; Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32).

Av spesiell interesse er øvelse Ocean Shield 2019, som virket å øve på og demonstrere vilje og evne til å deployere store fartøystyrker inn i Norskehavet i en konflikt for å vanskeliggjøre amerikanske forsterkninger (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 32). Daværende forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen uttalte på tidspunktet at øvelsen hadde som hensikt «*...å deployere svært kapable fartøyer, undervannsbåter og fly i den hensikt å hindre Nato å operere inne i disse områdene. Ethvert forsøk på å forsterke Norge fra alliert hold blir særdeles vanskelig.*» (Bruun-Hanssen i Vissgren & Strand, 2019).

Sett over tid kan et øvingsmønster, i følge Katarzyna Zysk, gi verdifull informasjon om hvilke muligheter det russiske militær-politiske lederskapet har tilgjengelig, og vurderer, i tillegg til den reelle eller sannsynlige evnen de militære styrkene har til å utføre visse operasjoner (Zysk, 2020, s. 3). Peter M. Swartz og Michael Connell ved CNA advarer imidlertid mot å legge for stor vekt på observert øvingsvirksomhet: Mens slike øvelser kan fortelle noe om hva de operative militære

---

styrker ønsker og anser verdifullt å øve på, sier de ikke nødvendigvis noe om de strategiske og operasjonelle vurderingene en motstanders politiske og byråkratiske lederskap ville gjøre i en reell krigssituasjon (Swartz & Connell, 2013, s. 47). I tillegg påpeker de at øvelser ofte er basert på gjeldende doktriner, og ikke eksperimentering med nye konsepter og idéer. Observasjon av øvingsaktivitet er derfor av begrenset nytteverdi for å forutse hvordan en motstanders strategiske eller operasjonelle vurderinger vil utvikle seg (Swartz & Connell, 2013, s. 46)

Erfaringen fra øvelsene OKEAN 1970 og 1975 viser muligheten for å feiltolke russisk intensjon til å passe inn i et allerede etablert etterretningsnarrativ (se kapittel 3.1). Bruun-Hanssen påpeker i intervju at anledningen for å øve i Norskehavet var «*glimrende*», siden store deler av Nordflåtens styrker hadde vært i Østersjøen i forbindelse med Marinens Dag i slutten av juli (Bruun-Hanssen, 2020). Det kan derfor ikke utelukkes at valget av Norskehavet som øvingsarena ikke var av utelukkende militæroperative hensyn, men også fordi det var kosteffektivt. Brigadér Hans Ole Sandnes påpeker i intervju også at luftaktiviteten under øvelse Ocean Shield var beskjedent sammenholdt med sjøaktiviteten (Sandnes, 2020). Ut fra risikoen de russiske sjøstyrkene ville løpt ved å operere i Norskehavet uten tilstrekkelig luftkontroll, som diskutert i kapittel 4.4, indikerer dette enten en betydelig risikoaksept på russisk side, eller at øvelsen ikke reflekterte et reelt handlingsmønster i en situasjon der styrkene kunne risikert å bli angrepet. Gitt den lave risikoaksepten demonstrert av den russiske ledelsen i møte med NATO så langt (se kapittel 4.5.1), fremstår det plausibelt at øvelsen i større grad var en utslag av politisk signalisering mer enn en demonstrasjon av reelle intensjoner i krig, noe som også ble trukket frem som en mulighet i samtlige intervju gjennomført i forbindelse med denne studien (Bruun-Hanssen, 2020; Efstestad, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020), og også påpekt av Bruun-Hanssen i 2019: «*Min vurdering er at denne øvelsen først og fremst er en signalisering til USA og Nato. Dette er et bilde på stormaktsrivalisering vi har sett tidligere.*» (Bruun-Hanssen i Vissgren & Strand, 2019)

Øvelsen viser allikevel Nordflåtens evne til å fremme narrativet om russisk kapasitet til maktprojeksjon, narrativet om evnen til å vanskeliggjøre NATO-operasjoner, og evnen til å sette agendaen i vestlige medier. Nordflåten viser med andre ord fremdeles evnen til å spille en avskrekkende, psykologisk og politisk-strategisk rolle i fredstid, helt i Gorshkovs ånd.

4.7 Konsekvenser for norsk handlingsrom

Som en del av NATO-alliansen vil alliansepolitikk og –dynamikk være gjeldende for Norge i både fred, krise og krig. Som nevnt i kapittelet om sikkerhetspolitiske allianser (kapittel 2.1.1), vil balansen mellom «abandonment» og «entrapment» være en sentral del av denne dynamikken. Frykten for å havne i en konflikt som er «for stor for Norge, men for liten for NATO» (se kapittel 4.5) kan anses som et uttrykk for en slik «abandonment»-frykt.

Hvordan man veier opp risikoen for «abandonment» og «entrapment» er i følge Glenn Snyder avhengig av den relative avhengigheten mellom alliansepartnere; jo mer avhengig en alliansepartner er av alliansen, jo mer vil kostnaden og risikoen for «abandonment» overstyre kostnaden og risikoen for «entrapment» (Snyder, 1984, s. 471-472). Imidlertid skiller Snyder mellom «direkte» og «indirekte» avhengighet, der direkte avhengighet er et uttrykk for et behov for alliansens assistanse i tilfelle krig, mens indirekte avhengighet er et uttrykk for en strategisk interesse for å hindre en motstander å utnytte en alliertes ressurser (Snyder, 1984, s. 472). Denne dynamikken vil, som analysen vil vise, kunne ha betydning for norsk handlefrihet, i hele konfliktspekteret.

4.7.1 I krig

Det er lite sannsynlig at en krig vil bryte ut i Nordområdene. En RAND-rapport fra 2020 finner at det er få interne drivere for potensiell konflikt i våre områder, og en risiko for at en regional krise eskalerer til en konflikt i større skala er også lav (Black et al., 2020, s. 7). Større sannsynlighet er det for at en konflikt mellom Russland og NATO et annet sted vil få påvirkning i våre områder, såkalt «horisontal eskalering» (Black et al., 2020, s. 7-8; Tamnes, 2020; Ulriksen, 2015, s. 1).

Dersom Russland i en slik situasjon skulle velge å aktivere bastionforsvaret i tråd med konseptet som presentert i offentlige dokumenter og offentlig media, med en fremdeployering av overflate- og undervannsstyrker til Norskehavet for å forsøke å skape nektelse, vil påvirkningen på norsk handlingsrom sannsynligvis bli total (Bruun-Hanssen, 2020), men kortvarig. Svakheterne som påpekt i kapittel 4.4, med begrenset evne til luftkontroll, og liten sannsynlighet for en evne til å kunne påvirke forsyningslinjene fra USA, vil sannsynligvis medføre betydelige tap og kort utholdenhet i en situasjon der NATO og USA allerede er mobilisert.

I et slikt scenario vil Norge være avhengig av alliert støtte. Mens Norge har gått til anskaffelse av militære plattformer som vil kunne være i stand til å true enkeltelementer av det russiske bastionforsvaret, vil svakheterne med konseptet som påpekt i kapittel 4.4 ikke kunne utnyttes av Norge alene (Bruun-Hanssen, 2020; Efjestad, 2020; Sandnes, 2020; Tamnes, 2020). Det Norge

---

dermed har, er det Snyder kaller en *direkte avhengighet* av NATO-alliansen, med USA som den fremste allierte.

Imidlertid er sannsynligheten for at Norge vil bli overlatt til seg selv i et slikt scenario svært lavt, grunnet den *indirekte avhengigheten* som fortøner seg med motsatt fortegn. Glenn Snyder bruker selv eksempelet med Storbritannia under den andre verdenskrig for å forklare forskjellen mellom direkte og indirekte avhengighet: Grunnet den engelske kanal var Storbritannia i liten grad direkte avhengig av sine europeiske allierte for å forsvare seg, men var indirekte avhengig av dem, siden kanalen ville mistet sin beskyttelsesevne dersom Tyskland dominerte hele kontinentet (Snyder, 1984, s. 472). Storbritannia hadde således en strategisk interesse for å hindre motstanderen å utnytte sine alliertes landressurser. Den samme dynamikken kan sies å eksistere mellom Norge og USA i dag.

Allerede i 1988 skrev Michael A. Palmer at den nordvestlige og nordlige kysten av Norge med sine fjorder var ekstremt attraktive lokasjoner for ubåtbaser, og dersom Sovjet skulle okkupere disse områdene ville de kunne være så godt som immune mot flyangrep (Palmer, 1988, s. 86). Dersom Russland i tillegg skulle få tilgang til norske flyplasser ville utfordringene med luftdekning i Norskehavet (se figur 10 og 13) kunne kompenseres, som demonstrert av den tyske okkupasjonen av norske flybaser under 2. verdenskrig (Kiszely, 2017, s. 225-227). Dersom Norskehavet blir et trygt operasjonsområde for russiske styrker, der russiske ubåter fritt kan operere med langtrekkende presisjonsvåpen, beskyttet av egne kampfly og anti-luft styrker fra land, vil dette vesentlig komplisere amerikanske og allierte militære operasjoner i Nord-Atlanteren og i Norskehavet (Regehr, 2021, s. 2). Svein Efstad vurderer det som «*uakseptabelt*» for NATO at Russland får operere fritt i nord med disse styrkene (Efstad, 2020). På samme måte som Storbritannia var indirekte avhengig av de øvrige europeiske allierte under den andre verdenskrig, kan man derfor også si at USA og NATO er indirekte avhengig av Norge for å unngå en betydelig reduksjon av egen handlefrihet i Europa og Nord-Atlanteren.

Det kan i tillegg stilles spørsmål ved om Russland har evne eller interesse av å åpne en ny front i nord, i tilfelle konflikt med NATO et annet sted. Det er utfordrende å finne empiriske eksempler på at åpningen av en ny front har ført til økt sikkerhet i området der den nye fronten blir åpnet. I tillegg finner en forskningsrapport fra FOI at Russland i liten grad har evne, i inneværende tiår, til å føre en krig på to fronter (Westerlund et al., 2019, s. 74). Fredsforsker Ernie Regehr ved The Simons Foundation konkluderer på bakgrunn av dette at i en konflikt ville den eneste parten som hadde hatt interesse av å åpne en ny front i nord være NATO, for å forstyrre Russlands økonomiske og ressursmessige interesser i Arktis, angripe Russlands militære kapasitet i nord, og hindre russiske styrker å forflytte seg til Nord-Atlanteren (Regehr, 2021, s. 2).

For Russland fremstår det mer rasjonelt å samle Nordflåtens ressurser i Barentshavet, i et rent defensivt mønster, for å beskytte Russlands viktigste strategiske avskrekkingmiddel og forhandlingskort etter krigen, etter Gorshkovs modell (se kapittel 3.1.5). Ved å forsøke å holde spenningen i nord så lav som mulig, og, om mulig, forsøke å deeskalere bilateralt med Norge for å hindre alliert bruk av norsk territorium, vil Russland kunne beskytte sitt strategiske forhandlingskort og sine økonomiske og militære ressurser i Arktis; nøkkelen til Russlands ambisjon om å bli oppfattet som en stormakt.

I et slikt scenario vil den største begrensningen på norsk strategisk handlefrihet derfor ikke utgjøres av bastionforsvaret per se, men av det faktum at alliansetilørigheten og –avhengigheten forplikter Norge til å bidra til NATOs gjenopprettelse av status quo.

4.7.2 I krise

Selv om bastionforsvaret, som vist i kapittel 4.5, sannsynligvis ikke vil spille en fremtredende rolle i en bilateral krise mellom Norge og Russland, vil den indirekte avhengigheten mellom NATO/USA og Norge sannsynligvis kunne medføre en betydelig interesse for krisen fra alliert side. Ethvert tegn på eskalering, eller tegn på russiske ambisjoner om å utvide sitt militære dekningsområde, vil sannsynligvis fortsatt bli vurdert som uakseptabelt for NATO og USA.

Mens bruk av hybride, cyber og/eller ikke-attribuerbare pressmidler vil kunne begrense norsk politisk handlingsrom i en bilateral krise (Efjestad, 2020; Tamnes, 2020), vil enhver bruk av militær makt kunne øke norsk handlingsrom (Bruun-Hanssen, 2020). NATO-traktaten åpner for konsultasjoner under artikkel 4 der den territorielle integriteten, politiske uavhengigheten eller sikkerheten til noen av medlemslandene er truet (Deni, 2017, s. 13-14), og vil være en av flere muligheter for Norge i tilfelle dialogen med Russland ikke fører frem eller ikke anses akseptabel for Norge. I en slik situasjon er dessuten sannsynligheten stor for at Norge vil ha utstrakt bilateral dialog med sentrale allierte, i første rekke med USA og Storbritannia, men også med Tyskland og Frankrike.

En aktivering av bastionforsvaret i internasjonalt farvann vil kunne trekke allierte inn i konflikten, mens å aktivere bastionforsvaret i norsk territorialfarvann vil kunne eskalere krisen og aktivere NATO-traktatens artikkel 5; plikten til å behandle et angrep på ett NATO-land som et angrep på alle (Deni, 2017, s. 13).

Sannsynligheten for at bastionforsvaret vil legge begrensninger på norsk handlingsrom under en bilateral krise anses derfor som lav.

4.7.3 I fredstid

En netto vurdering virker å tilsi at bruken av Nordflåten vil kunne oppnå Russlands strategiske målsettinger ved å unngå en åpen krise eller konflikt med Vesten, og heller bruke flåtestyrken til å så tvil og skape spenning mellom allierte i fredstid. Dette er helt i tråd med admiral Gorshkovs filosofi under den kalde krigen, der den sovjetiske marinens effektivitet før og etter en eventuell krig var det sentrale.

Etter annekteringen av Krim har Russland også vist vilje til å bruke Nordflåtens ressurser aktivt, blant annet ved gjennomføring av skyteøvelser rundt Nordkapp, ved jamming av sivil luftfart i Finnmark, og ved gjennomføring av en rekke store øvelser i norske nærområder (Bakke-Jensen, 2020; Heier, 2020). I perioden etter Ocean Shield 2019 har dette sammenfalt med økende alliert aktivitet i norske nærområder⁸⁵, noe som har medført en debatt om det Tormod Heier⁸⁶ anser avgjørende for norsk sikkerhet: Balansepunktet mellom å være «en god alliert» til USA, og «en god nabo» til Russland (Heier, 2019). Heier argumenterer for at norsk sikkerhet forutsetter lavspenning i nord, og at en strategi som tilrettelegger for mer avskrekking med alliert involvering svekker handlingsrommet Norge behøver for å trygge sitt strategiske nærområde (Heier, 2020). Andre forsvarsekspertene, som Ida Maria Oma, har imøtegått Heiers argumenter ved å påpeke at tyngdepunktet i den norske balanseringen mellom «god alliert» og «god nabo» alltid har blitt tilpasset skiftende strategiske omgivelser, og er et middel, ikke et mål, i norsk sikkerhetspolitikk (Oma, 2021).

Det fremstår sannsynlig at den russiske bruken av Nordflåten, og den påfølgende allierte responsen, påvirker norsk handlingsrom i fredstid. Glenn Snyder påpeker imidlertid at en reduksjon i handlingsrom er en del av kostanden for enhver allianse (Snyder, 1984, s. 462), og det kan derfor fremmes et argument for at denne reduksjonen i handlingsrom er prisen man må betale for de sikkerhetsgarantier som følger av vår alliansetilhørighet.

For Russlands del viser debatten at det ikke vil være nødvendig å forholde seg til en aktiv motstander for å oppnå viktige strategiske målsettinger. Russland preger ordskiftet rundt Forsvaret i Norge, har medført opprettelsen av et nytt NATO-hovedkvarter (se kapittel 4.4), forårsaker debatt, og danner bakgrunn for akademiske artikler og forskningsprosjekter; inkludert denne studien. Tar man utgangspunkt i at Russlands strategiske målsetting er å anses som en relevant aktør i sin interessesfære, så har Russland lykket med det.

---

⁸⁵ Se blant annet kapittel 4.6.1, Heier (2020) og Bakke-Jensen (2020). Denne korrelasjonen impliserer ikke nødvendigvis en kausal sammenheng.

⁸⁶ Oberstløytnant og professor ved Forsvarets Høgskole.

Den interne, og offentlige, uenigheten mellom forsvarsdebattanter i Norge kan også tolkes som en seier for Russland, i den grad uenigheten kan forstås som splid internt i NATO-land og mellom NATO-medlemmer. Dette virker å være en sentral del av Putins ambisjoner (Etterretningstjenesten, 2019, s. 33).

Imidlertid er åpen og selvkritisk debatt ønsket velkommen av forsvarssjef Eirik Kristoffersen (Kristoffersen, 2020), og er, i følge Harald Høiback, et kjennetegn ved det norske ordskiftet om Forsvaret (Høiback, 2020). Utfordret på hvilke fordeler Norge kan ha i et møte med bastionforsvaret trekker Brigadér Hans Ole Sandnes frem det samme:

«Forsvaret skal være åpen om hvem vi er [...]. Det er verdibasert. Vi ser hva som er godt, vi har muligheten til å samles om verdier, og gjør det. Og det er en utrolig bra base for tillit [...]. Der har vi en super styrke. Vi i Forsvaret har stor nytte av å forbli åpent og transparent». (Sandnes, 2020)

---

5 Oppsummering og konklusjon

«Homespun wisdom long has held that it's not what you don't know that gets you into trouble; it's what you're surest of. [...]intelligence professionals and their consumers should be most skeptical of the conclusions about adversaries that the [intelligence community] holds with the highest confidence and for the longest time.» (Dismukes, 2020, s. 46)

Bastionforsvarets effektivitet, som målt gjennom begrensingene det legger på norsk og alliert handlefrihet, virker å være størst i fredstid eller i en eksistensiell krig. Gjennom å projisere makt i fredstid, og gjennom en defensiv forsinkelsesstrategi i krig, virker bastionforsvaret å kunne fylle en viktig strategisk rolle for Russland. Ut fra strategiske målsettinger, konstruksjonsstrategi, samt økonomiske og geopolitiske forutsetninger, virker imidlertid forestillingen om bastionforsvaret som presentert gjennom norsk media og styrende dokumenter å bygge på en overvurdering av russisk militær evne.

Nordflåtens mangel på større overflatefartøy vil begrense Russlands muligheter for å opprette en nektelsessone utenfor Barentshavet. Usikkerheten rundt Admiral Kuznetsov ;Russlands eneste hangarskip; gjør at det også må stilles spørsmål ved Russlands evne til å oppnå herredømme i luften, utenfor rekkevidden av deres landbaserte luftvernsystemer. Selv innenfor Russlands nærområder virker deres evne til å opprette en indre kontrollsoner begrenset i møte med en moderne og numerisk større militær styrke.

Mens reduksjonen i forsvarsbudsjetter og antall fartøy har rammet både NATO og Russland siden avslutningen av den kalde krigen har den relative balansen endret seg i Russlands disfavør. Spesielt gjelder dette økonomisk, men reduksjonen i antall fartøy etter den kalde krigen rammet også Russland i større grad enn USA. En totalvurdering av utviklingen siden den kalde krigen, både når det gjelder tilgjengelige fartøy, økonomi og utvikling av Nordflåten, skulle derfor tilsi at Nordflåtens ambisjonsnivå nødvendigvis må ligge lavere enn under den kalde krigen. Som vist i kapittel tre var ambisjonsnivået under den kalde krigen defensivt innrettet, og innsatsen i hovedsak rettet mot å beskytte egne strategiske ubåter, på bekostning av fremskutte anti-SLOC operasjoner. Mens enkeltelementer av Russlands anskaffelser og teknologit utvikling siden 2014-2015 utvilsomt kan benyttes til offensiv krigføring, herunder spesielt deres langtrekkende og hurtiggående presisjonsvåpen, er det lite som indikerer at Russlands primære målsetting i nord har gjennomgått et paradigmeskift. Beskyttelse av egne strategiske baser og kapasiteter fremstår fortsatt som Russlands

---

primære mål, støttet av at både luftvernutviklingen og etableringen av flybaser på Franz Josefs land og Novaja Zemlya har bidratt til økt defensiv kampkraft i Barentshavet og rundt Kolahalvøya. En ambisjon om å opprette et troverdig nektelsesområde i Norskehavet, samt fremskutte, offensive operasjoner for å angripe vestlige SLOC-er og datakabler, slik bastionforsvaret i noen tilfeller har blitt fremstilt, fremstår som en urealistisk ambisjonsøking.

Dersom Russlands målsetting i en krigssituasjon ikke innebærer å angripe forsyningslinjene mellom USA og Europa, virker risiko/belønningsforholdet ved å opprette en nektelsessone i Norskehavet å være ugunstig for Russland. En slik nektelsessone må enten ivaretas av ubåter alene, eller gjennom en utseiling av russiske maritime overflatestyrker som eskorte for ubåtene. Den første handlemåten vil medføre svært høy risiko for russiske ubåter, i et område der de ikke kan påregne å ha luftkontroll. Den andre handlemåten vil medføre lange forsyningslinjer, en risiko for tap av overflatestyrker, og en forminskert evne til å kunne beskytte egne strategiske ubåter, avhengig av operasjonsområde, uten at dette vil hindre forsyningslinjene mellom Europa og USA. Uavhengig av handlemåte vil en storkonflikt med vesten medføre et dilemma for russiske beslutningstakere, der risikoen for tap av kjerneelementer i deres stormaktsstatus og viktige forhandlingskort etter en konflikt vil kunne være til hinder for ønsket om å utgjøre en reell trussel for vestlige styrker.

Russisk strategisk suksess virker derfor å være avhengig av å unngå en væpnet konflikt med vesten. I en situasjon der Russland allikevel havner i konflikt med NATO eller USA et annet sted enn Norge, fremstår den minst risikable handlemåten å være å søke en deeskalering av konflikten bilateralt med Norge, for å unngå at Barentshavet blir et konfliktområde, og hindre at Norge blir benyttet av NATO-styrker i konflikten. En slik defensiv tilnærming, dersom den lykkes, vil kunne oppnå flere russiske strategiske målsettinger: Den vil kunne ivareta territoriell integritet rundt strategisk viktige baser på Kola. Den vil kunne bidra til at Nordflåten og de strategiske ubåtene kan benyttes som et avskrekkende forhandlingskort i fredsforhandlinger, slik planen var under Gorshkov. Den vil videre kunne utfordre alliansesolidariteten, dersom Russland gjennom strategisk kommunikasjon indikerer at Norge ikke vil bli angrepet så lenge Norge holder seg utenfor konflikten. I tillegg vil en slik handlemåte åpne for en kraftsamling av Nordflåten i Barentshavet, uten å være avhengig av fremskutte operasjoner i Norskehavet for å hindre allierte forsterkninger til Norge. Denne handlemåten vil kunne legge betydelig politisk press og begrensninger på norsk strategisk handlingsrom.

Russland er ikke avhengig av å havne i konflikt med NATO for å oppnå sine strategiske målsettinger. De senere års fredstidsbruk av Nordflåtens styrker, som vist gjennom øvelser som Ocean Shield 2019, demonstrerer at Russland fortsatt er en aktør som må tas hensyn til i nordområdene, og har vært

---

kilde til oppmerksomhet og offentlig debatt rundt allierte styrkers rolle i Norges nærområder. Om en slik debatt er et uttrykk for intern friksjon, eller et uttrykk for styrke gjennom åpenhet og reell demokratisk praksis, vil kunne være gjenstand for debatt.

Handlemåtene som virker å begrense norsk handlingsrom i størst grad, samtidig som de oppfyller viktige taktiske målsettinger som initiativ, fleksibilitet og overraskelse virker oppsummert å være:

- I fredstid søke å unngå direkte militær konflikt, men operere Nordflåtens ressurser på en måte som forstyrrer og provoserer frem en respons fra norske og allierte myndigheter. Dette vil kunne utnytte Nordflåtens ideologiske og psykologiske effekt, uten å risikere tap av egne ressurser. En slik handlingsmåte vil kunne demonstrere at Russland fortsatt er en strategisk aktør som man må ta hensyn til i nordområdene, og presentere norske styremakter for dilemmaer i balansegangen mellom å være en god alliert og en god nabo, med en mulig bieffekt av å skape friksjon i Norges forhold til sine NATO-allierte.
- I en ren bilateral konflikt med Norge: Unngå eskalering til et punkt der NATO/USA blir involvert. Siden Nordflåtens ressurser, herunder langtrekkende missiler og luftstridsmidler, kan attribueres til Russland, vil en rasjonell handlemåte være å bruke ikke-militære virkemidler i et slikt scenario. Dette vil redusere risikoen for tap av egne, strategisk viktige plattformer, øke sannsynligheten for overraskelse, og minimere risikoen for en direkte konflikt med NATO.
- I tilfelle en militær konflikt med NATO et annet sted enn i nordområdene: Holde egne styrker tilbake, og ha en rent defensiv tilnærming uten å provosere unødig. Dette vil ivareta best mulig utnyttelse av den defensivt innrettede Nordflåten, og sørge for beskyttelse og dekning fra egne luft- og landressurser, samtidig som Russland ikke sprer sine offensive styrker over flere operasjonsteater. Samtidig vil dette presentere Norge for et annet dilemma, der Norge som alliansepartner er forventet å bidra solidarisk til krigsinnsatsen, mens Russland kan bruke alliansesolidariteten som et skalkeskjul for å hevde at Norge eskalerer konflikten mot et rent defensivt innrettet bastionforsvar i Barentshavet konsentrert rundt basene på Kola.

Bastionforsvarets primære krigsoppgave; beskyttelse av sin andreslagsevne gjennom forsvar av sine strategiske ubåter; synes å ligge fast. En nettvurdering av empiriske faktorer, innkjøpspolitikk og analysen av møtet med en aktiv motstander tilsier at handlemåten som har størst sannsynlighet for russisk suksess vil være en rent defensiv innretning av bastionforsvaret, uten fremskutt bruk av Nordflåtens verdifulle og begrensede ressurser. Dette avviker fra antatt russisk handlemåte i krig, slik den er presentert gjennom norske styrende dokumenter i dag. Selv om Norge i årene som kommer må være forberedt på å bli utfordret på å operere i møte med en kombinasjon av militær og ikke-

---

militær maktbruk i fred, krise og krig, er det ikke gitt at bastionforsvaret vil være et sentralt element ved slik maktbruk, og det er heller ikke gitt at en eventuell bruk av bastionforsvaret vil bli innrettet slik vi så langt har sett det for oss. Det kan derfor være nødvendig å diskutere hvordan og i hvilken grad et slikt avvik bør påvirke allierte og nasjonale planer og Forsvarets strukturer, anskaffelser og konsepter, herunder disponering, innretning og trening av styrkene.

Litteraturliste

- Antrim, C. L. (2010). The Next Geographical Pivot: The Russian Arctic in the Twenty-first Century. *Naval War College Review*, 63(3), 14-38.
<http://www.jstor.org/stable/26397122>
- Aronsson, A., Bergstrand, B.-G., Dalsjö, R., Engvall, J., Gustafsson, J., Jonsson, M., Lepp, D., Lundquist, V., Ottosson, B. & Sundberg, A. (2021). *Western Military Capability in Northern Europe 2020: Part I Collective Defence* (FOI-R--5012--SE). Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). <https://foi.se/rest-api/report/FOI-R--5012--SE>
- Art, R. J. (1996). American foreign policy and the fungibility of force. *Security Studies*, 5(4), 7-42.
- Art, R. J. (2015). The Political Uses of Force. I *International politics : enduring concepts and contemporary issues* (12. utg., s. 164-171). Pearson.
- Askvik, Ø. (2015). *Utvikling av langtrekkende konvensjonelle presisjonsvåpen: konsekvenser for Norges evne til avskrekking og forsvar mot angrep* [Masteroppgave, Forsvarets Høgskole]. Oslo.
- Bakke-Jensen, F. (2020). *Vi ønsker alliert aktivitet i Norge*
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vi-onsker-alliert-aktivitet-i-norge/id2737466/>
- Beadle, A. W., Diesen, S., Nyhamar, T. & Bostad, E. K. (2019). *Globale trender mot 2040 : : et oppdatert fremtidsbilde*. Forsvarets forskningsinstitutt FFI.
- Beaird, L. W. (2019). *Soviet Naval Strategy and Contemporary Russian Naval Strategy: Implications for US Naval Strategy* [Masteroppgave, Naval Postgraduate School]. Monterey, CA, USA. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1086931>
- Beardsley, S. (2016). Navy aircraft returning to former Cold War base in Iceland. *Stars and Stripes*. <https://www.stripes.com/branches/navy-aircraft-returning-to-former-cold-war-base-in-iceland-1.393156>
- Beckley, M. (2018). The power of nations: measuring what matters. *International Security*, 43(2), 7-44.
- Beehner, L. & Collins, L. (2020). Dangerous Myths - How the Crisis in Ukraine Explains Future Great Power Conflict. Hentet 19. aug 2020, fra <https://mwi.usma.edu/wp-content/uploads/2020/08/Dangerous-Myths-How-Crisis-Ukraine-Explains-Future-Great-Power-Conflict.pdf>
- Benitez, M. (2017). It's About Time: The Pressing Need to Evolve The Kill Chain. *War on the Rocks*. Hentet 27. sep 2021, fra <https://warontherocks.com/2017/05/its-about-time-the-pressing-need-to-evolve-the-kill-chain/>
- Berdal, M. R. (2016). *The United States, Norway and the Cold War, 1954–60*. Springer.
- Berger, D. (2020). Marines Will Help Fight Submarines. *Proceedings*, 146(11). Hentet 24. nov 2020, fra <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2020/november/marines-will-help-fight-submarines>
- Black, J., Flanagan, S., Germanovich, G., Harris, R., Ochmanek, D., Favaro, M., Galai, K. & Gloinson, E. R. (2020). *Enhancing deterrence and defence on NATO's northern flank*. RAND Corporation.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b6f5ea0d2d6248b4ae4131c554365e93/rand-rr-4381-enhancing-deterrence-and-defence-on-natos-northern-flank.pdf>
- Bracken, P. (2006). Net assessment: a practical guide. *Parameters*, 36(1), 90-101.
- Bremer, J. S. (1989). The Soviet Navy's SSBN bastions: Why explanations matter. *The RUSI Journal*, 134(4), 33-39.

-
- Bruøygaard, T. (2019). *Norges sikkerhetspolitiske hovedproblem*. Hentet 29. okt fra <https://www.minervanett.no/finnmark-forsvaret-sverre-diesen/norges-sikkerhetspolitiske-hovedproblem/191498>
- Bruun-Hanssen, H. (2020). *Intervju med Admiral(p) Haakon Bruun-Hanssen, 24. nov 2020* [Intervju]. Oslo.
- Clausewitz, C. v. (2008). *On War* [Vom Kriege] (M. Howard & P. Paret, Overs.). Oxford University Press. (Opprinnelig utgitt 2007)
- Congressional Research Service. (2020). *Russian Armed Forces: Military Doctrine and Strategy* (IF11625). Congress of the United States of America. <https://fas.org/sgp/crs/row/IF11625.pdf>
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research Design : qualitative, quantitative, and mixed method approaches* (5. utg.). SAGE Publications Ltd.
- Dalsjö, R., Berglund, C. & Jonsson, M. (2019). *Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications* (FOI-R--4651--SE). FOI Defence Policy Studies. F.-S. D. R. Agency.
- Daniel, R. W. (1988). *A History of Russian and Soviet Naval Development* [Masteroppgave, Naval Postgraduate School]. Monterey, CA, USA. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a194343.pdf>
- Den Russiske Presidenten. (2017). *Основы государственной политики Российской Федерации в области военно-морской деятельности на период до 2030 года*. Sikkerhetsrådet.
- Deni, J. R. (2017). From Collective Defense to Collective Security and Back Again. I *NATO and Article 5: The Transatlantic Alliance and the Twenty-First-Century Challenges of Collective Defense* (s. 13-35). Rowman & Littlefield.
- Denscombe, M. (2017). *The Good Research Guide: For Small-scale Social Research Projects* (6. utg.). Open University Press. <https://books.google.no/books?id=ZU4StAEACAAJ>
- Diesen, S. (2018). Forstår vi dagens norske forsvarsproblem? *Norsk militært tidsskrift*, 188(1/2018), 4-16.
- Dismukes, N. B. (2018). *Hidden in Plain Sight: CNA and the Soviet Navy* (Spotlight, Issue. Center for Naval Analyses. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/CAB-2018-U-017105-Final.pdf
- Dismukes, N. B. (2020). The Return of Great-Power Competition—Cold War Lessons about Strategic Antisubmarine Warfare and Defense of Sea Lines of Communication. *Naval War College Review*, 73(3), 6.
- Dragsnes, J. G. H. (2018). Et Luftforsvar er mer enn fly. *Norsk militært tidsskrift*, 3/2018(Årgang 188), 4-11.
- Dyndal, G. L. (2011). How the High North became Central in NATO Strategy: Revelations from the NATO Archives. *Journal of Strategic Studies*, 34(4), 557-585. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.561094>
- Efjestad, S. (2016). IV. Norway and the North Atlantic: Defence of the Northern Flank. *Whitehall Papers*, 87(1), 59-74. <https://doi.org/10.1080/02681307.2016.1291021>
- Efjestad, S. (2020). *Intervju med Svein Efjestad, 24. nov 2020* [Intervju]. Oslo.
- Efjestad, S. & Tamnes, R. (2019). I. NATO's Enduring Relevance. *Whitehall Papers*, 95(1), 8-25.
- Elefteriu, G. (2018). *A Question of Power - Towards Better UK Strategy Through Net Assessment*. Policy Exchange. Hentet 11. sept 2020 fra <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/A-Question-of-Power-Net-Assessment-Gabriel-Elefteriu-Policy-Exchange-November-2018.pdf>

-
- Etterretningstjenesten. (2019). *FOKUS 2019. Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Etterretningstjenesten.
https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/fokus2019_web.pdf
- Etterretningstjenesten. (2020). *FOKUS 2020: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Etterretningstjenesten.
https://forsvaret.no/presse_/ForsvaretDocuments/Fokus2020-web.pdf
- Etterretningstjenesten. (2021). *FOKUS 2021: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Etterretningstjenesten. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus2021-web.pdf>
- Farley, R. (2016). A2/AD Is Dead, Long Live A2/AD. *The Diplomat*. Hentet 23 sept 2020, fra <https://thediplomat.com/2016/10/a2ad-is-dead-long-live-a2ad/>
- Foggo, J. G. & Fritz, A. (2016). The FOURTH BATTLE of the ATLANTIC. *U.S. Naval Institute Proceedings*, 142(6), 18-22.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=115793629&site=ehost-live>
- Foggo, J. G. & Fritz, A. (2018). X. NATO and the Challenge in the North Atlantic and the Arctic. *Whitehall Papers*, 93(1), 121-128.
- Forsvaret. (2019a). *Et styrket forsvar: Forsvarssjefens Fagmilitære Råd 2019*. Forsvarsdepartementet. Forsvaret.
- Forsvaret. (2019b). *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*. F. H. (FHS). Forsvarsstaben.
- Forsvaret. (2021a). *Amerikansk ubåt til havn i Grøtsund* <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/amerikansk-ubat-til-havn-i-grotsund>
- Forsvaret. (2021b, 23. feb 2021). *Amerikanske B-1B Lancers har ankommet Ørland* <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/amerikanske-b-1b-lancers-har-ankommet-orland>
- Forsvaret. (2021c). *NATO-allierte trener på ubåtjakt i norske havområder* <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/nato-allierte-trener-pa-ubatjakt-i-norske-havomrader>
- Forsvarsdepartementet. (2009). *Evne til innsats - Strategisk konsept for Forsvaret*. Forsvarsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fd/dokumenter/evne-til-innsats_strategisk-konsept-for-forsvaret.pdf
- Forsvarsdepartementet. (2015). *Prop. 151 S: Kampkraft og Bærekraft. Langtidsplan for Forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a712fb233b2542af8df07e2628b3386d/no/pdfs/prp201520160151000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2020). *Prop. 62 S - Vilje til beredskap - evne til forsvar. Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83fbf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet, Justis- & Beredskapsdepartementet. (2018). *Støtte og samarbeid. En beskrivelse av totalforsvaret i dag*. Forsvarsdepartementet & J.-o. beredskapsdepartementet. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/5a9bd774183b4d548e33da101e7f7d43/stotte-og-samarbeid-en-beskrivelse-av-totalforsvaret-i-da.pdf>
- Freedman, L. & Michaels, J. (2019). *The Evolution of Nuclear Strategy: New, Updated and Completely Revised*. Springer.
- Friis, K. (2016). *Et nytt forsvarskonsept*. Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Hentet 27. sep 2021 fra <https://www.nupi.no/Nyheter/Et-nytt-forsvarskonsept>

-
- Giles, K. & Boulegue, M. (2019). Russia's A2/AD Capabilities: Real and Imagined. *Parameters*, 49(1-2), 21-36.
- Gorenburg, D. (2015). *Russian Naval Shipbuilding: Is It Possible to Fulfill the Kremlin's Grand Expectations?* Elliott School of International Affairs. Hentet 6. apr fra https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Peppm395_Gorenburg_Oct2015.pdf
- Gorenburg, D. (2017, 26. juli). Russia's New and Unrealistic Naval Doctrine. *War on the Rocks*. <https://warontherocks.com/2017/07/russias-new-and-unrealistic-naval-doctrine/>
- Granavolden-plattformen, (2019). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2626036/#forsvar>
- Gray, C. S. (2010). *The strategy bridge: theory for practice*. Oxford University Press.
- Grove, E. J. (2004). The Superpowers and Secondary Navies in Northern Waters during the Cold War. I R. Hobson & T. Kristiansen (Red.), *Navies in Northern Waters* (s. 211-221). Routledge.
- Haines, A. (2021). *Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community*. ODNI. Office of the Director of National Intelligence. <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2021-Unclassified-Report.pdf>
- Hanssen, K. (2019). Inspiserer innkjøp for 10 milliarder. Med fem nye overvåkingsfly skal Norge overvåke russiske atomubåter. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/kJX5w9/inspiserer-innkjoep-for-10-milliarder-med-fem-nye-overvaakingsfly-skal>
- Heier, T. (2018). Norsk Russland-politikk og norsk alliansepolitikk - To uforenelige størrelser? *Vardøger*, 37-2018, 114-139. http://www.vardoger.no/fulltekst/vardoger37/07_heier.pdf
- Heier, T. (2019). *Maktkampen om Forsvarets utvikling*. Norges Offisers- og Spesialistforbund. Hentet 29. sept 2021 fra <https://www.nof.no/arkiv/Maktkampen-om-Forsvarets-utvikling>
- Heier, T. (2020). Kronikk: Norge må bidra bedre til lavspenning i nord. *Dagens Næringsliv*. <https://www.dn.no/innlegg/forsvaret/russland/avskrekking/kronikk-norge-ma-bidra-bidre-til-lavspenning-i-nord/2-1-884385>
- Hjort, C. B. (2020). Innlegg: Misforstått om marinekorpset. *Dagens Næringsliv*. <https://www.dn.no/innlegg/us-marine-corps/david-berger/nato/innlegg-misforstatt-om-marinekorpsset/2-1-914785>
- Høiback, H. (2020). *Anmeldelse: Et Farligere Norge, av Tormod Heier*. Stratagem. Hentet 29. sept 2021 fra <https://www.stratagem.no/anmeldelse-farligere-norge/>
- Huckabey, J. (2014). The Paradox of Admiral Gorshkov. *Center for International Maritime Security*. <http://cimsec.org/paradox-admiral-gorshkov/13197>
- Hudson, P. & Roberts, P. (2016). V. The UK and the North Atlantic: A British Military Perspective. *Whitehall Papers*, 87(1), 75-91.
- Humboldt, W. v. (1854). *The Sphere and Duties of Government* (J. Coulthard, Overs.). I. John Chapman. <https://oll.libertyfund.org/titles/humboldt-the-sphere-and-duties-of-government-1792-1854> (Opprinnelig utgitt 1792)
- International Institute for Strategic Studies (IISS). (2020). *The Military Balance 2020* (Bd. 120). Routledge. <https://books.google.no/books?id=7VNAzQEACAAJ>
- Jacobsen, D. I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm AS. (Opprinnelig utgitt 2015)

-
- Johnsen, A. B. & Skarvøy, L. J. (2016). Erna Solberg ber NATO om mer hjelp i nord. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/vLBvw/erna-solberg-ber-nato-om-mer-hjelp-i-nord>
- Jones, B. (2020). *Russian Navy ocean-going warship numbers to be radically reduced*. Jane's Information Group. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/russian-navy-ocean-going-warship-numbers-to-be-radically-reduced>
- Justisdepartementet. (2002). *Samfunnssikkerhet - Veien til et mindre sårbart samfunn*. J.-o. politidepartementet. Regjeringen Bondevik II. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ee63e1dd1a16409fa0bb737bfda9279a/no/pdf/fa/stm200120020017000dddpdfa.pdf>
- Katorin, Y. (2013). First Soviet Sea-Launched Ballistic Rockets. *International Naval Journal*, 1, 35-50. <https://doi.org/10.13187/inj.2013.1.35>
- Kaushal, S. (2019). III. Maritime Forces: Between Access and Influence. *Whitehall Papers*, 96(1), 38-51.
- Keyser-Amundsen, C. (2015). *Marinens rolle i et fremtidig konfliktscenario ved Svalbard* [Masteroppgave, Forsvarets Høgskole]. Oslo.
- King, I. (2020). Beyond Ends, Ways, and Means: We Need a Better Strategic Framework to Win in an Era of Great Power Competition. *Modern War Institute at West Point*. Hentet 4. sept 2020, fra <https://mwi.usma.edu/beyond-ends-ways-and-means-we-need-a-better-strategic-framework-to-win-in-an-era-of-great-power-competition/>
- Kiszely, J. (2017). *Anatomy of a campaign : the British fiasco in Norway, 1940*. Cambridge University Press.
- Klevberg, H. (2012). *"Request Tango". 333 skvadron på ubåtjakt - maritime luftoperasjoner i norsk sikkerhetspolitikk*. Universitetsforlaget.
- Kluge, J. & Paul, M. (2020). Russia's Arctic Strategy through 2035: Grand Plans and Pragmatic Constraints. *SWP Comment*, (57). https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2020C57_RussiaArcticStrategy.pdf
- Kofman, M. (2019). *It's Time to Talk About A2/AD: Rethinking the Russian Military Challenge*. War on the Rocks Media, LLC. Hentet 20 sept 2020 fra <https://warontherocks.com/2019/09/its-time-to-talk-about-a2-ad-rethinking-the-russian-military-challenge/>
- Kofman, M. (2020, 28.07.21). Russian A2/AD: It is not overrated, just poorly understood. *Russia Military Analysis: A blog on the Russian military*. <https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2020/01/25/russian-a2-ad-it-is-not-overrated-just-poorly-understood/>
- Kongsberg. (2021). NSM-JSM MISSILES Precision Strike against Sea & Land targets. I K. D. A. AS (Red.). https://www.kongsberg.com/globalassets/kongsberg-defence--aerospace/products/defence-and-security/missile-systems/190916_missile_brochure_electronic_version.pdf
- Kreitler, W. M. (1988). *The Close Aboard Bastion: a Soviet ballistic missile submarine deployment strategy* [Masteroppgave, Naval Postgraduate School]. Monterey, CA, USA. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a201696.pdf>
- Krepinevich, A. F., Watts, B. D. & Work, R. O. (2003). *Meeting the anti-access and area denial challenge*. Center for Strategic and Budgetary Assessments Washington, DC.
- Kristoffersen, E. (2020). *Åpenhet og debatt - ja takk!* Hentet 29. sept 2021 fra <https://www.nordnorskdebatt.no/apenhet-og-debatt-ja-takk/o/5-124-93700>
- Kvam, I. H.-P. (2018). *"Strategic Deterrence" in the North. Implications of Russian Maritime Defence Planning and Seapower to Norwegian Maritime Strategy* [Masteroppgave, University of Bergen]. Bergen.

-
- Kvam, I. H.-P. (2020). Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon. Implikasjoner for Bastionforsvaret. *Necesse, Vol 5*(Issue 1 2020), 22-58.
- Lacey, J. (2020). *Battle of the Bastions*. War on the Rocks Media, LLC. Hentet 21 sept 2020 fra <https://warontherocks.com/2020/01/battle-of-the-bastions/>
- Lanoszka, A. & Hunzeker, M. A. (2016). Confronting the Anti-Access/Area Denial and Precision Strike Challenge in the Baltic Region. *The RUSI Journal, 161*(5), 12-18. <https://doi.org/10.1080/03071847.2016.1253367>
- Lasconjarias, G. & Marrone, A. (2016). *How to Respond to Anti-Access/Area Denial (A2/AD?) Towards a NATO Counter-A2/AD Strategy*. NDC Conference Report no. 01/16, Roma. <https://www.iai.it/en/publicazioni/how-respond-anti-accessarea-denial-a2ad>
- Levy, J. S. (2008). Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George. *Political Psychology, 29*(4), 537-552. <http://www.jstor.org/stable/20447143>
- Lundesgaard, A. N. (2016). *Controlling the Sea and Projecting Power: U.S. Navy Strategy and Force Structure After the Cold War* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. 07 Oslo Media.
- Mahnken, T. G. & Marshall, A. W. (2020). *Net Assessment and Military Strategy: Retrospective and Prospective Essays*. Cambria Press. <https://books.google.no/books?id=vuk4zAEACAAJ>
- Marshall, A. W. (2015). *Military Operations Research Society (MORS) Oral History Project Interview of Andrew W. Marshall* [Intervju]. Calhoun. <https://core.ac.uk/download/pdf/45464599.pdf>
- Massicot, D. (2019, 9. sept). *Anticipating a New Russian Military Doctrine in 2020: What it Might Contain and Why it Matters*. War on the Rocks Media, LLC. Hentet 18 august fra <https://warontherocks.com/2019/09/anticipating-a-new-russian-military-doctrine-in-2020-what-it-might-contain-and-why-it-matters/>
- Matlary, J. H. (2011). Partnerships to the East and South: A 'Win-Win' Policy. I H. Edström, J. H. Matlary & M. Petersson (Red.), *NATO: The Power of Partnerships* (s. 60-82). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230297500_4
- Mattis, J. (2018). *Summary of the 2018 national defense strategy of the United States of America*. Department of Defense Washington United States.
- Meyer, C. (2021). Europe has no excuse for letting Russia surprise it again. *Politico*. Hentet 18. august 2021, fra <https://www.politico.eu/article/russia-europe-ukraine-vladimir-putin-surprise-again/>
- NATO. (1949). *The North Atlantic Treaty*. NATO. Hentet 20. sept fra https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf
- NATO. (2019). *AJP 3: Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations* (Edition C Version 1. utg.). NATO Standardization Office.
- NATO. (2021a, 15. jul 2021). *Allied Joint Force Command Norfolk declares Full Operational Capability* https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185870.htm
- NATO. (2021b). *Standing NATO Maritime Group One Completes Exercise DYNAMIC MONGOOSE 21* <https://mc.nato.int/media-centre/news/2021/standing-nato-maritime-group-one-completes-exercise-dynamic-mongoose-21>
- NHHC. (2017). *US Ship Force Levels: 1886-present*. Naval History and Heritage Command. Hentet 30. sept 2021 fra <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html>

-
- Nordenman, M. (2016). *Russian Subs Are Reheating a Cold War Chokepoint* Defense One. Hentet 28. okt fra <https://www.defenseone.com/ideas/2016/03/russian-subs-are-reheating-cold-war-chokepoint/126428/>
- Nordenman, M. (2017). Back to the Gap: The Re-emerging Maritime Contest in the North Atlantic. *The RUSI Journal*, 162(1), 24-30.
- Oma, I. M. (2021). Innlegg: Brudd med sikkerhetspolitisk hovedlinje? *Dagens Næringsliv*. Hentet 29. sept 2021, fra <https://www.dn.no/innlegg/forsvaret/basepolitikken/avskrekking/innlegg-brudd-med-sikkerhetspolitisk-hovedlinje/2-1-988853>
- Palmer, M. A. (1988). *Origins of the Maritime Strategy: The Development of American Naval Strategy 1945-1955*. Naval Historical Center, Department of the Navy.
- Pape, R. A. (1996). *Bombing to win : air power and coercion in war*. Cornell University Press.
- Parnemo, L. K. (2019). Russia's Naval Development — Grand Ambitions and Tactical Pragmatism. *The Journal of Slavic Military Studies*, 32(1), 41-69. <https://doi.org/10.1080/13518046.2019.1552678>
- Påsche, E. S. & Cissé, M. E. (2021). Forsvarssjefen om Russland: – Et utfordrende sikkerhetsbilde. *NRK Troms og Finnmark*. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/forsvarssjefen-om-russland_-_et-utfordrende-sikkerhetsbilde-1.15376599
- Persen, K. & Østby, L. (2016). PST: Frykter Putins spioner mer enn IS. *TV2*. <https://www.tv2.no/a/8020622/>
- Posen, B. R. (2009). Emerging multipolarity: why should we care? *Current History*, 108(721), 347-352.
- Raitasalo, J. (2017). It is time to burst the western A2/AD bubble. I. Kungliga Krigsvetenskapsakademien. <https://kkrva.se/it-is-time-to-burst-the-western-a2ad-bubble/>
- Raitasalo, J. (2018). Russia Does Not Have an A2/AD-strategy! Nor does it have a Gerasimov doctrine. *Defence and Intelligence Norway*. Hentet 13. mai 2021, fra <https://www.etterretningen.no/2018/10/24/russia-does-not-have-an-a2-ad-strategy/>
- Ravndal, Ø. (2016). *Øket russisk operativ evne – implikasjoner for Norges evne til å avverge eller motstå et væpnet angrep* [Masteroppgave, Forsvarets Høgskole]. Oslo.
- Regehr, E. (2021). *Combat "Spillover" – into and out of the Arctic*. The Simons Foundation. <https://www.thesimonsfoundation.ca/highlights/combatspilloverandoutarctic>
- Richardson, J. (2016). Deconstructing A2AD. *The National Interest*. Hentet 20 sept 2020, fra <https://nationalinterest.org/feature/chief-naval-operations-adm-john-richardson-deconstructing-17918>
- RisCassi, R. W. (1993). Doctrine for Joint Operations in a Combined Environment: A Necessity. *Military Review*, 73(6), 20-37, Artikkel 3.
- Royal Air Force. (2021). *Fifth RAF Poseidon arrives at Lossiemouth* <https://www.raf.mod.uk/news/articles/fifth-raf-poseidon-arrives-at-lossiemouth/>
- Rumer, E., Sokolsky, R. & Stronski, P. (2021). *Russia in the Arctic: A Critical Examination*. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/Rumer_et_al_Russia_in_the_Arctic.pdf
- Sandnes, H. O. (2020). *Intervju med Brigadér Hans Ole Sandnes 19. nov 2020* [Intervju]. Reitan.
- Sayler, K. M. (2021). *Hypersonic weapons: Background and issues for Congress* (R45811). Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/weapons/R45811.pdf>
- Schelling, T. C. (2008). *Arms and Influence*. Yale University Press. (Opprinnelig utgitt 1966)

-
- Schmidt, A. (2016). Countering Anti-Access / Area Denial - Future Capability Requirements in NATO. *JAPCC Journal*, 23. Hentet 20 sept 2020, fra <https://www.japcc.org/countering-anti-access-area-denial-future-capability-requirements-nato/>
- Selvaag, D. C. (2020). Et spørsmål om makt. «Net Assessment» – et redskap for å styrke strategisk analyse og forsvarsplanlegging. *IFS Insights*, (3/2020), 24.
- Sikkerhetsloven. (2019). *Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-24>
- Sikkerhetspolitikk. (2017). I O. F. Berg (Red.), *Store Norske Leksikon*. Hentet 18. sept 2020 fra <https://snl.no/sikkerhetspolitikk>
- SIPRI. (2021). *SIPRI Military Expenditure Database*. <https://www.sipri.org/databases/milex>
- Skjelland, E., Glærum, S., Beadle, A. W., Endregard, M., Guttelvik, M. S., Hennem, A. C., Kvalvik, S. N., Køber, P. K., Mørkved, T., Olsen, K. E., Sendstad, C., Voldhaug, J. E. & Åtland, K. (2019). *Hvordan styrke forsvaret av Norge? : : Et innspill til ny langtidspan (2021–2024)*. Forsvarets Forskningsinstitutt FFI.
- Skogan, J. K. (2011). Sikkerhetspolitiske mål og virkemidler. I J. Hovi & R. Malnes (Red.), *Anarki, Makt og Normer. Innføring i internasjonal politikk*. Abstrakt Forlag.
- Smolka, H. P. (1938). Soviet Strategy in the Arctic. *Foreign Affairs*, 16(000002), 272.
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*, 36(4), 461-495. <https://doi.org/10.2307/2010183>
- Søreide, I. E. (2019, 30. sep 2019). *Tale i OMS: Status og utfordringer for Norge* Oslo, Oslo Militære Samfund. https://www.podbean.com/media/share/pb-q7nx9-c1d97e?utm_campaign=w_share_ep&utm_medium=dlink&utm_source=w_share
- Sputnik. (2017). Phasing NATO Out of Arctic: Russia Arming Up Northern Fleet With New Weapons. *Sputnik International*. <https://sputniknews.com/russia/201706011054203116-russia-fleet-arms/>
- Stefanick, T. (1987). *Strategic Antisubmarine Warfare and Naval Strategy*. Lexington Books.
- Stoa, V. W. (2021, 21. mai 2021). *NATO har sikret Norge i 72 år*. Folk og Forsvar. Hentet 27. sep 2021 fra <https://folkogforsvar.no/nato-har-sikret-norge-i-72-ar/>
- Støre, J. G. (2012). Suverenitet, stabilitet og samarbeid. Norsk sikkerhetspolitikk i en brytningstid. I *Sikkerhetspolitisk linjetale, Oslo, 16. mai 2012*. Utenriksdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/taler-og-artikler/2012/sikkerhetspolitikk_uio/id682517/
- Sun Tzu. (1971). *The Art of War* (S. B. Griffith, Overs.). Oxford University Press. (Opprinnelig utgitt 1963)
- Swartz, P. M. & Connell, M. (2013). Understanding an Adversary's Strategic and Operational Calculus: A Case Study (US Views on Soviet Navy Strategy and Operations Toward the End of the Cold War). *Strategic Studies Division, Center for Naval Analyses, CNA*. https://www.cna.org/CNA_files/pdf/COP-2013-U-005622-Final.pdf
- Tamnes, R. (1991). *The United States and the Cold War in the High North*. Ad Notam forlag As.
- Tamnes, R. (2016). I. The Significance of the North Atlantic and the Norwegian Contribution. *Whitehall Papers*, 87(1), 8-31.
- Tamnes, R. (2020). *Intervju med Rolf Tamnes, 21. des 2020* [Intervju]. Oslo.
- Tamnes, R., Bundt, K. H., Grytting, T., Hoel, A. H., Matlary, J. H., Toje, A. & Wilhelmsen, J. (2015). *Et felles løft*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/2015-04-27-et-felles-loft-webversjon.pdf>

-
- Tangredi, S. J. (2019). Anti-Access Strategies in the Pacific: The United States and China. *Parameters*, 49(1-2), 5-20.
- Taraldsen, L. (2020). Russland ber Norge om å unngå ultimatum om Svalbard: – Det har tårnet seg opp problemer. *E24.no*. <https://e24.no/naeringsliv/i/50lmpb/russland-ber-norge-om-aa-unngaa-ultimatum-om-svalbard-det-har-taarnet-seg-opp-problemer>
- TASS. (2021, 19. februar 2021). Russian Shipyard submits proposals on completing construction of Project 11356 frigate *ITAR-TASS News Agency*. <https://tass.com/defense/1258597>
- Thucydides. (431 f. Kr.). *The History of the Peloponnesian War* (R. Crawley, Overs.). I. <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.html>
- Tol, J. V., Gunzinger, M., Krepinevich, A. & Thomas, J. (2010). AirSea Battle: A Point-of-Departure Operational Concept.
- Trevithick, J. (2020). Russia Has Abandoned Its Massive Nuclear Destroyer And Supersized Frigate Programs. *The Drive*. <https://www.thedrive.com/the-war-zone/33099/russia-has-abandoned-its-massive-nuclear-destroyer-and-supersized-frigate-programs>
- Tsytkin, M. (2002). *Rudderless in a Storm: The Russian Navy 1992-2002*. Defence Academy of the United Kingdom: Conflict Studies Research Centre. D. A. o. t. U. Kingdom. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/40272/inc_tsytkin_02_Dec.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tsytkin, M. (2010). *The Challenge of Understanding the Russian Navy* (The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald, Issue. US Army War College. U. A. W. College.
- Tunsgj, Ø. (2018). *The Return of Bipolarity in World Politics*. Columbia University Press.
- U.S. Air Force. (2019). *Air Force Doctrine Publication 3-60 - Targeting*. U.S. Department of Defense. United States Air Force. <https://www.doctrine.af.mil/Doctrine-Publications/AFDP-3-60-Targeting/>
- U.S. Department of Defense. (2012). *Joint Operational Access Concept (JOAC)*. U.S. Department of Defense. https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/JOAC_Jan%202012_Signed.pdf
- U.S. Department of Defense. (2021). *European Deterrence Initiative: Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2022*. U.S. Department of Defense. https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2022/FY2022_EDI_JBook.pdf
- Ulriksen, S. (2015). En kommentar til Forsvarsjefens fagmilitære råd (2): Strategi og struktur. *NUPI Policy Brief, 2015(29)*. <https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/handle/11250/2367854>
- Utenriksdepartementet. (2016). *Sikkerhetspolitikk*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/sikkerhetspolitikk/id86753/>
- Vego, M. (2015). On Operational Leadership. *Joint Force Quarterly : JFQ*, (77), 60-69.
- Vershow, A. & Nordenman, M. (2018). VIII. Defence and Security in Northern Europe: A Washington View. *Whitehall Papers*, 93(1), 98-107.
- Vissgren, J. & Strand, T. (2019). Forsvarssjefen om russisk militærøvelse: – En nasjonal utfordring. *NRK*. https://www.nrk.no/urix/forsvarssjefen-om-russisk-militaerovelse_-_en-nasjonal-utfordring-1.14660898
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of International Politics*. Waveland Press Inc. (Opprinnelig utgitt 1979)
- Warden, J. A. I. (1995). The Enemy as a System. *Airpower Journal*, IX(1), 40-55.

-
- Westerlund, F., Oxenstierna, S., Persson, G., Kjellén, J., Norberg, J., Hedenskog, J., Malmlöf, T., Goliath, M., Engvall, J. & Dahlqvist, N. (2019). *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective - 2019* (FOI-R--4758--SE). Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).
https://www.researchgate.net/publication/337948965_Russian_Military_Capability_in_a_Ten-Year_Perspective_-_2019
- White, R. (2021). Admiral Kuznetsov will begin its sea trials later than expected. *Naval Post*.
<https://navalpost.com/admiral-kuznetsov-will-begin-its-sea-trials-later-than-expected/>
- Woolf, A. F. (2020). *Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization*. Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R45861.pdf>
- Zysk, K. (2012). Russia's Naval Ambitions: Driving Forces and Constraints. I P. Dutton, R. S. Ross & Ø. Tunsjø (Red.), *Twenty-First Century Seapower: Cooperation and Conflict at Sea* (s. 112-135). Routledge.
- Zysk, K. (2015). Forsvars- og sikkerhetspolitikken - nye muligheter, ny usikkerhet. I S. G. Holtsmark (Red.), *Naboer i frykt og forventning. Norge og Russland 1917-2014* (s. 555-564). Pax Forlag.
- Zysk, K. (2018). Russlands militærstrategi i endring. Implikasjoner for Nordflåten, nordområdene og Norges strategiske veivalg. *IFS Insights*, (12/2018).
https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2577324/IFS%20Insights_12_2018.pdf
- Zysk, K. (2020). *Russia's Military Build-Up in the Arctic: to What End?* (CNA's Occasional Paper, Issue. CNA. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/IOP-2020-U-027998-Final.pdf
- Østerud, Ø., Engelstad, F., Meyer, S., Selle, P., Skjeie, H. & Rømming, E. (2003). *Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen* (NOU 2003:19). A.-o. administrasjonsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-019/id118893/?ch=1>
- Åtland, K. (2003). *Russisk nordområdepolitikk etter den kalde krigen: Forholdet mellom næringsinteresser og militærstrategiske interesser* (FFI/RAPPORT-2003/00713). Forsvarets Forskningsinstitut FFI. F. F. FFI.
- Åtland, K. (2007). The Introduction, Adoption and Implementation of Russia's "Northern Strategic Bastion" Concept, 1992–1999. *Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), 499-528.

Vedlegg A – Informasjonsskriv i forbindelse med intervju

Informasjonsskriv

Bastionforsvaret – en «net assessment»

Masteroppgave i Militære Studier

Innledning

Jeg ønsker først og fremst å takke deg for at du stiller opp til intervju! Å få privilegiet av å intervju ressurspersoner med ekspertise innenfor fagområdet vil være avgjørende i forbindelse med masteroppgaven min. Dette skrevet er ment å gi relevant informasjon om forskningsprosjektet og om intervjuet som vil bli gjennomført.

Formål

Masteroppgavens målsetning er å bidra til økt kunnskap og forståelse om det russiske bastionforsvarskonseptet i det nordlige Atlanterhav/Barentshavet. Oppgaven vil bli gjennomført som en «net assessment», og vil derfor undersøke assymetriske faktorer som kan utnyttes av norske og allierte styrker i en tenkt krise/konfliktsituasjon der bastionforsvaret blir aktivert. Problemstilling:

- Hvilke implikasjoner medfører det russiske bastionforsvarskonseptet for Norges mulighets- og handlingsrom i en eventuell konflikt med Russland?

Overordnet ansvarlig for prosjektet er Forsvarets Høgskole. Prosjektet gjennomføres som en individuell masteroppgave, og kun undertegnede og min veileder vil ha innsikt i prosjektet frem til innlevering i mai 2021. Prosjektet vil formelt avsluttes 30.06.21.

Oppgaven vil bli gjort tilgjengelig på Forsvarets Høgskoles hjemmeside, ved biblioteket: <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmliui/handle/11250/2375961>

Intervjuet

Under intervjuet vil jeg benytte lydopptaksfunksjon på min mobiltelefon via appen Microsoft OneNote, og ta notater underveis. Lydfilen vil gjennom appen bli lagret i FHS' skylagringstjeneste i Office365, der to-faktorautentisering sikrer at kun jeg selv vil ha tilgang. Veileder vil kunne få tilgang til lydfilen dersom dette er nødvendig i veiledningsprosessen. På oppdrag fra Forsvarets Høgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Generelle forskningsetiske retningslinjer og retningslinjer fra NSD vil bli benyttet for behandling av informasjon som fremkommer i intervjuene. Opplysningene om deg, og opplysninger som fremkommer under intervjuet, vil kun bli benyttet til

---

formålene som er fortalt om i dette skrevet. Opplysningene vil bli slettet etter masteroppgavens innlevering og sensur. Eventuelle spørsmål om personvern vurderingen av prosjektet kan rettes til NSD, meg selv eller min veileder (se kontaktopplysninger på slutten av dette skrevet).

Intervjuet vil vare i ca. 1-1,5 timer. Masteroppgaven og alt kildematerialet vil være ugradert. Jeg anmoder derfor om at gradert informasjon ikke omtales mens lydopptak pågår. Dersom det er ønskelig å diskutere graderte opplysninger på noe tidspunkt under intervjuet, ber jeg om at dette presiseres slik at lydopptak kan avsluttes.

Det er ønskelig fra min side at informasjon som fremkommer under intervjuene kan knyttes til deg. Dersom du sterkt ønsker anonymisering kan dette etterkommes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Det er frivillig å delta i prosjektet, og formelt samtykke vil innhentes skriftlig før intervjuet starter. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger og intervjudata vil da bli slettet. Om du velger å trekke deg etter at intervju er gjennomført vil dette på ingen måte fremkomme i masteroppgaven, eller fremtidige produkter som utledes av denne.

Smittevern

På grunn av den pågående COVID-19 pandemien vil intervjuprosessen gjennomføres i henhold til gjeldende smittevernsregler fra FHI. Det er allikevel ønskelig fra min side å gjennomføre intervju med fysisk tilstedeværelse både fra meg selv og deg som skal intervjues. Intervju vil ikke bli gjennomført med fysisk tilstedeværelse dersom en av deltagerne utviser symptomer på smitte, eller er i karantene. Bruk av munnbind avklares før intervjuet starter. Dersom det er sterkt ønskelig å gjennomføre intervjuet via telefon eller digitalt, kan dette etterkommes.

Ved behov kan følgende kontaktinformasjon benyttes for å kontakte meg og/eller min veileder:

(Kontaktinformasjon fjernet)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på
telefon: 55 58 21 17.

Vennlig hilsen
Major Eskil Solberg
FHS/Masterstudie

Vedlegg B – Intervjuguide

Generell informasjon om forskningsprosjektet, intervjuet og utfylling av samtykke-erklæring.

Påminnelse om at intervjuet og informasjonen som ønskes er **ugradert**.

Ditt navn og bakgrunn.

I hvilken grad har bastionforsvaret vært et tema i løpet av din karriere?

Forkningsprosjektet: Bastionforsvaret – historikk og «net assessment» av konseptet.

Til intervjusubjekt 1:

Man kan påstå at bastionforsvaret ble reintrodusert i norsk offentlig debatt i 2015 etter rapporten «Et felles løft» fra Ekspertgruppen for Forsvaret av Norge, som du ledet. Husker du bakgrunnen til at bastionforsvaret ble fremhevet i rapporten? Hva ble lagt i ordene «nektelse» og «kontroll»?

Generelt/historikk

Hvordan forstår du uttrykket «bastionforsvaret»?

Det virker å være bred enighet om at bastionforsvarets viktigste oppgave er å forsvare bastionen – derav navnet – i praksis russiske strategiske ubåter med deres nukleære andreslagsevne. Hvilke andre oppgaver, om noen, anser du som viktigst for de enheter som inngår i bastionforsvaret? **(F)**

Hvordan har russisk evne til å aktivere bastionforsvaret utviklet seg siden Sovjetunionens fall? Endringer i mål, verktøy, plattformer, våpensystemer? Hvor er det kontinuitet og hvor er det brudd? **(F)**

Hvilke forutsetninger ser du for deg må være til stede før en beslutning om å aktivere bastionforsvaret tas? **(F)**

Hvilke kjernekapasiteter ser du for deg Russland må ha tilgang på for å kunne sette et troverdig bastionforsvar? **(F)**

Implikasjoner før aktivering

Tidligere forsvarssjef Haakon Bruun-Hansen, og FOKUS-rapportene fra E-tjenesten, har påpekt en revitalisering av bastionforsvarskonseptet i russiske øvelser de siste årene, kanskje spesielt representert med øvelse Ocean Shield i 2019. Hva mener du Russland oppnår med å øve konseptet i Norskehavet kontra, for eksempel, i Barentshavet?

Implikasjoner etter aktivering

I de fleste forskningsartikler og masteroppgaver som omhandler bastionforsvaret settes gjerne bastionforsvaret i sammenheng med en invasjon av norsk territorium, for å skape ytterligere dybde i Russlands forsvar av sine strategiske enheter. Hvis du skal spekulere litt – hva tror du vil skje først? Vil bastionforsvaret settes for å få kontroll i Nordsjøen før en invasjon, eller vil man invadere først, før man seiler ut og setter bastionforsvaret? (Hva ville du gjort?)

Hvordan kan vi vite om bastionforsvaret er aktivert? Er det mulig å identifisere strategiske eller taktiske indikatorer? (Hvordan visste vi at norske flystyrker ikke kom til å bli skutt ned under f.eks. Ocean Shield 2019?)

Dersom bastionforsvaret i Barentshavet og Nord-Atlanteren ble aktivert fra russisk side, hvilke implikasjoner ser du for deg dette ville hatt for norsk og internasjonal sivil og militær (sjø/luft-) virksomhet innenfor nektelsessonen? Hva med innenfor kontrollsonen? (Hvordan vet vi at bastionforsvaret er aktivert?)

Kan man se for seg en situasjon hvor bastionforsvaret aktiveres uten invasjon av Norge eller at militære tiltak settes inn mot norsk territorium? (Holder seg i internasjonalt farvann?)

Svakheter

Hva anser du som den største trusselen mot bastionforsvaret, slik du forstår konseptet?

Hvilke norske kapasiteter anser du kan utfordre bastionforsvaret, om noen? (Ikke nødvendigvis utelukkende militære kapasiteter).

Hvilke allierte kapasiteter kan utfordre bastionforsvaret?

Er det utviklingstrekk som vil gjøre bastionforsvaret mer sårbart i årene som kommer, fra russisk, norsk eller alliert side?

Er det områder hvor Norge kan iverksette tiltak (strukturer, anskaffelser, konsepter) for å bli bedre i stand til å utfordre bastionforsvaret?

(Kontrafaktisk): Hva ville vært annerledes for Norge dersom Russland gikk bort fra bastionforsvarskonseptet? (F.eks. dersom Russland flyttet alle sine strategiske ubåter til Østersjøen, eller til Karahavet/Jenisejbukta?)

Avslutning/oppsummering

Er det noe som ikke er dekket og som du mener vil være relevant for dette prosjektet?

Har det blitt sagt noe i løpet av intervjuet som du ikke ønsker å siteres på – eller som er gradert og derfor må behandles deretter?

Tusen takk for at du har stilt opp!

Vennlig hilsen,
Eskil Solberg
FHS/Masterstudiet

Vedlegg C – Samtykkeerklæring

- a) Jeg samtykker med dette til å delta i intervju i forbindelse med forskningsprosjektet «Bastionforsvaret» (masteroppgave ved Forsvarets Høgskole).

Sted og Dato: .....

.....
Respondent

.....
Eskil Solberg
(FHS/Masterstudiet)

- b) Jeg samtykker med dette til å bli identifisert i masteroppgaven til Eskil Solberg og eventuelt ytterligere skriftlige tekster i forbindelse med samme prosjekt.

Sted og Dato: .....

.....
Respondent

.....
Eskil Solberg
(FHS/Masterstudiet)

Vedlegg D – Respondentoversikt

Hans Ole «Sandy» Sandnes, brigadér, er sjef for Norwegian Air Operations Centre (NAOC), og tidligere kampflyger med ledererfaring som sjef for 338 skvadron og 132 luftving. Han ledet de norske kampflystyrkene under konflikten i Libya i 2011, og var sjef for mottagende luftving (132) da Norges første F-35 kampfly ankom landet. Han har gjennomført Forsvarets stabsskole, Forsvarets høyskoles sjefskurs og har en mastergrad fra University of Glasgow.

Haakon Bruun-Hanssen, admiral (p), forsvarssjef i perioden 2013-2019. Han har allsidig erfaring fra Sjøforsvaret og fellesoperative stillinger, blant annet som generalinspektør for Sjøforsvaret og sjef for Forsvarets operative hovedkvarter. Han har sin fagbakgrunn fra ubåtvåpenet i Marinen. Haakon Bruun-Hanssen har sin militære utdanning fra Befalsskolen for Sjøforsvaret (1980) og Sjøkrigsskolen (1983–1987); deretter Forsvares stabsskole (1995) samt fra den nederlandske stabsskolen Instituut Defensie Leergangen (1998–1999). Han har også gjennomgått Sjøforsvarets ubåtsjefskurs (1991) og Forsvarets høgskoles totalforsvarskurs (2003).

Svein Efstad, Sikkerhetspolitisk direktør i Forsvarsdepartementet. Utdannet Cand. Polit.

Ekspedisjonssjef i Sikkerhetspolitisk avdeling i Forsvarsdepartementet 1995-2013.

Byråsjef/underdirektør ved Sikkerhetspolitisk avdeling i Forsvarsdepartementet 1990-1995. Ansatt ved Norges faste delegasjon til NATO 1986-1990. Ansatt i Forsvarsdepartementet siden 1981. Bred erfaring med ansvar for sikkerhetspolitikk, internasjonal virksomhet, krisehåndtering samt internasjonal og militær rett.

Rolf Tamnes, professor, tilknyttet NUPIs forskningsgruppe for sikkerhet og forsvar. Tamnes er dr.philos. fra 1991 og cand.philol. fra 1978, begge fra Universitetet i Oslo. Han var forsker og senere professor ved Institutt for forsvarsstudier/Forsvarets høgskole 1981–2021, direktør for instituttet 1996–2012 og professor II ved Universitetet i Oslo 1995–2009. Tamnes har hatt forskningsopphold ved Woodrow Wilson Center og Center for Strategic and International Studies i Washington DC og ved St Antony's College i Oxford. Tamnes var medlem av Forsvarspolitisk utvalg 1999–2000 og Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) 2001–2003. Han ledet Ekspertgruppen for forsvaret av Norge 2014–2015 og var medlem av Afghanistanutvalget 2015–2016. Tamnes er medlem av Det Norske Vitenskaps-Akademi og Kungliga Krigsvetenskapsakademien. Tamnes' ekspertise er sikkerhets- og forsvarpolitikk, nordisk sikkerhet og sikkerhet i nordområdene.

Vedlegg E – Vurdering fra NSD

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Bastionforsvaret - en "net assessment".

Referansenummer

429909

Registrert

28.08.2020 av Eskil Solberg - essolberg@fhs.mil.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Dagfinn Christian Selvaag, (kontaktinfo fjernet)

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Eskil Solberg, (kontaktinfo fjernet)

Prosjektperiode

01.08.2020 - 30.06.2021

Status

09.09.2020 – Vurdert

Vurdering (1)

09.09.2020 – Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med

personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 09.09.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på “Del prosjekt” i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og

nødvendige for formålet med prosjektet

- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å

oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18),

underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon

plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Microsoft OneNote og Microsoft Teams er databehandlere i prosjektet. NSD legger til grunn at

behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Marita Ådnanes Helleland

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg F – Tillatelse fra Forsvarets Forskningsnemnd

FORSVARET

Forsvarets Høgskole

Vår saksbehandler

Borghild Boye, bboye@mil.no

+4723 09 57 55, 0510 5755

FHS/STAB/UTD FOU

Vår dato

2020-10-14

Tidligere dato**Vår referanse**

2020/035862-002/FORSVARET / 002

Tidligere referanse

Til

Eskil Solberg

Kopi til

FHS/IFS

FHS/SKSK

LUFT/NLUS

SJØ/SST

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høgskole (FHS) har mottatt din søknad av 11.september 2020 om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstilling er oppgitt: «Hvilke implikasjoner medfører det russiske bastionforsvarskonseptet for Norges mulighets- og handlingsrom i en eventuell konflikt med Russland?» Det skal gjennomføres intervju med eksperter ved ulike avdelinger i Forsvaret. Tillatelse er innhentet fra Sjøkrigsskolen v/kommandørkaptein Sigvard Sandvik, Institutt for forsvarsstudier v/direktør Kjell Inge Bjerga, Sjøforsvaret ved sjef for Sjøforsvaret Nils Andreas Stensønes og Nasjonalt Luftoperasjonscenter/Norwegian Air Operations Centre v/brigader og sjef NAOC Hans Ole Sandnes.

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av Bestemmelse om utlevering av personopplysninger til

---

forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som behandler søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurdering er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges.

Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 30. juni 2021.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvaret slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven.

Sluttemeldingen sendes til følgende e-postadresse: datautlevering@fhs.mil.no

Sven G. Holtsmark
professor
leder av forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur

.